

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ОҚУ АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ
Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ

**Білім беру ұйымы директорларының орынбасарлары үшін мектептегі
тәрбие жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар**

Астана 2023

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесінің шешімімен баспаға ұсынылды (2023 жылғы 12 мамыр № 2 хаттама)

Білім беру ұйымы директорларының орынбасарлары үшін мектептегі тәрбие жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2023 – 130 бет

Қазіргі заман тәрбиесі тұлғаның әлеуметтік-мәдени, отбасы, ана тіліне деген құрмет, ұлттық мұра, елжандылық тарихи таным, құрмет пен ынтымақ, мәдениеттілік, еңбекқорлық, іскерлік, денсаулық, жауапкершілік, әділеттілік адалдық, мейірімділік, ар-намыс құндылықтарын қалыптастыруды талап етеді.

Тәрбие құбылыс ретінде қоғамнан бөлінбейді, ол оның мәнінен туындайды. Кез-келген әлеуметтік құбылыс сияқты, тәрбие мен тәрбие жұмысы үнемі өзгеріп отырады, өзгертін әлеуметтік жағдайларға, жаңа қажеттіліктердің, мақсаттар мен мұраттардың пайда болуына назар аударады.

Әдістемелік ұсынымда білім беру ұйымы директорының орынбасарларына, сынып жетекшілеріне арналады

© Ы.Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2023

КІРІСПЕ

Тәрбие – бұл жалпы, ортақ міндеттерді іске асыру барысында мұғалім мен білім алушының ықпалдасты әрекеттерін қамтамасыз етуші арнайы ұйымдастырылған тәрбиелік жүйе жағдайында жеке тұлғаны қалыптастырудағы әлеуметтік процесс.

Қазіргі заман тәрбиесі тұлғаның әлеуметтік-мәдени, отбасы, ана тіліне деген құрмет, ұлттық мұра, елжандылық тарихи таным, құрмет пен ынтымақ, мәдениеттілік, еңбекқорлық, іскерлік, денсаулық, жауапкершілік, әділеттілік адалдық, мейірімділік, ар-намыс құндылықтарын қалыптастыруды талап етеді.

Тәрбие құбылыс ретінде қоғамнан бөлінбейді, ол оның мәнінен туындайды. Кез-келген әлеуметтік құбылыс сияқты, тәрбие мен тәрбие жұмысы үнемі өзгеріп отырады, өзгертін әлеуметтік жағдайларға, жаңа қажеттіліктердің, мақсаттар мен мұраттардың пайда болуына назар аударады.

Соңғы уақытта біздің қоғамда білім беру ұйымдарының тәрбиелік рөлін күшейту қажеттілігін сезінуде. Өскелең ұрпақтың қазіргі әлеуметтенуінің ерекшелігі тәрбиешілерден өзгертілген және күрделі еңбек функцияларын және кәсіби педагогикалық қызметтің жаңа элементтерін талап етеді.

Мағжан Жұмабаев «Ұлт тәрбиесі баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақтақ жол болғандықтан, әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында өз ұлты үшін қызмет ететін болғандықтан, әрбір тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті» деген. Олай болса бүгінгі таңда жас ұрпақтың бойына ұлттық құндылықтарды сіңіру арқылы тәрбие беру маңызды. Білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысын жүйелі ұйымдастыру ұрпақ тәрбиесіне ықпалы зор.

Әдістемелік ұсынымдама білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысын жүргізуде директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарларына әдістемелік ұсынымдамалар беріледі. Әдістемелік ұсынымдаманың бірінші бөлімінде мектептегі тәрбие жұмысын ұйымдастырудың халықаралық және отандық тәжірибелері беріледі.

Тәрбие жұмысы: анықтамасы, бағыттары, формалары мен әдістері, сапа көрсеткіштері тақырыбындағы екінші бөлімде тәрбиенің негізгі бағыттары, формалары және заманауи әдіс-тәсілдер түрлері, тәрбие деңгейін анықтау критерийлері беріледі.

Мектеп оқушыларды тәрбиелеу субъектісі ретінде: тәрбие жұмысын ұйымдастыру кезеңдері тақырыбындағы үшінші бөлімде мектептегі тәрбие жұмысын ұйымдастырудың бағыттары, мектептегі тәрбие жұмысын дамыту кезеңдері ұсынылады.

Төртінші бөлімде мектепте тәрбие жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар ұсынылады.

Қазіргі заманғы білім беру ұйымы жаңа әлеуметтік жағдайларда өсіп келе жатқан балалардың құндылықтарын дамытуды көздейді, мұндағы басты міндет әрбір білім алушының даралығын ашу, бәсекеге қабілетті тұлғаны тәрбиелеу.

1 БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫ ДИРЕКТОРЛАРЫНЫҢ ОРЫНБАСАРЛАРЫ ҮШІН МЕКТЕПТЕГІ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖӘНЕ ОТАНДЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ

Ресей тәжірибесі

Тәрбие процесі – қоғамның негізгі айнасы. Тәрбие процесінің бағыты таңдалған қоғамдық-мемлекеттік даму моделін іске асыру жолындағы өзгерістердің мақсаттары мен озық сипатын анықтайды. 90-шы жылдары тәрбиенің рөлі төмендеп, білім беру жүйесінде тәрбие екінші орынға түсіп, тек білімге ғана негізгі басымдық беріле бастады. Бұл отбасының балаларға тәрбиелік әсерінің төмендеуіне, әлеуметтік жетімдікке, жасөспірімдер арасындағы қатыгездік пен зорлық-зомбылықтың көріністеріне, оқымаған және жұмыс істемейтін жастар санының тез өсуіне, кәметке толмаған құқық бұзушылар үлесінің артуына және олардың мінез-құлық ауытқуларына әкелді.

Қазіргі уақытта Ресейде жағдай оң өзгерістерге қадам басуда. Ресей Федерациясының Үкіметі «Ресей Федерациясындағы 2025 жылға дейінгі білім беруді дамыту стратегиясында» көрсетілген азаматтардың жаңа буынын тәрбиелеу саласындағы мемлекеттің басым міндеттерін анықтайды [1].

Соңғы жылдары Ресейде жалпы білім берудің федералды мемлекеттік білім беру стандарты мектеп тәрбиесіне кейбір түзетулер енгізді.

Біріншіден, қазіргі мектеп үшін жаңа нәрсе – өткен ғасырдың 90-жылдарынан бастап арнайы назар аударылмаған, тек тәрбие процесіне құлшыныс танытқан педагогтер ғана айналысқан болатын.

Екіншіден, стандарт мектептерден білім алушылардың сабақтан тыс тәрбие ісін ұйымдастыруды талап етеді және ол міндетті түрде сабақта тәрбиемен толықтырылуы керек, ал соңғы онжылдықтардағы сабақ тек оқу процесімен тұрақты байланысты болды.

Үшіншіден, федералды мемлекеттік білім беру ұйымы баланың жеке дамуына баса назар аудара отырып, оны барлық жалпы білім деңгейіне сәйкес келтіруге емес, тәрбие нәтижелерін жаңа тәсілдермен қарастыруға міндеттейді.

Төртіншіден, мектептерге арнайы тәрбие бағдарламаларын әзірлеудің жаңа талабы пайда болды.

Осы салыстырмалы түрде жаңа федеральді мемлекеттік жалпыға бірдей стандарты талаптарын іс жүзінде жүзеге асыру әрдайым оңай бола бермейді. Ресей мектептеріндегі тәрбиенің жай-күйіне жүргізілген талдау нәтижесі күрделі мәселелердің бар екендігін көрсетті.

Ол мәселелер:

Біріншіден, бұл тәрбиеге еліктеушілік (ұқсату) мәселесі – оны сабақтан тыс уақытта немесе жаппай іс-шаралар (балалардың еркінен тыс) немесе балалармен бір немесе басқа мәселе бойынша профилактикалық әңгімелер: бірінші жағдайда мұғалім жаппай ұйымдастыру, екіншісінде – үйретуші ретінде әрекет етеді. Екі жағдайда да бала ересектермен қарым-қатынаста пассивті позицияны алады, бұл тәрбиеде қолайсыз.

Екіншіден, бұл тәрбиені бюрократияландыру мәселесі. Мектеп әзірлейтін құжаттардың шамадан тыс көлемі сондай-ақ орынсыз ғылым мен формальдылық, бұл жағдайда мектептерде балалармен нақты жұмыс істеуге уақыт жетіспейтіндігі.

Өкінішке орай, бұл мәселелер біржақты шешілмейді. Бұл мұғалімдерге тиісті жағдай жасауға байланысты үлкен жұмысты қажет етеді. Және ол бір нәрседен басталуы керек, бір нәрседен бас тартуы керек. Мұндай бастапқы нүкте, Ресей Федерациясының Білім министрлігінің жоспары бойынша, мектептерге балалармен тәрбие жұмысының нақты жолдары мен тәсілдерін көрсететін үлгі болатын тәрбиенің үлгілі бағдарламасы болуы тиіс. Мұндай бағдарламаны Ресей білім академиясының білім беруді дамыту стратегиясы институты әзірледі[2].

«Бағдарлама-құрылымдаушы». Тәрбие бағдарламасының үлгісі мектептегі тәрбие бағдарламаларын құрудың шамамен бір түрін ұсынады. Оның негізінде әрбір білім беру ұйымы өзінің жұмыс бағдарламасын құрастыра алады. Мектеп оның бөлімдерінің мазмұнын негізге ала алады және оларды қажет болған жағдайда ғана түзете алады – қажетті материалдарды қосуға немесе маңызды емес материалдарды алып тастауға және осылайша өз бағдарламасын тәрбие саласында жүзеге асыратын нақты қызметке сәйкес келтіре алады. Бұл білім беру ұйымдарын артық «қағаз» бастылық жұмыс мөлшерден босату үшін жасалған. Мектеп бағдарламаларын құрастырушылар үшін үлгілі бағдарламаның бар мәтінін өз ерекшеліктеріне сәйкес түзету және оған жыл сайынғы тәрбие жұмысының жоспарын қосу ғана қалады.

«Бір мектеп-бір бағдарлама». тәрбие бағдарламасының үлгісі негізінде бұрын болғандай білім беру ұйымдарына білім берудің үш деңгейіне сәйкес келетін үш бағдарламаны емес, жалпы бір тәрбие бағдарламасын әзірлеу ұсынылады. Білім беру деңгейлері бойынша тәрбие жұмысын нақтылауды тек тәрбие жұмысының жыл сайынғы жоспарларында және бұл осы жұмыстың тәрбие деңгейлері бойынша нақты бөлінуіне сәйкес келген кезде ғана жасау ұсынылады. Бұл міндет мектеп құжаттамасының көлемі мен санын азайтуға мүмкіндік береді.

«Мақсаттың бірлігі». Бағдарлама жариялаған тәрбие мақсаты қоғам, адам, отбасы, еңбек, Отан, табиғат, әлем, білім, мәдениет, денсаулық сияқты негізгі құндылықтарға негізделген. Бұл Ресейдің қай аймағында тұратынына, қай ұлтқа жататынына, қандай сенімге ие болғанына қарамастан Ресейдің барлық азаматтарын біріктіреді. Бағдарлама мұғалімдерді мектеп оқушыларының жеке басының дамуының оң динамикасын қамтамасыз етуге бағыттайды: олардың қоғам осы құндылықтар негізінде жасаған негізгі нормалар туралы білімдерін игеруінде; олардың осы әлеуметтік құндылықтарға деген жағымды қарым-қатынасын дамытуда; олардың осы құндылықтарға сәйкес мінез-құлық тәжірибесін, қалыптасқан білім мен қатынастарды іс жүзінде қолдану тәжірибесін алуында. Сонымен қатар, тәрбиенің осы жалпы мақсатында бастауыш сынып оқушыларының, жасөспірімдер мен жоғары сынып

оқушыларының жас ерекшеліктеріне сәйкес келетін жеке мақсатты басымдықтар да көрсетілген.

«Іс-шаралық сипаты». Тәрбие мұғалімдердің, балалардың, мектептің әлеуметтік серіктестерінің бірлескен қызметі барысында жүзеге асырылады. Сондықтан тәрбие бағдарламасының мазмұны дәл осы әрекетті, оның формалары және олардың нақты практикалық мазмұнын көрсетеді. Бұл тәрбиенің іс-шаралық сипатын жеңуге көмектеседі.

Үлгілік бағдарлама мұғалімдерді мұғалімнің балаларға арналған іс-шараларды ұйымдастыруы маңызды емес, мұғалімнің балалармен бірге бірлескен істерін ұйымдастыруы – қызықты, пайдалы және олардың ортақ қамқорлығының мәні болып табылатындығына бағыттайды.

«Модульдік принцип». Мектеп тәрбие процесін жүзеге асыра алатын негізгі қызмет салаларының спектрі бағдарламаның жеке модульдері арқылы ұсынылған. Олардың кейбіреулері инвариантты, өйткені олар әр мектепте жүзеге асырылады. Кейбіреулері өзгермелі. Білім беру ұйымы өзінің бағдарламасына өзінің кадрлық және материалдық ресурстарын ескере отырып, өзінің тәрбиелік әлеуетін барынша іске асыруға көмектесетін модульдерді енгізуге құқылы. Ресей мектептеріндегі білім беру практикасы әр түрлі болғандықтан және шамамен бағдарлама осы әртүрлілікті қамти алмайтындықтан, әр мектеп өз бағдарламасына өз модульдерін қоса алады. Бұл принцип бағдарламаны икемді, қолдануға ыңғайлы етеді[3].

Үлгілік бағдарламаның құрылымы. Бағдарлама төрт негізгі бөлімнен тұрады.

1-бөлім «Мектепте ұйымдастырылатын тәрбие процесінің ерекшеліктері». Онда мектептің тәрбие саласындағы өз қызметінің ерекшелігін сипаттау алгоритмі (мектептің орналасу ерекшелігі, оның әлеуметтік ортасының ерекшеліктері, балаларға жағымды немесе жағымсыз әсер ету дереккөздері, мектептің маңызды серіктестері, оқушылар контингентінің ерекшеліктері, мектептің өзіндік тәрбиелік табыстары, сондай-ақ мектеп үшін маңызды тәрбие принциптері мен дәстүрлері туралы ақпарат) берілген.

2-бөлім «Тәрбиенің мақсаты мен міндеттері». Онда негізгі әлеуметтік құндылықтар негізінде тәрбие берудің мақсаты мен мақсатқа жету үшін мектеп шешуі керек міндеттер тұжырымдалады.

3-бөлім «Іс-әрекет түрлері, нысандары және мазмұны». Мұнда тәрбие берудің мақсаттары мен міндеттеріне қалай қол жеткізуге болатындығы көрсетілген. Бұл бөлім бірнеше инвариантты және вариативті модульдерден тұрады. Модульдердің әрқайсысы тәрбиенің міндеттерінің біріне бағытталған. Мұндағы инвариантты модульдер: «Сынып жетекшілігі» «Мектеп сабағы», «Сабақтан тыс курстар», «Ата-аналармен жұмыс», «Өзін-өзі басқару» және «кәсіптік бағдар беру» (соңғы екі модуль тек бастауыш жалпы білім берудің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдары үшін инвариантты емес).

Вариативті модульдер: «Негізгі жалпы мектепшілік істер», «Балалар қоғамдық бірлестіктері», «Мектеп және әлеуметтік медиа», «Экскурсиялар, экспедициялар, жорықтар», «Пәндік-эстетикалық ортаны ұйымдастыру» болуы мүмкін.

4-бөлім «Тәрбие жұмысын интроспекциялаудың негізгі бағыттары». Онда мектепте тәрбие жұмысын қалай интроспекциялауға болатындығы көрсетілген. Мұнда оның мүмкін болатын критерийлері мен оны жүзеге асырудың ұсынылған тәсілдерін көрсетумен толықтырылған оның негізгі бағыттарының ықтимал тізімі келтірілген.

Мектепті тәрбиенің жұмыс бағдарламасы, жоғарыда айтылғандай, үлгі бағдарлама негізінде жасалады. Мұндай бағдарлама қысқа және түсінікті болуы керек, балалармен алдағы жұмыстың нақты сипаттамасын қамтуы керек және тәрбие туралы жалпы пайымдауды қамтымауы керек. Білім беру ұйымының тәрбие жұмыс бағдарламасына ағымдағы оқу жылына қатысты бағдарламаның іс-шараларын нақтылайтын тәрбие жұмысының күнтізбелік жоспары қоса беріледі. Мұндай жоспар еркін түрде жасалуы мүмкін.

Білім берудің жұмыс бағдарламасын құру және практикаға енгізу алгоритмі келесідей болуы мүмкін.

1-қадам. Үлгілі бағдарламаның негізінде мектептегі жұмыс бағдарламасын әзірлеу (конструктор ретінде үлгілі бағдарламаны қолдану²), тұтас модульдерді де, олардың мазмұнын да, яғни нақты тәрбие әдістерін таңдау және редакциялау:

- мектептің нақты қызметіне сәйкес келетін материалдарды іріктеу;
- мектеп үшін маңызды емес материалдарды жою;
- қажет болған жағдайда жаңа материалдарды қосу.

2-қадам. Педагогикалық ұжымды құрылған тәрбие жұмыс бағдарламасымен таныстыру. Бұл процесті екі кезеңде ұйымдастырған жөн.

Біріншіден, педагогикалық кеңес өткізу, онда директор немесе директордың орынбасары ұжымды жаңа бағдарламаның ерекшеліктерімен және оның құрылымымен таныстырады.

Екіншіден, іскерлік ойын өткізу, оның аясында педагогтер топтары кезек-кезек тақырыптық аялдамасында жұмыс істей алады. Олардың құрамы мен саны мектеп әкімшілігі тұрғысынан білім беру бағдарламасының ең маңызды компоненттеріне сәйкес анықталады. Олардың ішінде «Тәрбие мақсаттары», «Жалпы мектептегі негізгі істер», «Сынып жетекшілігі», «Мектеп сабағы», «Сыныптан тыс жұмыс курстары», «Ата-аналармен жұмыс», «Өзін-өзі басқару», «Кәсіптік бағдар беру», «Балалар қоғамдық бірлестіктері», «Мектеп медиасы», «Экскурсиялар, экспедициялар, жорықтар», «Пәндік-эстетикалық ортаны ұйымдастыру», «Өзіндік талдау». Әр аялдамада мұғалімдер өздерінің тәрбие мақсаттарын түсінуге тырысады (оларды бағдарламада көрсетілген мақсаттармен байланыстыра отырып) және білім беру бағдарламасының белгілі бір модулін іске асырудағы рөлін анықтауға тырысады.

3-қадам. Бағдарламаның қандай да бір модулін іске асыру шеңберінде жұмыс істейтін педагогтердің шығармашылық топтарын құру. Педагогтерге балалармен бірлескен іс-әрекетінің тәрбиелік әлеуетін іске асыруға көмектесетін кеңесшілер рөлін атқаратын кураторлар тобын (тиісті қызмет саласындағы ең табысты педагогтердің ішінен) анықтау.

4-қадам. Тәрбие бағдарламасын іске асыру процесін қолдау бойынша шығармашылық топтар мен олардың кураторларының жұмысы (жыл бойы):

- мектепте балалар мен педагогтердің бірлескен істерін жоспарлау, әзірлеу, ұйымдастыру және өткізу (қажет болған жағдайда балалармен өзара іс-қимылдың әртүрлі деңгейлерінде – жеке, топтық, жалпы мектептік, мектептен тыс);

- оқушылармен қандай да бір бірлескен істерді әзірлеу және өткізу шеңберінде құрылатын балалар мен ересектер қауымдастығын біріктіру үшін жағдай жасау;

- жүргізілген істерді және олардың тәрбиелік маңыздылығын талдау, олардың пайда болуының қиындықтары мен себептерін анықтау, табыстар мен олардың себептерін талқылау.

5-қадам. Бағдарламаны іске асырудың алғашқы қорытындылары туралы кураторлар мен шығармашылық топ өкілдерінің ұсыныстарымен қорытынды педагогикалық кеңесті өткізу. Табыстар мен сәтсіздіктерді талқылау. Қосымша жұмысты жоспарлау.

Мұғалімдерге, оқушыларға және олардың ата-аналарына көрінетін тәрбие берудің жұмыс бағдарламасын жүзеге асырудың нәтижесі мектептегі балалар мен мұғалімдердің қызықты және өмірлік тәжірибеден болуы керек. Бұл – бағдарламаны іске асыруға әкелетін басты нәрсе. Ол өзі тәрбие құралы бола алмайды! Баланы құжат емес, мұғалімдер тәрбиелейді – олардың іс-әрекеттері, сөздері, қатынастары. Бағдарлама тек олардың күш-жігерін үйлестіруге мүмкіндік береді. Сондықтан басты мәселе, әрине, бағдарламаны әзірлеу мәселесі емес, оны жүзеге асыру мәселесі. Ресейде құлдырап бара жатқан тәрбиені көтеру үшін осындай күрделі мәселені шешуге арналған тәрбие бағдарламасын әзірленді. Тәрбие мәселесін шешуде өзін-өзі басқару, ол не үшін керек?, Неден бастау керек? Балаға қалай көмектесуге болады? Тағы қалай көмектесу керек? педагогтің, сынып жетекшісінің негізгі іс-әрекеті қандай болуы керек деген сұрақтарға жауап іздейді[4].

Бала тәрбиесін дамытудың төмендегі бағыттарына басымдық береді:

1. «Отбасы-негіз» бағыты.

Отбасы – қоғамның құрылымдық бірлігі, баланың алғашқы ұжымы және оның дамуының табиғи ортасы, онда болашақ тұлғаның негізі қаланады.

Тәрбие мәселелерін сәтті шешу тек отбасы мен басқа да әлеуметтік институттардың күш-жігерін біріктіру арқылы мүмкін болады. Жалпы білім беру мекемелері әлі күнге дейін баланың, ата-ананың және қоғамның тәрбие процесі мен нақты өзара әрекеттесуін қамтамасыз ететін маңызды әлеуметтік институттардың бірі. Білім беру процесіне отбасының әлеуеті белсенді түрде

тартылуы тиіс; оқушылардың ата-аналары оқу процесінің барысы туралы хабардар болып қана қоймай, оған қатысуы, баланы шығармашылық жеке жобаларды іске асыруға қолдауы тиіс. Ата-аналарды тарта отырып, оқушылардың жетістіктері туралы жариялаудың әр түрлі форматтарын белсенді түрде қолдану керек; отбасылық дәстүрлерді, тарихты, жәдігерлерді, отбасының аға буынының тәжірибесін қолдануға болатын оқу тапсырмаларын орындау. Ата-аналармен бірлесіп, оқушылардың өз өміріндегі отбасының рөлін түсінуге бағытталған бағдарламалар әзірленуі керек.

Бұл бағыт бойынша «Отбасы – бәрінің негізі. Менің отбасымның тарихы «отбасылық құндылықтарды, ана, әке және бала құндылықтарын нығайтуға бағытталған шығармашылық жобалар байқауы, «Белсенді әжелер сләті», Халықаралық отбасы күніне арналған «Отбасы елтаңбасын қорғау» байқауы, «Дені сау отбасы – Ресей болашағы» отбасылық белсенді демалыс күні, «Жауапты ата-ана» тәрбие мәселелері, бала құқығы мен отбасы құқығының негіздері тақырыптары бойынша дәрістер өткізу, отбасындағы дағдарыстық жағдайларды, балаларға қатысты зорлық-зомбылықты анықтау жүйесін дамыту т.б тақырыптық іс-шаралар жоспарланады.

Мектептің ерекше қамқорлығы отбасындағы тәрбиелік зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл, баланы отбасының ықтимал теріс ықпалынан, оның ішінде педагогикалық көмек қызметтерінің және оқушыларды қолдау, қорғау бағдарламасы болуы тиіс.

Білім беру мекемелері ата-аналармен өзара іс-қимылда әлеуметтік желілердің, электрондық күнделіктердің, журналдардың әлеуетін белсенді пайдалануы тиіс, бұл ретте оқушыны қолдайтын өзара іс-қимылға, оқушылардың жетістіктері, оның білім беру әлеуеті, білім беру тандауының мүмкіндіктері туралы ата-аналарды хабардар етуге баса назар аударылуы тиіс.

2. «Білім беру жүйесіндегі тәрбие» бағыты

Бұл бағыттың векторы білім беру мазмұнын жаңарту, білім беру саласындағы ең жақсы педагогикалық тәжірибеге негізделген және федералды мемлекеттік білім беру стандарттарының тәрбиелік компонентін тиімді жүзеге асыруға ықпал ететін формалар мен әдістерді енгізу; негізгі және қосымша білім беру бағдарламаларының тәрбиелік әлеуетін толық пайдалану. Бұл бағыт бойынша кітап оқуды насихаттау мақсатында *«мен бөліскім келетін кітап»* оқырмандар клубының отырысы, түрлі тақырыптағы жобалар, конференциялар, дәрістер мен сыныптан тыс іс-шаралар өткізу ұсынылған.

Осы бағыт аясында балалардың тіл мәдениетін тәрбиелеу; өскелең ұрпақтың оқуға деген қызығушылығын дамыту; балалардың орыс тілін меңгеру деңгейін және өзге де коммуникативтік құзыреттіліктерін арттыру үшін жағдайлар жасау іске асырылады. Білім беру мекемелері босқындар мен мәжбүрлі қоныс аударушылар отбасыларының балаларына, қарулы және ұлтаралық қақтығыстардың, экологиялық және техногендік апаттардың, табиғи апаттардың құрбаны болған балалар санатына ерекше назар аударуы керек делінген.

3. «Мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған қолжетімді тәрбие ортасы» бағыты

Баланың қажеттіліктерін, қызығушылықтары мен қабілеттерін ескере отырып, оның жеке даму траекториясын қалыптастыруға бағытталған білім беру жүйелері мен технологияларының өзгергіштігін кеңейтуге ерекше назар аудару, мүмкіндігі шектеулі балаларды білім беру мекемелерінің білім беру кеңістігіне қосу керек. Мүмкіндігі шектеулі балаларды медициналық көрсеткіштер мен денсаулық шектеулерін ескере отырып, шығармашылық жобаларға, спорттық жарыстарға тарту, мүмкіндігі шектеулі жандарға арналған «Бұл ғажайып әлем» мүгедектер күніне арналған жобалар байқауы, «Игі іс жаса!» шараларын ұйымдастыру.

4. «Дарынды балалар» бағыты

Дарынды жастарды ерте анықтау және оқыту мәселесі білім беру саласындағы ең маңызды мәселе. Дарынды балалар көпшілігімен салыстырғанда жоғары интеллектуалдық қабілеттерге, оқуға, шығармашылық мүмкіндіктерді көрсетуге бейімділікке ие; басым белсенді танымдық қажеттілікке ие; білім алу, ақыл-ой еңбегі мен шығармашылықтың қуанышын сезінеді. Бұдан шығатыны, білім беру мекемелерін дамытудың бағдарлық өрісін жобалау кезінде біз, ең алдымен, табысты қамтамасыз етумен байланысты бағдарларды құруымыз керек[5].

«Дарынды балалар» бағыты шеңберіндегі міндеттерге:

1. Білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін және ғылыми-зерттеу қызметіне қызығушылығын анықтауға және дамытуға ықпал ету, дарынды балаларды қолдау үшін қажетті жағдайлар жасау, ғылыми білімді насихаттау.

2. Шығармашылық жетістіктерді таныстыру, жалпы және қосымша білім беру мекемелерін интеграциялау, ауданда қосымша білім берудің вариативтік жүйесін дамытуда жағдайлар жасау үшін мүмкіндіктер беру арқылы балалардың өз құмарлықтары мен шығармашылық мүдделерін толыққанды іске асыруы, таланттарын ашу үшін жағдай жасау.

3. Оқушылардың танымдық, ғылыми, көркемдік, қолданбалы мүдделерін дамыту, әлеуметтік шығармашылық белсенділік түрлерін, балалар мен жасөспірімдердің бастамаларын ынталандыру, аудан оқушылары мен педагогтерінің бірлескен ғылыми-зерттеу қызметіне қолдау көрсету.

Осы бағытта жұмыс істеу бойынша авторлық бағдарламалар мен тұжырымдамалар жасау, «Балалық шақ – Мен және сен!» вокал саласындағы дарынды балаларды анықтауға, хореография саласындағы дарынды балаларды анықтауға бағытталған би байқаулары, «Әлем бәрінен де маңызды!» кескіндеме, сурет өнері саласындағы таланттарды анықтау бойынша байқаулары және фоторобот конкурсы, спорттық жарыстар байқауларын жүргізуге бағытталған.

4. «Азаматтық-патриоттық тәрбие» бағыты

Ресей қоғамының өміріндегі әлеуметтік өзгерістер, жаһандану, интеграциялық процестер, ұлтаралық және конфессияаралық өзара іс-қимыл салаларын кеңейту және тереңдету жағдайында білім беру саласындағы қазіргі мемлекеттік саясаттың басымдығы өскелең ұрпақтың азаматтық-патриоттық ұстанымын қалыптастыру.

Бұл бағыт жеке тұлғаның әлеуметтік, рухани және мәдени құзыреттілігін дамыту, оның қоғамда өзін-өзі анықтауы, азаматты, патриотты, отбасын қалыптастыру үшін жағдайларды қамтамасыз етуді білдіреді. Бұл бағытта балалардың қоғамдық патриоттық бірлестіктерін, патриоттық бағыттағы клуб жобаларының конкурсы, Бүкілресейлік акциясы «Мен-Ресей азаматымын» әлеуметтік жобалар байқауы, Құқықтық сауаттылық бойынша білім алушылар үшін ата-аналарға дәрістер мен сабақтан тыс іс-шараларды өткізу.

5. «Рухани-адамгершілік даму» бағыты

Рухани-адамгершілік тәрбие жұмысының мақсаты білім беру жүйесін жанарту жағдайында тұлғаның рухани-адамгершілік дамуы болып табылады, ол келесі міндеттерді шешуде өзінің іске асуын табады:

- балаларда қадір-қасиет, ар-намыс және адалдық, ар-ождан, әкеге, анаға, мұғалімдерге, аға буынға, құрдастарына, басқа адамдарға құрмет сезімін тәрбиелеу;

- балалар ортасында ұжымшылдық пен ынтымақтастық қағидаттарын, мейірімділік пен жанашырлық рухын, өмірде қиындықтарға тап болған балалар мен ересектерге қамқорлық жасау әдеттерін дамыту;

- мүмкіндігі шектеулі жандар мен мүгедек балаларға белсенділік позитивті қарым-қатынас қалыптастыру, мүмкіндігі шектеулі жандарға қатысты қоғамда бар психологиялық кедергілерді еңсеру;

- өзін-өзі тануға, өзін-өзі дамытуға және сайып келгенде, әр баланың жеке басын растауға ықпал ету;

- оқушылардың орыс халқының рухани дәстүрлеріне, орыс храмдарына, туған өлкенің табиғатына құндылық қатынасын дамыту үшін жағдай жасау;

- балалардың құқықтық сауаттылығын және жасөспірімдер арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алуға бағытталған шаралар жүйесінің тиімділігін арттыру.

Бұл бағытта күнтізбелік атаулы күндерге арналған іс-шаралар (Халықаралық ана тілі күні, Аналар күні, балағат сөздермен күрес күні және т. б.), «Біз бір планетада өмір сүреміз» оқушылар конференциясы, «Керексіз заттар сандығы» акциясы, «Игі істер аукционы» іскерлік ойынын ұйымдастыру және өткізу...», «Табысты балалар ата-аналарының мектебі» консультациялық клубын ұйымдастыру іс-шараларын жоспарлау ұсынылған.

6. «Мәдени мұраға баулу» бағыты

Қазіргі білім беруде балалардың еліміздің мәдени мұрасына құндылық қатынасын қалыптастыру тәрбие жүйесінде белгілі бір орын алады. Білім беру мекемелерінің алдына тарих ескерткіштеріне, өнер және мәдениет

туындыларына құндылық қатынасын тәрбиелеу, ежелгі объектілерге ұқыпты қарау, халықтың мәдени дәстүрлерін сақтау міндеті қойылған. Білім беру мекемелерінде ұлттық мерекелер, ұлттық қолөнер мен шығармашылық көрмелері, мұражай сабақтарын өткізу. Кітапхана қорын жаңарту және кітапхана сабақтарын қайта бастау, білім беру мекемелерінде виртуалды экскурсиялар құру, оларды сабақтан тыс жұмыстарда қолдану, мектеп мұражайларының қорын толықтыру, музей жұмысына заманауи ақпараттық технологияларды енгізу, әлеуметтік қызметтерді пайдалану арқылы білім алушылардың зерттеу қызметін жандандыру т.б.

«Дене дамуы және денсаулық мәдениеті» бағыты

XXI ғасырдың басында байқалған білім беру жүйесінің дамуы мен мектеп жасындағы балалардың денсаулығының нашарлауы арасындағы қайшылық жалпы білім беру мекемелерін ерекше мемлекеттік-қоғамдық механизм ретінде балалардың, жасөспірімдер мен жастардың денсаулығы мен салауатты өмір салтын сақтау, нығайту және қалыптастыру үшін жауапкершілікті арттыруға мәжбүр етеді. Физикалық даму – бұл адамның салауатты өмір салтының бөлігі. Бұл оның физикалық және рухани күштерін дамытуға бағытталған арнайы жаттығулар мен спорттық іс-шаралар жүйесі. Ол дененің физикалық және психикалық мүмкіндіктері туралы ғылыми мәліметтерге, олардың пайда болуына және дамуына ықпал ететін арнайы материалдық-техникалық базаға сүйенеді. Дене тәрбиесі – жалпы мәдениеттің бір бөлігі. Ол оқушы тұлғасының моральдық рухының барлық табиғи маңызды күштерін үйлесімді дамытуға бағытталған. Бұл бағытта мектеп командаларының туристік слеті, спорттың барлық түрлерінен спорттық жарыстар ұйымдастыру, спорттық клубтар жұмысын ұйымдастыру.

7. «Экологиялық тәрбие» бағыты

Білім беру мекемелерінде білім алушылардың табиғат пен адам әлемінің ажырамас бірлігін сезінуі, мінез-құлықтың экологиялық мәдениетін қалыптастыру үшін жағдай жасау қажет.

Бұл бағытты балаларды аудандағы экологиялық жағдайды зерделеу және жақсарту жөніндегі қызмет түрлеріне тарту, оқушылардың экологиялық проблемалар мен оларды шешу жолдары туралы ақпараттық өрісін кеңейту, экологиялық тәрбие беру ұйымын ақпараттық-әдістемелік сүйемелдеуді жетілдіру арқылы іске асыру көзделеді. Бұл бағытта «Біздің таза ортақ үйіміз» рұқсат етілмеген қоқыс үйінділерінің алдын алу мақсатында қоршаған ортаны қорғау бойынша буклеттер, плакаттар конкурсы, «экологиялық сенбілік» акциясы т.б. іс-шаралар ұйымдастыру.

8. «Заманауи педагог» бағыты

Бағдарламаның жоғарыда аталған барлық бағыттарын жүзеге асыру тәрбие жүйесінің кадрлық әлеуетін тиісті дамытусыз мүмкін емес. Білім беру мекемелерінің тәрбие жұмысының сапасы көбінесе тиісті кадрлармен анықталады. Кадрлық әлеует, шын мәнінде, әр мекеменің сарқылмас ресурсы немесе (педагогикалық ұжымның қолайсыз базалық сипаттамалары болған

жағдайда) шексіз дами алатын ресурс. Балалармен және жасөспірімдермен тәрбие жұмысында мұғалімнің жеке басының рөлін асыра бағалау мүмкін емес; оның оқушының негізгі көзқарастары мен мінезін қалыптастыруға әсері, әсіресе бастауыш мектеп жасында өте зор[6].

Бұл бағыт білім беру мекемелері қызметкерлерінің білім беру саласындағы біліктілігін арттыру, ауданның білім беру жүйесінің жоспарланған қажеттіліктерін және мұғалімдердің өз мүдделерін ескере отырып, педагогтерді ғылыми-әдістемелік қолдау мен сүйемелдеуді ұйымдастыру есебінен білім беру мекемелерінің тәрбиелік әлеуетін арттыруға бағытталған іс-шараларды білдіреді. Мысалы, білім беру мекемелерінің тәрбие қызметін бағалау критерийлерін әзірлеу және сынақтан өткізу, барлық типтегі білім беру мекемелерінде тәрбие жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдарды әзірлеу және сынақтан өткізу, «Менің сыныбым – ең керемет! «Сынып жетекшісі балалардың көзімен» байқауы, білім берудің барлық деңгейлері бойынша тәрбие мәселелері, педагогикалық шеберлік мектептері бойынша конференциялар мен семинарларды тұрақты өткізу ұсынылған.

Еуропада, Америкада, Жапонияда білім берудің көптеген теориялары мен тәсілдері бар. Біріншіден тәрбие оқушыларға азды-көпті қатаң басшылық ретінде қарастырылатын, қоғам белгілеген жеке қасиеттерді қалыптастыратын тұжырымдамалардан тұрады. Мұны авторитарлық, технократтық педагогика деп атауға болады[7].

Екінші тәрбиелік тұжырымдамаларына жалпыланған атау беруге болады – гуманистік мектеп. Батыстың білім беру жүйелері өз теорияларын прагматизм, позитивизм, экзистенциализм философиясына негіздейді. Психоанализ және бихевиоризм батыстың көптеген білім беру тұжырымдамаларының психологиялық негізі болып табылады.

Технократтық авторитарлық педагогиканы жасаушылар мектеп пен қоғамның тәрбие жүйесінің міндеті осы қоғамдық жүйеде өмірге бейімделген, тиісті рөлдерді орындауға дайындалған «функционалды» орындаушы адамды қалыптастыру.

АҚШ-та бұл рөлдер: азамат, қызметкер, отбасы адамы, тұтынушы болды. Тәрбие адамдардың мінез-құлқын бағдарламалау және оның қалыптасуын басқару арқылы ұтымды ғылыми негізде құрылуы керек. Батыстағы технократиялық тәсілдің өкілдері тұлғаны қалыптастыру және тәрбиелеу процесі бағытталған және жобаланған нәтижелерге әкелуі керек деген ұстанымда. Алайда, бұл тәсілде жеке тұлғаны манипуляциялау қаупі, нәтижесінде адам функционері, ойланбайтын «орындаушы» алу қаупі бар.

Тәрбие мінез-құлықты өзгерту, «дұрыс» мінез-құлық дағдыларын дамыту ретінде түсіндіріледі. Мұнда технократиялық педагогиканың негізінде оқушылардың мінез-құлқын дұрыс бағытта өзгерту принципі жатыр.

Дағдыларды қалыптастыру қажет, бірақ адамның жеке мінез-құлқын анықтайтын адамның өз еркіне, оның санасына, таңдау еркіндігіне, мақсаттары мен құндылықтарына немқұрайлы қарамау керек.

Бихевиоризм-технократиялық тәрбиенің психологиялық-педагогикалық тұжырымдамасы, ол адам туралы ғылымның жаңа жетістіктеріне, оның мүдделерін, қажеттіліктерін, қабілеттерін, мінез-құлықты анықтайтын факторларды зерттеудің заманауи әдістерін қолдануға негізделген тәрбиені білдіреді.

Классикалық бихевиоризм, оның шығу тегі көрнекті американдық философ және психолог Дж. Уотсон, ғылымды мінез-құлықтың (реакцияның) тітіркендіргішке тәуелділігі туралы ережемен байытып, бұл байланысты «Ы-Р» (ынталандыру – реакция) ынталандыру реакциясы формуласы ретінде ұсынды.

Необихевиористер (Б. Ф. Скиннер, К. Халл, Э. Толман, с. Пресси) оны күшейту туралы ережемен толықтырды, нәтижесінде берілген мінез – құлықтың қалыптасу тізбегі «Ы – Р – К» (ынталандыру – реакция – күшейту) түріне ие болды.

Осылайша, тәрбиеге қатысты необихевиоризмнің негізгі идеясы – адамның мінез-құлқы басқарылатын процесс. Бұл қолданылатын ынталандыруларға байланысты және оң күшейтуді қажет етеді. Белгілі бір мінез-құлықты тудыру үшін, яғни тәрбиенің берілген әсеріне жету үшін тиімді ынталандыруды таңдап, оларды дұрыс қолдану керек.

Жапон елінде

Жапония мәдениеті жапондықтардың ата-бабаларының жапон аралдарына қоныс аударуынан және Дзёмон мәдениетінің негізін қалаудан басталған тарихи процестің нәтижесінде қалыптасты. Жапондықтар туралы алғашқы мәліметтер б.з.д. I ғасырға жататын Қытай дереккөздерінде кездеседі. Біздің эрамызға дейінгі VIII ғасырда мифтер мен тарихи дәстүрлердің жиынтығы болып табылатын жапон шежірелері пайда болады[8].

Жапон мәдениеті соншалықты күшті. Түрлі статистикаға сүйенсек, жапондық тәрбие жүйесі –тәрбиенің ең сәтті педагогикалық жүйелердің бірі. Алайда, бұл баланың психикалық жағдайына қатты әсер етуі мүмкін. Бала кезінен бастап құндылықтар жүйесі сіңіріліп, адамның толық қалыптасып, жетілу соңында ол қандай болуы керек екендігіне өте күшті талаптар қойылады. Тәрбиенің қаталдығы өзін-өзі тәрбиелеудің жоғары деңгейіне әкелуі мүмкін, бірақ сонымен бірге адамның өзін-өзі басуына, қоғамның ықпалына түсуіне де әкелуі мүмкін. Сыпайылық, үлкендерге құрмет, еңбекқорлық, жауапкершілік – мұның бәрі түпсана деңгейінде сіңіріліп, тұлғаның ұлттық құндылықтар негізінде қалыптасуына негіз болады.

Күншығыс еліндегі дәстүрлі ата ана тәрбиесі жеке тұлғаның жетілуінің үш кезеңіне бөлінеді:

1) туғаннан 5 жасқа дейін балаға деген көзқарасты «императорға» деген көзқараспен салыстыруға болады. Ол еркелету, қамқорлық пен сүйіспеншілікке бөленген және ештеңеге тыйым салынбайды;

2) 6 жастан 15 жасқа дейін балаға қойылатын талаптар күрт артады, ал көзқарас «қызметші» ретіндегі көзқарасқа ауысады. Мектепте жоғары жүктеме,

мінез-құлыққа, тәртіпке және олардың әлеуметтік рөліне сәйкестікке қатаң талаптар қойылады;

3) 16 жастан асқан бала үлкендермен тең дәрежеде деп саналады. Ұжымдағы іс-әрекет пен тануға басты мән беріледі.

Тәжірибе көрсеткендей, тәрбиеге мұндай көзқарас көбінесе біртұтас және қатаң тәртіпті тұлғаны қалыптастырады.

Бұл жүйенің кемшіліктері де, артықшылықтары да бар: рұқсат етуден қатаң талаптарға көшу қиын, ережелерге толы шиеленісті ортаға күрт ену баланың дамуындағы өте қиын кезең болуы мүмкін.

Екінші кезеңдегі шамадан тыс қатаң ережелер өзін-өзі көрсетуге кедергі келтіреді, жеке тұлғаны жалпы қабылданған стандарттар шеңберіне шығарады. Бұл жақсы болуы мүмкін, мысалы, бала қауіпті ештеңе жасамайды, бірақ ол адамның кейбір бейімділігі мен ерекшеліктерін өтей алады, «бәрі сияқты болу» талабына байланысты олардың дамуына кедергі келтіруі мүмкін. Алайда, жапондық білім беру жүйесінде балалардың мүмкіндіктерін ашатын көптеген үйірмелер жұмыс атқарады.

Жапонияда адамдардың мінез-құлқы ұстамдылықпен ерекшеленеді. Еңбексүйгіштік және онымен байланысты еңбек қызметінің барлық салаларындағы еңбекқорлық – жапон ұлттық сипатының маңызды белгісі. Жапондықтардың ұлттық психологиясы, кез-келген басқа этникалық қауымдастық сияқты, өткен тәжірибе мен жаңа тенденциялардың әсерінен қалыптасады, бұл процесте өте маңызды рөл атқарады. Сұлулыққа табыну дәстүрі ұрпақтан-ұрпаққа берілген. Ол бәрінде кездеседі, сезімдерде, сөздерде және іс-әрекеттерде көрінеді. Сұлулыққа, әдемілікке деген сезімталдықтың жоғарылауы жапондықтарды өте эмоционалды етті. Олар мақсатқа тек байсалды, объективті көзқарас арқылы қол жеткізуге болатын болса да, бәрін жеке тәжірибе тұрғысынан қарауға бейім. Әрине, сұлулыққа деген сүйіспеншілік барлық халықтарға тән, бірақ жапондықтар үшін бұл ұлттық дәстүрдің ажырамас бөлігі. Жапондықтар өткеннің мәдени мұрасына ұқыпты қарайды, олар классикалық театрды, шай рәсімін, икеба дәстүрін қатаң сақтайды.

Жапондықтар тұрақтылықтан тірек іздейді және оны дәстүрлі өнер түрлерінен табады. Жапондықтарға әрдайым консервативті сипаттағы отбасылық жүйенің дәстүрлі құндылықтары қатты әсер етеді. Жеке адамның іс-әрекеті белгілі бір шеңбермен шектелді – отбасылық ұжымға назар аудару, отбасы басшысына толық бағыну. Жапондықтар өздерінің тарихи дамуының әрбір нақты кезеңінде олар үшін қызығушылық тудырған нәрсені басқалардан қабылдады. Шетелдік мәдениеттің кез-келген элементі оны жапон жағдайына бейімдеуге болатындай етіп игерілді.

Бұл процесте тұрақты этноцентризм айқын көрінеді, ол жапон ұлттық сипатының басым белгілерінің бірі – өз ұлтына деген мақтаныштың өсу ортасы болды. Жапондықтардың шетелдіктердің көз алдында этнопсихологиялық бейнесі – екінші дүниежүзілік соғыс басталғаннан кейін американдықтар атап

өткендей, еңбекқорлық, шыдамдылық, ептілік, табандылық, сыпайылық, өршілдік, өз дәстүрлерін ұстану, ұстамдылық, сонымен бірге агрессивтілік пен қатыгездік. Бұл қасиеттер табиғи жағдайлардың ерекшеліктерімен, өмір сүрудің жоғары тығыздығымен, ұлттық дәстүрлермен тікелей байланысты.

Жапондықтар қарым-қатынаста көптеген айырмашылықтар бар құралдарды пайдаланады. Әр мәдениеттің өзіндік құралдары болғандықтан, қарым-қатынастың ұлттық-психологиялық ерекшеліктері туралы айтуға болады. Жапондықтар қуанғанды, күлгенді ұнатады. Үлкендерді құрметтейді, отбасылық дәстүрлерді белсенді қолдайды.

Дәстүр бойынша, ежелгі дәуірден бастап жалпыға ортақ өзара тәуелділік пен үйлесімділік жапон қоғамын құрудың негізгі қағидасы болды, ал басқа адамдармен үйлесімді әрекет ету қабілеті тәрбиенің басты міндеті болды.

Жапонияда тәрбие нормалардың біржақты ұсынысы ретінде емес, өмір салты ретінде жүзеге асырылады. Мұғалімнің міндеті – «оқыту» емес, «балалармен бірге өмір сүру». Мұғалім оқушының өмірін жеке мысалмен реттейді.

Тәрбие белгілі бір жеке қасиеттерді қалыптастыруға бағытталуы керек, онсыз «Жапон азаматын» тәрбиелеу мүмкін емес. Бұл қасиеттер мыналарды білдіреді: олардың мінез-құлқын, ойлары мен сезімдерін қатаң интроспекциялау, басқа адамдармен қарым-қатынас жасау дағдысы, өз бетінше шешім қабылдау және әрекет ету қабілеті және олардың салдары үшін жауап беруге дайын болу.

Қарым-қатынас процесінде мұғалім баланың топ ішіндегі мүдделер туралы хабардар болуын, олардың өзара тәуелділігі қамтамасыз етуі керек.

Тәрбиенің негізгі формасы – топтық қызметті ұйымдастыру. Сонымен қатар, тиімділік критерийі жеке оқушылардың нәтижесі мен жұмысының сапасы емес, балалардың топтың проблемаларын жеке тұлға ретінде қабылдау дәрежесі болып саналады.

Жапон мектебінде арнайы тәрбиешілер жоқ. Барлық болашақ мұғалімдер міндетті түрде тәрбие теориясы мен әдістемесін үйренеді, сондықтан олар кәсіби тәрбиешілер. Тәрбие педагогикалық білімнің ерекше саласы ретінде әдістемелік тұрғыдан мұқият әзірленген. Мұғалімдерде бағдарламалар, нұсқаулықтар, оқулықтар, оқу құралдары, көмекші оқу материалдары бар.

Тәрбие бағдарламасы жиырма сегіз тақырыпты қамтиды, оларды шартты түрде үш топқа бөлуге болады:

Біріншісіне әлеуметтік жайлылықты, өз тобына, сыныбына, мектебіне деген жағымды сезімін тәрбиелейтін тақырыптар жатады. Педагогикалық құрал – жанжалсыз өзара әрекеттесу дағдыларын дамыту. Балаларға жанжалдардың себептерін талдауға, жанжал жағдайынан шығу жолдарын іздеуге үйретеді.

Тақырыптардың екінші тобы «белсенді адамды» тәрбиелеуге бағытталған. Бұл ретте оқушылардың өз қызметіне деген қызығушылығы, қиындықтарды жеңуге дайындығы мен қабілеті және еңбекке деген көзқарасы

қалыптасады, ол кез келген «кішкентай істің» «ортақ ұлы іске» қосқан үлесі ретінде қарастырылады.

Тақырыптардың үшінші тобы балаларды әлеуметтік мінез-құлық нормаларын ішкі қабылдауға үйретудің жалпы міндетімен біріктірілген. Бұл үшін бала таңдау жағдайына қойылады, белгілі бір мінез-құлықтың қажеттілігіне өз тәжірибесімен көз жеткізу үшін тәуелсіз ойлауға уақыт беріледі.

Тәрбие мақсаттары Жапон мемлекетінің білім туралы негізгі Заңының 1 бабында көрсетілген. Олар үйлесімді дамыған тұлғаны қалыптастыруға бағытталған: әділ, жауапты, тәуелсіз, еңбек пен даралықты құрметтейтін, яғни бейбітшілікті сүйетін мемлекет құру үшін қажетті қасиеттерге ие.

Білім беруді ұйымдастырған кезде жапон мектебі оқушыларды тәрбие бағдарламасы көрсетілген бірқатар құжаттарды басшылыққа алады. Сонымен, 1966 жылы орталық білім кеңесі «идеалды жапондықтардың сипаттамасын» шығарды, онда төрт топқа бөлінген он алты тиісті қасиет анықталды:

1) жеке қасиеттер – еркін болу, даралықты дамыту, өз істерінде дербес болу, өз қалауларына ие болу, этикет сезімдеріне ие болу;

2) отбасы мүшесінің қасиеттері – өз үйін махаббат, демалыс, тәрбие орнына айналдыра білу, өз үйін ашық ету;

3) қоғам мүшесінің қасиеттері – өз жұмысына адал болу, қоғамның әлауқатына жәрдемдесу, шығармашылық адам болу, әлеуметтік құндылықтарды құрметтеу;

4) ұлт азаматының қасиеттері – өз елінің патриоты болу, мемлекеттік рәміздерді құрметтеу және қастерлеу, ең үздік ұлттық қасиеттерге ие болу.

Белсенді әлеуметтік тұлғаны қалыптастыру бірінші орынға қойылады.

Адамгершілік тәрбие бағдарламасы орта мектепке бағытталған бірқатар ресми құжаттарда мұқият жазылған: «мінез-құлықтың негізгі ережелерін оқыту» он төртінші параграфында, «күнделікті өмірде қоғамдық мінез-құлық нормаларын сақтау» он сегізінші параграфында, «адамға лайықты өмір сүру қажеттілігін түсіну» деп аталатын нұсқаулықтың жиырма екі параграфында жазылған.

Осы және басқа құжаттардың барлығында оқу-тәрбие процесі, мектеп өмірі рухани бай тұлғаның өсуіне ықпал етуі керек деп болжануда.

Мектептерде адамгершілік және азаматтық тәрбие бойынша арнайы сабақтар өткізіледі. Сонымен, арнайы «адамгершілік сағаттары» ұйымдастырылып, өткізіледі. «Адамгершілік сағаттарына» арналған сабақтар мен басқа да іс-шаралар кезінде әртүрлі дидактикалық материалдар мен жұмыс түрлері қолданылады: әңгімелер, поэтикалық шығармаларды оқу, эссе жазу, телешоуларды, бейнематериалдарды көру, аудиожазбаларды тыңдау және т.б. сонымен қатар моральдық әңгімелер, балалар қойылымдары ұйымдастырылуы мүмкін.

Мемлекеттік бастауыш және кіші орта мектептердің оқу жоспарында моральдық тәрбие («дотоку кёйку») және арнайы мектеп қызметі («такко

токубэцсу кацудо») сияқты нақты пәндер бар. Бастауыш мектепте барлық алты жыл бойы аптасына 1 сағат моральдық тәрбие беріледі; арнайы мектеп қызметі –1-3 сыныптарда аптасына 1 сағат және 4-6 сыныптарда 2 сағат. Кіші орта мектепте аптасына (7-9 сыныптар) осы пәндердің әрқайсысына 1 сағат бөлінеді. бірақ жеке оқушыларға арналған арнайы мектеп қызметі сабағы олардың қалауы бойынша ол «таңдау» пәндердің бірі ртінде қосымша өткізілуі мүмкін.

Моральдық тәрбие сабақтары – дәстүрлі түрде сынып жетекшісінің оқушылармен әңгімелесу циклі, оның барысында соңғысы моральдық-адамгершілік мұраттар, этикалық құндылықтар жүйесімен таныстырылады. Мұғалімнің әсерінен тұлғаның әлеуметтік маңызды қасиеттерін мақсатты түрде қалыптастыру жүзеге асырылады. Арнайы мектеп қызметі – бұл сынып жетекшісінің басшылығымен оқушылардың ұйымдастыратын жұмыс. Барлық сабақтар бағдарлама негізінде өткізіледі[9].

Жапониядағы тәрбие мәселелерінде басты рөл дәстүрлі түрде педагогикалық әсерге беріледі. Туғаннан бастап адамға жағымды да, жағымсыз да әртүрлі қасиеттер мен бейімділіктер қосылады деп саналады. Әр баланың жағымды немесе жағымсыз қасиеттері оның физикалық және психикалық жетілу процесінде дамиды және қалыптасады. Бұл процесс объективті және субъективті факторларға байланысты, сондықтан оған әсер етуге болады. Қолайлы жағдайларда жағымсыз қасиеттерді теңестіруге болады, ал жағымды қасиеттер, керісінше, одан әрі дамиды және тұлғаның әлеуметтік маңызды қасиеттері түрінде қалыптасады. Жапондық тәрбие беру дәстүрі, осылайша, әр адамда жағымды тұлға қалыптастыруға болатындығынан туындайды.

Қазіргі қолданыстағы көзқарастарға сәйкес моральдық тәрбиенің міндеттері: «отбасында, мектепте және қоғамда адамның қадір-қасиетін құрметтеу рухында тәрбиелеу; даралыққа бай мәдениетті құруға деген ұмтылысты дамыту және демократиялық қоғам мен мемлекет құру: азаматтарда бейбітшілікті сүйетін халықаралық қоғамдастықтың дамуына оларға тиісті моральдық қасиеттерді тәрбиелеу арқылы үлес қосу қабілетіне тәрбиелеу, адамгершілік тәрбиесі тәрбиенің негізі ретінде қолданылады. Жеке мектептерде адамгершілік тәрбиесі діни тәрбиемен алмастырылуы мүмкін.

Алайда, соңғы жылдары жапон мектебі туралы жағымсыз жарияланымдардың саны артты: оқушылардың мұғалімдерге деген агрессивтілігінің артуы, оқушылар арасындағы қылмыстың артуы.

Жапон дәстүріне сәйкес, сондай-ақ жапондықтардың теңдікті нақты түсінуіне байланысты мұғалім сабақта оқушыларды жақсы, жаман деп бөліп көрсетпейді, сыныптың жалпы үлгерімін жоғары деңгейде ұстауға тырысады.

Дегенмен, тесттер үнемі өткізіліп тұрады және балалар оқу үлгерімінің көрсеткіштерін де, әрқайсысының иерархиядағы өз орнын да, мұғалімге ең көп қиындық тудыратын оқушыларды да жақсы біледі.

Тәрбиені ізгілендіру, яғни тұлғаға бет бұру, жоғары мәдениетті, эвристикалық ойлауды, коммуникативтілікті қалыптастыру – бүкіл әлемде

дамып келе жатқан бұл идеялар Жапонияға XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың басында келді.

Жапонияда жастардың білімі мен тәрбиесіне ерекше көңіл бөлінеді деген қорытынды жасауға болады. Жапонияда жастарды өз елінің болашақ патриоттары, өз кәсіпорны, жақсы отбасы адамы ретінде тәрбиелеуге көп көңіл бөлінеді.

Осыған байланысты білім беру ұйымдарындағы көптеген ұлттық ерекшеліктерге қарамастан жағымсыз құбылыстар, жапон білім беру жүйесі әлемдегі ең озық жүйелердің бірі және өз елін жоғары білікті мамандармен қамтамасыз ете алады.

Қазіргі заманғы білім беру модельдеріне ең танымал жапон мектептері жатады. Мектептерде тәрбиені ұйымдастырудың түрлі шарттары бар. Кейбіреулері мектептердің еуропалық модельдеріне ұқсас, ал басқалары ұлттық жапон мәдениетінің дәстүрлерінде жасалған. Алайда, оларды еркін мектептердің атмосферасы, оларға тән элементтер біріктіреді: сабақтарға еркін қатысу, оқу формаларын таңдау, жазаның болмауы, жоба әдісін қолдану, үй тапсырмасының болмауы, балалар мен ересектер қауымдастығын басқарудың демократиялық институттары, дамыту материалдық-пәндік орта (шеберханалар, кітапханалар, ойын бөлмелері, театр және музыка студиялары, заманауи жабдықтар, қазіргі заманғы спорттық жабдықтар және т.б.).

Сингапур тәжірибесі

Сингапур мектептері альтруистік құндылықтар жүйесін ұстанады – балалар қарттар үйінде ән айту сияқты әртүрлі ұйымдарға қатысады және ол ерікті түрде жүзеге асады. Мұражайларға, саябақтарға баруды жиі ұйымдастырады.

Мәдени тәжірибе ретінде тәрбиенің мақсаты еңбек нарығы үшін мамандар даярлау ғана емес, сонымен қатар оқушылардың халықаралық сынақтардағы жетістігі ғана емес, ең алдымен адамның жеке басын қалыптастыру және ұрпақтар арқылы жергілікті қоғамдастықтың немесе ұлттың белгілі бір мәдени тәжірибесін беру. Бұл жағдайда тәрбиенің мәні білім беру практикасының өзінде болады, ал соңғысы, мысалы, нарықтық тиімділік критерийлерін қолдана отырып бағаланбауы керек. Әр елдің білім беру жүйесі ерекше, өйткені әртүрлі елдерде білім беру жүйелері белгілі бір дәрежеде әртүрлі мақсаттарды көздейді, сонымен қатар өзіндік қалыптасу тарихы мен даму жолдары бар, оларға байланысты олар ерекше қасиеттерге ие болады.

Сингапурдағы тәрбие берік және тіпті дәстүрлі ұлттық негіздерге ие, бірақ сонымен бірге ол Халықаралық еңбек нарығына және әлемдік деңгейдегі мамандарды даярлауға бағытталған. Ондағы тәрбие ұлттық құндылықтарға берік бола отырып, қазіргі жаһандық экономиканың сын-қатерлеріне табыспен жауап береді.

Сингапурлықтардың адамгершілік құндылықтарға деген байыпты көзқарасы білім беру жүйесіндегі институционалдық өзгерістердің негізі болып табылады[10]. Сингапур азаматтығы бастапқыда конфуцийлік патернализм,

бағыну және еңбекқорлық (тәртіп) идеяларына негізделген. Елдің қазіргі азаматтарына қатысты бұл құндылықтарға жасандылық көрінбейді, бұқаралық ақпарат құралдары табысқа жету тарихын мұқият және тәртіпті оқу мен жұмыста таратады және олар үлгі болады[11].

Корея – бұл әлеуметтік топтастыруы дамыған және бала тәрбиесіне қоғамдық пікір қатты әсер ететін ел. Баланың үнемі топта болуы маңызды, топтық мүшелік ерте жастан басталады.

Бәсекелестіктің жоғары болуына байланысты аналар балаға көп оқып, дамытуы керек, жақсы оқитындармен қарым-қатынас жасау керек, балаларды қосымша үйірмелерге апару керек деп сендіруге тырысады. Аналар жиналған кезде, олар балаларының мүдделерін жиі талқылайды, үйірмелер туралы бақылауларымен немесе ұсыныстарымен бөліседі, кейде тіпті жаңа үйірмелер жасайды. Егер мектепте үздік балалар тобы болса, әр ана баласының да осы топқа кіргенін қалайды.

Кореяда балалар жас кезінен бастап үлкендерге деген құрмет сезімін, құрмет пен қарапайымдылықты дамытады. Бала неғұрлым үлкен болса, соғұрлым оның жауапкершілігі артады.

Кореяда бірінші сыныптан бастап балалар оқу процесіне толық енеді, сабақтан кейін оларда түрлі пәндер бойынша көптеген қосымша сабақтар болады. Корей балалары негізінен үй тапсырмасын ата-аналарымен емес, мұғаліммен немесе өздері жасайды.

Балалардың бос уақыты жоқ. Олар таңғы сегізден кешкі тоғызға дейін оқиды және демалыстары қысқа. Көбінесе демалыс кезінде олар мектеп бағдарламасынан қосымша пәндермен айналысады.

Корейлерде балаларды тәрбиелеу жеке тұлғаны тәрбиелеуге және баланың даралығын ашуға бағытталған. Балабақшаларда үлкен топтар кішкентайларға көмектеседі, балаларға өте мұқият қарайды.

Оңтүстік Корея үкіметі мектептерде жазалауға тыйым салуға ниетті. Тиісті заң жобасы жақын арада Оңтүстік Корея Парламентіне берілуі мүмкін.

Кінәлі болған мектеп оқушыларын қалай жазалауға болады? Мұны жасау керек пе? Қазіргі уақытта білім туралы заң мұғалімдерге физикалық жазадан бас тартуды ұсынады, бірақ «ерекше жағдайларда білім беру мақсатында» мұндай әрекеттерге рұқсат береді. Тәжірибе көрсеткендей, корей мұғалімдері бұл ескертуді елемейді және мүмкіндігінше оны әрқашан өз әрекеттерін ақтау үшін пайдаланады.

Корей мектептеріндегі физикалық жазалардың тарихы Кореяда конфуцийшілдік орнаған кезден бастап, тереңдеп етек алған, мұнда кішіге бағынудың қатаң принциптері басым. Және кез-келген бағынбау жазамен жазаланады. Қазір заман өзгеруде, олармен бірге корейлердің өздері және олардың әдет-ғұрыптары өзгеруде. Ата-аналардың барлығы бірдей тәрбие әдістерін қолдамайды, дегенмен зерттеулер көрсеткендей, олардың көпшілігі әлі де оқыту жүйесіне консервативті көзқараспен қарайды.

Қазір он мыңнан астам бастауыш, орта және жоғары мектептердің (Оңтүстік Кореяда мектептерді үш топқа бөлу жүйесі бар) жартысына жуығы оқушыларының физикалық жазасынан мүлдем бас тартты. Бірақ физикалық жазаны оқу орнында тәртіп пен тәртіпті сақтау үшін қолайлы деп санайтындар әлі де бар. Мысалы, консервативті Сеул мектептерінің бірінің ережелері кінәлі оқушыны экзекуциялауға арналған арнайы құралдың мөлшерін нақты сипаттайды: «жазалау құралы ағаштан жасалуы керек, оның диаметрі бір жарым сантиметрден аспауы керек, ал ұзындығы 60 сантиметрден аспауы керек».

Хепсон университетінің профессоры Ким Сон Гидің айтуынша, Оңтүстік Кореядағы мектеп армияға ұқсайды. Барлық мектеп оқушылары форма киюге міндетті, ал олардың шаштары мен сыртқы келбеті армия жарғысымен салыстыруға болатын мектеп ережелерінде нақты сипатталған. Мұндай балаларды қамау олар үшін табиғи нәрсе. Бұл көбінесе оңтүстік Кореяның білім беру мекемелерінде физикалық жазалардың болуын түсіндіреді.

Алайда, Оңтүстік Кореяның білім, ғылым және технология министрлігі жақында дәстүрлі оқыту әдістерін қатты қорғады, қазір білім туралы заңның кейбір ережелерін қайта қарауға және басқа жолмен жүруге дайын. Балама шара ретінде жергілікті сарапшылар білім берудің тікелей емес, жанама түрлерін қолдануды ұсынады. Олар қазірдің өзінде корей мектептерінде қолданылады, бірақ әлі де кең таралған емес. Оларға қосымша үй тапсырмасы, түскі үзілісте мектеп ғимаратынан шығуға тыйым салу және, әрине, ата-аналармен сөйлесу кіреді. Ең күрделі әдіскерлер физикалық жазаларды, дәлірек айтсақ, мұғалім мен оқушының тікелей байланысын қамтымайтын жаттығуларды енгізуді ұсынады. Мысалы, сабаққа кешігіп қалса – 30 рет отырып-тұру, үй тапсырмасын орындамаса – жарты сағат бойы қолдарын көтеріп тұру және т.б.

Оңтүстік Кореядағы білім беру саласы ең беделді салалардың бірі. Білім беру шенеуніктері айтарлықтай күшке ие. Сонымен, провинциялық және қалалық білім департаменттерінің басшылары жергілікті сайлауда губернаторлармен және әкімдермен бір уақытта таңдалады. Олар соңғысына бағынбайды және олармен тек білім беру саясатын үйлестіре алады[12].

Сондықтан жергілікті бақылаушылар жаңа заңды талқылау үдеп кетуі мүмкін деп болжайды. Кореяның консервативті оқытушылар федерациясының қауымдастығы жаңа заңның қабылдануымен күресетінін мәлімдеді. Оның өкілдерінің пікірінше, мұндай инновациялар оқу орындарындағы бірлік пен үйлесімділікті бұзуы мүмкін, бұл ел үшін үлкен зардаптарға әкеледі деп болжайды.

Корей дәстүрлі қоғамында және олардың қазіргі тәрбие рухани-адамгершілік негіздері, тәрбиенің негізгі моральдық құндылықтары. Қазіргі уақытта балалар мен жасөспірімдер – корейлерді ежелгі дәуірге тәрбиелеу ғұрпы, құндылықтары мен мақсаттарын құру қиын, дегенмен дәстүрлі

қоғамның жұмыс істеу тетіктерінің бірі отбасы және басқа институттар қамтамасыз ететін идеалға, идеалдандырылған имиджге бағдарлану. Дүниетанымдық ұстанымдарсыз, белгілі бір моральсыз, қандай адамдарды қалыптастыру керек, оларға қандай нормаларды енгізу керек деген идеяларсыз балаларды тәрбиелеу мүмкін емес. Әр түрлі кезеңдердегі корей қоғамы бұрынғы ұрпақтардан мұраға қалған ата-аналардың өзіндік ережелерімен де, көрші мемлекеттердің жаңа игерілген философиялық және діни жетістіктерімен де сипатталады.

Корей халқының біртұтас этникалық қауымдастық ретінде дүниеге келуі, оның ұлттық-этникалық өзін-өзі сәйкестендіруі мен білім беру жүйесінің қалыптасуы әртүрлі тарихи, экономикалық, мәдени, саяси жағдайларда болды[13].

Дәстүрлі Корей қоғамында, басқалар сияқты, балалар мен жасөспірімдер экономикалық, діни, әскери және басқа да іс-шараларға, яғни ұйымдасқан тәрбиенің бағыттары мен мазмұнына ерте қосылды. Сонымен қатар, ересектер балалар мен жасөспірімдерді қалыптасқан өмірге бейімдеу, оларға жинақталған практикалық білім мен дағдыларды беру, қарым-қатынас пен мінез-құлық тәжірибесін қалыптастыру, адамдарға, отбасына, мемлекетке және т.б. қатысты қоғамда қабылданған моральдық-адамгершілік көзқарастарды қалыптастыру және балаларды құндылықтар, нормалар мен дәстүрлер жүйесіне қосу және тәрбиеленушілерді дәстүрлі қоғамның мұраттарына жақындату болды.

Аталған процестер «жасай алмайсың ба – үйретеміз, қаламайсың ба – мәжбүрлейміз» мәжбүрлеу қағидаты бойынша жүзеге асырылды. Олар дәстүрлі қоғамның ата-аналары, туыстары және басқа мүшелері тарапынан әр түрлі әсер ету әдістері арқылы қатаң бақыланды және реттелді: бұйрықтар, талаптар, тәрбиелер, тыйымдар, сенімдер, оқыту, үйрету. Шын мәнінде, бұл – белгілі бір қоғамда ол туралы идеялар бойынша адамға авторитарлық-патерналистік, табиғи-жасанды, зорлық-зомбылық әсер ету. Мұндай тәрбие парадигмасында балалар қалыптасқан үлгілер мен стандарттарға «бейімделді», нәтижесінде әлеуметтік мақұлдауға, дәстүрлі қоғамда қабылданған нормалар мен ережелерге бағытталған адам қалыптасты. Осылайша, дәстүрлі қоғамда тәрбиенің дүниетанымдық және тұжырымдамалық негіздері қалыптасты, қарапайым және прагматикалық мұраттар мен мақсаттар, білім берудің бағыттары, мазмұны, әдістері, құралдары мен нәтижелері анықталды. Қазіргі тілмен айтқанда, дәстүрлі қоғамда қалыптасқан идеалдар мен құндылықтар шегінде білім беру технологиялары мен тәрбие техникасының кейбір принциптері әзірленіп, жүзеге асырылды[14].

Буддизмнің тәрбиелік функциялары қоғамда осы негізде халықтың келісімі мен бірлігін бекітуде, қақтығыстарды азайтуда, қоғамдық тепе-теңдікті күшейтуде және қоғамдық қатынастарды үйлестіруде көрінді. Осылайша, үш мемлекеттің идеологиясына сырттан енген буддизм корейлердің этикалық идеалын қалыптастыру және оған сәйкес мейірімді балаларды тәрбие идеялары ретінде қызмет етті, күнделікті өмірде мінез-құлық пен қарым-қатынастың

моральдық нормаларын игеру және сақтау бойынша салттық ережелер мен әрекеттер жүйесін ұсынды [15].

Осылайша, біріншіден, Корей дәстүрлі қоғамы ұлттың бүкіл қалыптасу тарихында үнемі тәрбие процесінің ерекшелігін іздеу күйінде болды; екіншіден, балалар мен жасөспірімдерді тәрбиелеудің дүниетанымдық негізі табиғаттың, ата-бабалардың ежелгі дәстүрі, буддистік құрмет пен бағыну, мойынсұну және кішіпейілділік құндылықтары болды, басқа дүниелік өмірге деген шыдамдылық пен сенім, абсолютті дәстүрлер, әдет-ғұрыптар мен салт-дәстүрлер. Үшіншіден, тәрбиенің маңызды мақсаттарының бірі отбасы мен қоғамда тәртіпті, тыныштықты сақтау, әлеуметтік қақтығыстардың алдын алу және болдырмау, отбасын біріктіру және жалпы рухани-адамгершілік құндылықтарды, аумақтық және мәдени тиесілікті қабылдау негізінде халықты біріктіру болды. Төртіншіден, дәстүрлі Корей қоғамының педагогикалық идеологиясы балалар мен жасөспірімдердің санасын қатаң тәрбиелеу бағдарламалады, оларды манипуляциялаудың шексіз мүмкіндігі болды, ең бастысы – интеллектуалдық-адамгершілік бостандығын тежеді, үлкендердің еркін орындауда автоматизм мен ойланбаушылықты қалыптастырды. Индивидуализм, адамның қадір-қасиеті, махаббат және т.б. сияқты рухани өмірдің мәңгілік құбылыстары идеологиялық және рухани-адамгершілік тәрбиеден тыс қалды.

Күнделікті өмірде әлеуметтік мақұлданған қалыптасқан әдеттер мен мінез-құлықтардың көрінісі мен сақталуы балалар мен жасөспірімдердің объективті шындықтың пайдасына сапалы өзгеруін көрсетті. Осылайша, қоғам мақұлдаған нанымдар, дәстүрлер мен буддистік құндылықтар ұзақ тарихи кезеңде балалар мен жасөспірімдерді тәрбиелеудің идеологиялық және рухани - адамгершілік бағыттарына айналды.

Отандық тәжірибе

Балаларда әр халықтың өзіндік ұлттық сезіміне, олардың тарихына, тіліне, мәдениет, өнер құндылықтарына құрметпен қарауға тәрбиелеу, туғаннан бастап өз Отанына, туған жеріне, еліне, айналасындағыларға деген сүйіспеншілікті ояту қажет.

Әр халықтың өзінің саяси, рухани, адамгершілік даралығына, белгілі бір дәрежеде дамыған ұлттық мәдениетіне құқығы бар. Барлық адамдар бірдей сезімдерді сезінеді, бірдей қуанады және қайғырады, өмірдегі қайғылы және бақытты сәттерді бірдей сезінеді, бірақ салт-дәстүрі, ұлттық музыкасы, тілі, әдет-ғұрыптары әртүрлі және оны құрметтейді.

Жауапкершілік, парыз, ар-намыс, ар-ождан, төзімділік, сүйіспеншілік, құрмет, жанашырлық, шығармашылық қызметке деген қажеттілік сияқты адамгершілік категорияларды жинақтай отырып, ұлттық дәстүрлер балаларды тәрбиелеудің маңызды құралы.

Халықтың өзіне ұлттық тәрбие беру ісін ұсыну, елдегі әртүрлі ұлттардың ерекшеліктеріне және олардың өмірінің тарихи жағдайларына сәйкес тәрбие жүйесін құру қажет. Ұлттық бірегейлікке деген ұмтылысты

бағалау қажет. Басқалардың бірегейлігі мен рухани байлығын білу арқылы ғана өзін-өзі бағалауды қалыптастыруға және өмірдегі өз орнын анықтауға болады.

Білім беру ұйымдарында тәрбие процесі негізгі басым бағыттар бойынша жүзеге асырылуда:

1. Жаңа қазақстандық патриотизм мен азаматтыққа тәрбиелеу, құқықтық тәрбиелеу.

Мақсаты: патриот пен азаматтың Отанға ұтымды және эмоционалды қатынасы, мемлекеттің және қоғамның заңдарын ұғыну мен сақтау, саяси, құқықтық және сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңсыздыққа қарсы тұру, баланың және жасөспірім ортасындағы зорлық-зомбылыққа қарсы тұруға дайын ұлтжанды азамат қалыптастыру.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында белсенді азаматтық ұстанымы және ортақ ұлы ұлтқа қатысы бар патриот тәрбиелеу мақсаты болып табылатын «Отаным – тағдырым» (патриоттық), «Атамекен» шағын бағдарламасында берілген бағытқа лайық қарастырған жөн.

Қамтамасыз ету жолдары: бәсекеге қабілеттілікті қалыптастыруда Біртұтас Ұлттың жауапты Тұлғаға назар аудара отырып жастар қозғалысын қайта форматтау; қоғамның әртүрлі салаларында белсенді көрініс арқылы азаматтық сана-сезімді тәрбиелеу; балалар бастамаларына қолдау көрсету арқылы көшбасшылықты қолдау; азаматтық белсенділікті және кіші Отан тағдыры үшін жауапты сезімді күшейту.

Бағалау критерийлері: Отанға, мемлекеттік жүйе, мемлекеттік саясат, мемлекеттік идеология, Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңдары, мемлекеттік рәміздері (елтаңба, ту, әнұраны), заң және тәртіпке; ұлтаралық және конфессияаралық келісім, елдегі достық; экономикалық және әлеуметтік-мәдени даму саласындағы өз елінің жетістіктері; басқа адамның құндылықтары, құқықтары мен бостандықтары; өздерінің аймағының (ауыл, қала, маңайдағы) табиғаты, мәдени және тарихи өмірі; құқықтық білім және сыбайлас жемқорлыққа қарсы әрекет; заңдардың, құқықтардың және міндеттердің талаптары; әлеуметтік құндылықтарға құрметпен қарау, мақтаныш пен жауапкершілік сезімін байыту.

Іске асыру тетігі:

1. Сабақтар, оқу пәндері, сыныптан тыс іс-шаралар, қосымша білім беру. «Өзін-өзі тану» бағдарламасының шеңберінде ерлік, ар-намыс және қадір-қасиет туралы, Отанға адал қызмет көрсету, дебаттар мен пікірталас клубтарын, оның ішінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы шақыратын патриоттық форумдар, іс-шаралар ұйымдастыру. Қазақстан Республикасы мемлекеттілігінің және мемлекеттік нышандарының атрибуттарын білу бойынша конкурстар мен мектеп олимпиадаларын өткізу. Қазақстанда тұратын қазақ халқы мен басқа да этникалық топтардың мәдени мұраларын, салт-дәстүрлерін зерттеуге арналған жергілікті тарихи экспедицияларын ұйымдастыру. Мемлекеттік қызметкерлер, әдебиет, өнер, ғылым, соғыс ардагерлері мен еңбек ардагерлері, қоғам қайраткерлері, құқық қорғау органдарының қызметкерлері, сот төрелігі,

мемлекеттік қызмет және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша кездесулер; балалар және жастар бастамасы жобаларының жүйесін дамыту. Балалар мен жастар қозғалысын жандандыру; мемлекеттік қаражатпен бірлескен қызмет; әңгімелер, лекциялар, семинарлар, тренингтер; экскурсиялар; құқықтық ақпараттық материалдарды тарату; «Сенімді қызметтер» ұйымын, «Мен және заң» акциясын, «Біз сыбайлас жемқорлыққа, қоғам мүдделеріне деген сатқындыққа қарсымыз» атты шараларды ұйымдастыру.

2. «Рухани жаңғыру» - «Жас ұлан», «Жұлдыз», Ұлы дала скауттары, жас патриоттар және т.б. құндылықтарға негізделген; «Сөз - тілдің көркі» (Білім алушыларға классиктердің және қазіргі заман ақындарының, қазақ ойшылдарының шығармаларын, тілдік фестивальдер, конкурстар, көркемөнерпаздар байқауын, айтыстар, пікірталастар және т.б ұйымдастыру) «Дарынды ұрпақ – ел болашағы» (балалар бастамаларына қолдау көрсету); «Салауатты ұрпақ» (студенттік және мектеп білім алушыларының спорт лигасының дамыту) балалар мен жастар қозғалысын және қоғамдық бірлестіктерді дамыту.

Басты іс-шаралар: 1) «Атқа міну мәдениеті». Туристік-өлкетану маршруттары мен жарыстар, мұражайлар; 3) «Отан қорғаушы». Әскери-патриоттық клубтар құру; 2) «Алау». Патриоттық және әскери-патриоттық бағыттағы іс-шаралар өткізу; 4) «Белсенді жаз». Демалыс кездерінде әскери-спорттық, бейіндік патриоттық ауысымды ұйымдастыру; балалар және жастар қозғалысының көшбасшылары; 5) мектептерде тарихи және археологиялық қозғалыстар жүргізу.

2. Рухани-танымдық тәрбие

Мақсаты: адамның рухани, моральдық-этикалық қағидаттарын, оның адамгершілік құндылықтарына және қазақстандық қоғамның әдет-ғұрыптарына сәйкес келетін рухани-адамгершілік қасиеттері мен көзқарастарын жандандыру туралы «Рухани жаңғырудың» құндылық негіздерін терең түсінуді қалыптастыру.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында «Рухани қазына» берілген бағыттардағы шағын бағдарламаға сәйкес қарастырылуы керек, «Жақсы кітап – жан азығы» жобасының мақсаты: туған өлкенің тарихы, мәдениеті және дәстүріне деген құрметі мен қызығушылығын ояту.

Қамтамасыз ету жолдары: рухани құндылықтарды насихаттау; қазақстандық мәдениетті насихаттау; білім алушыларды рухани және интеллектуалды даму құралы ретінде оқытуға қатыстыру; қазіргі заманауи танымал идеяларды, әлемдік экономикалық және әлеуметтік ой-өрістердегі үрдістерді зерттеуге жастардың қатысуын қарастыру.

Бағалау критерийлері: моральдық-этикалық нормалардың жалпыға ортақ нормаларына моральдық көзқарасын таныту; өз абыройы, ар-намысы мен міндеті; ішкі еркіндік пен моральдық шешім қабылдау; өзінің және басқа да ұлттардың мәдениеті, салт-дәстүрі, әдет-ғұрыптары; діни құндылықтары; ойлары, сөздері мен істерінің бірлігін қабылдау; өзінің мінезін ар-ұжданның

ішкі дауысымен мақұлданған әрекеттер; әртүрлі мәдениеттер мен нанымдардың бірлігін; халыққа адал қызмет ету; ата-аналарына, отанына, қоғам алдындағы міндетін жетілдіру.

Іске асыру тетіктері:

1. Оқудың білім беру әлеуетін нығайту арқылы: мектеп пәндері мазмұнының құндылықтарын біріктіру; әлеуметтік, қайырымдылық жобаларын дамыту және іске асыру, еріктілікті дамыту; педагогикалық кеңес, ата-аналар институты; «Өзін-өзі тану» моральдық білім беру бағдарламасының мета-ағартушылық және білім беру рөлін нығайту, «Ұлы Жібек жолы» элективті курсына мектептегі рухани-адамгершілік білім беру сапасын бақылау, рухани-адамгершілік тәрбиелеу аясында қосымша тәрбие жүйесінің мүмкіндіктерін кеңейту.

2. Өңірлік бағыттағы клубтық бірлестіктердің жұмысын дамыту, виртуалды тарихи-өлкетану көрмелерін құру, өңірлік оқуларды, сағаттарды, акцияларды, фотокөрмелерді ұйымдастыру, тарихи, сәулет және естелік орындарға экскурсияларды ұйымдастыру, білім алушылармен «Мұражайдағы бір күн» жобасы аясында өздері мұражайдың экскурсия жетекшісі ретінде мұражай қызметкерлерімен кездесулерді ұйымдастыру, білім алушылар үшін тарихи-мәдени көрікті жерлер, өңірдегі археологиялық қазбалар, табиғат ескерткіштеріне, соның ішінде білім алушылармен өңірлерге, астанаға және керісінше бағытта бару бойынша қатысушылармен мәдени және туристік экскурсияларды ұйымдастыру, онлайн-конкурстарды, эссе жазу және сурет салу конкурстарын ұйымдастыру, туған өлкеге байланысты сұрақ-жауапта балалар мен білім алушыларға жүлделер және мадақтау сыйлықтарын беру; табиғи қорықтарды, су қоймаларын, өзендердің арналарын тазарту бойынша экологиялық сенбіліктер ұйымдастыру.

Басты іс-шаралар: 1) сабақтан тыс уақытта танымдық тақырыпта сынып сағаттар, дәрістер, әңгімелесулер өткізу, танымдық тақырыпты қозғайтын жазушылардың шығармаларына байланысты конференциялар, әдеби пікірталастар өткізу; 2) қайырымдылық акцияларын өткізу; 3) еріктілер отрядының жұмысы; 4) театрларға, мұражайларға бару; 5) мектепшілік және өлкетану мұражайларындағы тарихи-археологиялық қозғалыс жүйесіндегі өлкетанулық іс-шаралар.

3. Ұлттық тәрбие

Мақсаты: тұлғаны жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтарға бағыттау, туған және мемлекеттік тілге, қазақ халқының мәдениетіне, этносына және Қазақстан Республикасындағы этникалық топтарға құрмет көрсету.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында аталған бағытқа сәйкес «Өлкетану» (өлкелік) «Тәрбие және білім», «Рухани Қазына» ішкі бағдарламаның базалық бағытын қарастырған жөн.

Қамтамасыз ету жолдары: жастар туризмін зерттеу және өлкетану жұмыстарын дамыту; қазақ халқының тарихы мен дәстүрлерін білу арқылы белсенді азаматтық ұстанымды қалыптастыру; озық жоғары технологиялық

әдістер мен цифрлық технологияларды қолданумен техникалық шығармашылықты дамыту арқылы бәсекеге қабілетті тұлға қалыптастыру; моральдық, рухани және гуманистік құндылықтарды тәрбиелеудің басымдығы бар адамдар арасындағы эмоционалдық және ұтымды қарым-қатынастардың әлеуметтік-тарихи тәжірибесін беру; қазақстандық патриотизм рухында жан-жақты және үйлесімді дамыған тұлғаны тәрбиелеу.

Бағалау критерийлері: туған және мемлекеттік тілдерді білу; этникалық өзіндік санаға, этникалық сәйкестікке, өз халқының мәдени мұрасына, қазақ және өз халқының әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлері туралы мақтаныш сезімін және жауапкершілігін көрсету; Қазақстандағы өзге ұлттардың этникалық мәдениеті; Қазақстанның басқа этникалық топтарының мәдениеті; этносаралық татулық пен келісім.

Іске асыру тетіктері:

1. Оқу пәндерінде, қосымша білім беруде, сабақтан тыс қызметте жалпы адами және ұлттық құндылықтарды кіріктіру сабақтары. Этнопедагогика кабинеттерінің қызметі; Қазақстан Республикасының рәміздерін білу, қазақ халқының мемлекеттік тілі, мәдениеті мен дәстүрлері, Қазақстан тарихы, жергілікті тарих және т.б. туралы фестивальдар мен байқаулар өткізу.

2. «Менің Отаным – Қазақстан» (жастар туризмін және жергілікті өлкетануды дамыту, экспедициялар, экскурсиялар ұйымдастыру).

3. «Тарих мұра», «Өз жеріңді таны» (жергілікті білім беру мен мектеп туризмін, тарихи-археологиялық қозғалысты, туған өлкенің тарихын, мәдениетін және дәстүрлерін терең зерттеу).

4. «Табиғат бесігі» (туған өлкеге жауапкершілікпен және аялап қарау)

Басты іс-шаралар: 1) «Туған өлке тарихы». Білім беретін оқу орындарында мұражайларға, өлкенің мәдени-тарихи орындарында барып факультатив сабақтарын, арнайы курстарды, үйірмелерді өткізу. 2) «Ұлы дала тұлғалары». Өлкенің тарихын, маңызды оқиғаларын, белгілі тұлғалардың тарихын білу бойынша зияткерлік іс-шаралар; 3) «Мақтанышым – Астанам». Олимпиадалардың, байқаулардың, конкурстардың жеңімпаздарына арналған Астана қаласына сапарлар ұйымдастыру; 4) «Туған өлке соқпақтары». Туристік-өлкетану маршруты мен сайысы. 5) «Менің Отаным – Қазақстан». Жас өлкетанушылардың, туристердің және экологтардың жыл сайынғы өңірлік, республикалық слеттер мен форумдары; 6) «Алтын адам». Мұражайдағы сабақтар; 7) «Қайнар бұлақ». Балалар мен жастар қозғалысы; 8) «Отбасымен бірге». Ата-аналық қозғалыс; 9) «Реликвия». Тарихи құжаттарды, жанұялық мұраларды, материалдық мәдениет заттарын, картиналар мен басқа да экспонаттарды мұражайға өзбетінше тапсыру бойынша қайырымдылық акциясын өткізу; 10) өлкетану мен жастар туризмінің рөлі туралы әлеуметтік имидждік бейнероликтерді түсіру және орнату; 11) «Бабалар мұрасы». Өнер және қолөнер туындыларының Республикалық көрмелері; 12) Сыныптан тыс өткізілетін іс-шаралар: «Ұлттық тарихтағы уақыт пен кеңістік», экскурсиялық (сырттай, он-лайн) «Ботай» мәдени мұра бағдарламасы; «Ұлы даланың ежелгі

металлургиясы мен қазіргі жаңалықтары»; 13) Ұлы ойшылдардың, ақындардың және Ұлы даланың әл-Фараби, Яссауи, Күлтегін, Бейбарыс, Тәуке, Абылай, Кенесары, Абай сынды тұлғалары мен қазіргі әдебиеттегі, музыкадағы, театр мен қолөнердегі шеберлердің бейнелерін меңгеру.

4. Отбасылық тәрбие

Мақсаты: ата-аналарды тәрбиелеу, олардың психологиялық-педагогикалық біліктілігін көтеру және балаларды тәрбиелеу бойынша жауапкершіліктерін арттыру.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында аталған бағытқа сәйкесінше «Отбасы әлемі» жобасын қарастырған жөн.

Қамтамасыз ету жолдары: Оқуды мәдениеттің маңызды элементі ретінде және интеллектуалды әлеуетті, ұлттың бәсекеге қабілеттілігін, жастардың шығармашылық және әлеуметтік белсенділігін арттыру құралы ретінде толық қолдау; білім беру мекемелерінде кітап алмасу үшін арнайы орындарды ұйымдастыру - буккроссингов; білім алушылар мен үлкендер арасында (кітапханашы, мұғалім, ата-ана, білім алушы) кітапқа деген ортақ қызығушылық негізінде (ертегілер, аңыздар, мысалдар, хикаялар, эпостар) бірлескен іс-әрекетін ұйымдастыру.

Критериалды бағалау: Өзінің жанұясы мен ұрпақтарына; отбасы құндылықтары мен моральдық қағидаларды сақтау арқылы отбасы мен неке құндылықтарына этноәлеуметтік рөлге құрмет көрсету, қастерлеу.

Іске асыру тетіктері :

1. Білім беру ұйымдары Қамқоршылар кеңесі және ата-аналар комитеттері; Репродуктивтік денсаулық орталықтары, мамандардың консультациялары, бірлескен отбасылық іс-шаралар; «Өзін-өзі тану» бағдарламасы шеңберінде ата-аналарды оқыту, жастар мен ерлердің мінез-құлық мәдениеті туралы сұхбат алу, жоғары сынып білім алушыларына және жоғары оқу орындарының студенттеріне арналған «Отбасылық өмірдің этикасы» бойынша элективті курстар ұйымдастыру; білім беру ұйымдарының қызметіне ата-аналардың қатысуы; әкелердің, әжелердің клубтары; ақсақалдар кеңесі; мемлекеттік тапсырыс бойынша ата-аналарға психологиялық-педагогикалық көмек, жалпыға бірдей білім беру; үкіметтік емес ұйымдармен ынтымақтастық; аула клубтарының жұмысын қалпына келтіру; өтеусіз негіздегі қосымша білім беру мекемелеріне балалар мен жастарға қолжетімділікті ұйымдастыру; элективті курстар, фестивальдер, конкурстар, «Менің отбасым», «Жыл отбасы» конкурстары; кітап көрмелерін және кітап өнімдеріне қоғамдық шолу; «Кітап оқитын мектеп», «Кітап оқитын колледж», «Кітап оқитын ЖОО» жарыстары өткізілді.

Басты іс-шаралар: 1. «Буккроссинг». Кітап алмасу үшін арнайы орындар ұйымдастыру; 2. «Қадірлі сыйлық». Кітапханаларға кітаптарды ерікті түрде тапсыру үшін қайырымдылық іс-шарасын ұйымдастыру; 3. «Кітапхана - білім ордасы». Студенттердің кітапхана қызметкерлерімен, студенттік үйлердегі әдеби кештер және студенттік демалыс орталықтарында кездесулер

ұйымдастыру; 4. Отбасылық оқуға арналған кітаптар, альбомдар, буклеттер, фильмдер, бейнематериалдар және т.б. ұйымдастыру.

5. *Еңбек, экономикалық және экологиялық тәрбие*

Мақсаты: кәсіби өзін-өзі анықтауға, адамның экономикалық ой-өрісін және экологиялық мәдениетін дамытуға деген саналы қатынасты қалыптастыру.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында аталған бағытқа сәйкесінше «Саналы азамат» базалық бағытты қарастыру керек.

Қамтамасыз ету жолдары: болашақ мамандықты таңдау барысында білім берушілерге кәсіби бағдар беру және олардың даралығы мен жеке ресурстарынан хабардар ету; көркем және сәндік өнер арқылы білім алушылардың ішкі шығармашылық әлеуетін және жеке қабілеттерін дамыту; «Қазақстан – алма және қызғалдақтың Отаны» қазақстандық флораны зерттеу; экологиялық проблемаларды жетілдіру, баламалы энергияны пайдалануды танымал ету.

Критериалды бағалау: кәсіптік білім мен өнімділікті дамытуға жауапты қатынастың көрінісі; мамандық таңдаудағы жауапкершілік; қызмет орнында көздеген мақсаттарына жету; экономикалық және экологиялық даму саласындағы мемлекеттік саясатқа, атап айтқанда «Жасыл экономика» бағдарламасына деген оң көзқарас; өсімдіктерге, экологиялық сауаттылыққа, табиғатқа, айналаңыздағы адамдар және өзіңізге құрметпен қарау; «адам - қоғам - табиғат» жүйесі; қоршаған ортаны қорғау саласындағы әртүрлі іс-шаралар; нарықтық экономиканың заңдарын түсіну; экологиялық қауіпсіз мінез-құлық нормаларына, қоршаған ортаны құрметтеуге деген саналы көзқарастың көрінісі.

Іске асыру тетіктері:

1. Сабақ барысында, технология сабақтарында, қосымша білім беру, сыныптан тыс, сабақтан тыс қызметтегі еңбек тәрбиесі. Сенбіліктер, кәсіпорындарға экскурсиялар, тәлімгерлермен кездесулер, инноваторлар, табысты кәсіпқойлар, тәлімгерлік, дуальды білім беру, кәсіби біліктілік байқауы, студенттік құрылыс және педагогикалық ұжымдардың қызметі. «Өмір мен мансапты жоспарлау», «Кәсіби сынақтар» жобаларын жүзеге асыру. «Технология» пәні материалдық-техникалық базасын нығайту, оқу семинарлары мен зертханалар. «Жасыл ел» қозғалысында және «Өзін-өзі тану» ҰҚО-ның волонтерлік қозғалысына қатысуы барысында экспедицияларға қосымша білім алу, өз елінде тұрған волонтерлермен білім беру ұйымдарын, аудандық, қалалық, жасыл алаңдарды көгалдандыру және жетілдіру, экологиялық форумдар, ғылыми экологиялық жобалар, қалдықтардың табиғи аумақтарын қоқыстан тазарту.

2. «Мамандықтар әлемі» (кәсіптік бағдарлау, болашақ маманды таңдау); «Ұлы даладағы ежелгі металлургия» (Қазақ жеріндегі металдарды өндіру әдістерінің өнертабысы жаңа тарихи дәуірді ашып, адам дамуының даму жолын түбегейлі өзгертті). «Алтын Қазына» (көркем және декоративті-қолданбалы

өнерді дамыту), «Үлкен өнертабысқа алғашқы қадам» (техникалық шығармашылық және робототехниканы дамыту), «Дарындылардың елі» (театрлық қызмет және музыкаға кіріспе), «Кітап - білім бұлағы» (кітаптың мәртебесін көтеру, «кітап оқуды сәнге айналдыру», өмір бойы өзін-өзі жетілдіруді және білім беруді қолдау), «Business» (кәсіпкерлік ойлауды қалыптастыру), «Отбасы әлемі» (отбасылық құндылықтарды сақтау, отбасылық ғибадатты сақтау), «Ұлы дала жастары» (ЖОО жүйесі мен «Болашақ» бағдарламасы жастарының азаматтық өзін-өзі тануды тарату)

Басты іс-шаралар: 1) қалада тұрып жатқан білім алушыларға арналған «Бір апта ауылда», «Бір апта қалада» жобасы.

2) «Мерей» ауылды мекенде тұрып жатқан білім алушыларға арналған жоба. Қала және ауыл мектептерінің жоғары сынып білім алушыларына мамандықта жетістікке жеткен азаматтар үшін шеберлік-сыныбы; 3) «Шеберлер қалашығы». Республикалық қолөнершілер фестивалі; 4) «Нәтиже» Білім алушылардың кәсіби өзін-өзі тануы, сауалнамаларды алу процестерінің тиімділігін нәтижелік мониторингі; 5) «Жаңару» кәсіптік алдын ала және арнайы элективті курстардың жаңартылған мазмұны; 6) «Ізденіс». Бейіндік бағыттағы зерттеу жобаларының конкурсы; 7) «Тәжірибе алаңы». Өңірлік кәсіпорындар мен ұйымдарында мектеп білім алушыларына арналған тәжірибе алаңдары; 8) Білім алушылардың кәсіби өзін-өзі тануда психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету.

б. Көпмәдениетті және көркем-эстетикалық тәрбие

Мақсаты: жалпы мәдени мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру, тұлғаның тәрбиеге дайындығын дамыту, меңгеру, өнердегі эстетикалық нысандардың бағасы, білім беру ұйымдарында көпмәдениетті ортаны құру.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасы шеңберінде аталған бағытқа сәйкес «Қазіргі кездегі қазақ мәдениеті» атты арнайы жобасында қарастыру.

Қамтамасыз ету жолдары: ұлттық дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды, тілді, және музыканы, әдебиетті сақтау және тарату; қоғамдық сананы жаңғыртуға және өз қызметінде соған бағыттауға негізделген әлеуметтік -гуманитарлық құндылықтарды меңгеру және түсіну.

Бағалау критерийлері: толеранттылық пен жаһандық ойлауға көп мәдениетті және көп тілді; мемлекеттік, ресми және басқа да шет тілдерін білетін, мәдениетаралық байланыс; әртүрлі мәдениетке, сол немесе өзге де мәдени орталықта өзін-өзі ұстау нормаларына; тілдік және сөйлеу мәдениеті; эстетикалық идеалға, көркем құндылықтарға; шығармашылық ойлау және елестету, көркем эстетикалық қызмет, құрмет көрсету қарым-қатынасын қалыптастыру.

Іске асыру тетіктері:

1. Сабақтар, өзін-өзі тану бағдарламасының барлық мәдениеттердегі жалпыға ортақ адами құндылықтардың бірлігін анықтауға, жастардың мәдениеттер мен халықтардың алуан түрлілігіндегі бірлігін көруге қабілеттілігін дамытуға ықпал жасау. Үйірмелер, әдеби клубтар; экскурсиялар:

театрлар, мұражайлар, көркемөнер көрмелері, галереялар, тарихи орындар; іс-шаралар: шығармашылық кештер, балалар мен жасөспірімдер шығармаларының көрмесі, халықтар достығының фестивалі, тідік және шығармашылық клубтар, конкурстар; атақты адамдармен, өнер қайраткерлерімен кездесу, Қазақстан халқы Ассамблеясы мен этномәдени орталықтарымен ынтымақтастық орнату; оқу орындарында Қазақстан халқы шағын Ассамблеясын құру.

2. «Әдебиет», «Театр, кино және хореография», «Классикалық және дәстүрлі музыка», «Бейнелеу өнері», «Қолөнер» жанрлық бағыттар бойынша шорт-парақтары. Біздің мәдени жетістіктерді – кітаптарды, пьесалар, мүсіндерді, суреттерді, музыкалық әуендерді, ғылыми жетістіктерді және т.б. меңгеру және жетілдіру. Өткен мыңжылдықтағы халық ауыз әдебиетіндегі ұлы дала мұрагерлерінің үздік мысалдарын – ертегілер, аңыздар, болған оқиғалар, өсиеттер, эпостарды зерттеу. Тұрақты тақырыптық кітап көрмелерін ұйымдастыру.

Басты іс-шаралар: 1. «Жануарлар үлгісіндегі өнер» (үйірмелер, мұражайлар және клубтар). 2. «Түркі әлемінің бесігі». 3. Мектеп мұражайларына, тарихи құжаттарды кітапханаларға, отбасылық мұраларды, мәдени заттарды, картиналар мен басқа да экспонаттарды, «100 кітап» сериясынан алынған кітаптар және тағы басқаларды ерікті түрде беруге арналған қайырымдылық акциялары.

7. Зияткерлік тәрбие, ақпараттық мәдениетті тәрбиелеу

Мақсаты: әр адамның интеллектуалды мүмкіндіктерін, көшбасшылық қабілеті мен дарындылығын, сондай-ақ ақпараттық мәдениетінің дамуын қамтамасыз ететін мотивациялық кеңістікті қалыптастыру.

«Рухани Жаңғыру» бағдарламасының қоғамдық санасын жаңғыртудың барлық негізгі бағыттарын ескере отырып жүзеге асырылады.

Қамтамасыз ету жолдары: цифрлық экономика үшін құзыреттіліктер мен дағдыларды дамыту; әлеуметтік белсенділіктің артуы, OnlineLab цифрлық модельдері, интерактивті өзара әрекеттесу, Online Driver Model және т.б.

Бағалау критерийлері: өмір бойы білім алу үшін икемділікті, ашықтықты талап ететін; өз бетінше білім алу және ақпаратты пайдалана білу; сыни тұрғыдан ойлау, алынған ақпаратты талдау және тиімді пайдалану қабілетін дамыту; зерттеу және жобалау іс-әрекеті, инновацияларға қабілеттілігі дағдыларын меңгеру; пікірталасты жүргізу дағдыларын дамыту; жасампаздық қызмет; командада жұмыс істеу, корпоративтік рухты нығайту; ақпарат көздерін сыни тұрғыдан іріктеу; Интернет-қоғамдастығына қосылу; Интернеттегі девиантты мінез-құлыққа қарсы тұру; Интернет-сауаттылықты, сандық және функционалдық сауаттылықты қалыптастыру; ақпараттық қызметтегі этикалық нормалар; жоғары ақпараттық мәдениетті қалыптастырудағы жаңа дағдылар.

Іске асыру тетіктері:

1. Сабақтар, оқу пәндері, элективті курстар, қызығушылықтары бойынша үйірмелер мен сабақтар, мектеп және желідегі дебаттық турнирлер, балалармен және жастармен бірлесіп атқаратын жобалық жұмыстар; сабақтан тыс жұмыстар, балалар және жастар бірлестіктеріндегі қызмет, әртүрлі деңгейдегі басқару органдарына қатысу, қосымша білім беру. Жаратылыстану-ғылыми және гуманитарлық цикл пәндерін «Өзін-өзі тану» пәнімен кіріктіру, «Жүрек тілімен өткізілетін физика», «Математика рухани-адамгершілік заңдар туралы ғылым ретінде», «Тарих пәнінің адамгершілік туралы сабақтары», «Ақпараттық мәдениет негіздері» элективті курстарын өткізу. Зияткерлік ойындар, конкурстар, тренингтер, викториналар, олимпиадалар, ғылыми-практикалық конференциялар. Дарынды мамандармен және құрдастарымен кездесулер, рефераттар, ғылыми-зерттеу, ғылыми-тақырыптық ақпараттық жобалар, шығармашылық жұмыстар, баяндамалар, хабарламалар, мектеп және студенттік медиа орталықтары, бұқаралық ақпарат құралдары, сайттар, кітапханаларды танымал ету. Психометриялық және социометриялық тестер мен әдістемелер; көшбасшылықты дамыту бағдарламалары.

2. Бағдарламалау негіздерін енгізу: сандық технологияларды меңгеру арқылы сандық сауаттылығын арттыру. Кәсіпкерлік пен бизнесті енгізу. Техникалық бағыттары бойынша олимпиадалар мен конкурстар өткізу. Балалардың қосымша білім беру бағдарламасына жаңа әдістемелерді, сандық технологияларды, ғылыми инновацияларды, математикалық модельдеуді дамытуға бағытталған SMART және STEM - элементтерді енгізу.

Басты іс-шаралар: 1. АКТ саласындағы ғылыми-зерттеу жобалары. 2. Кітапхана жүйесіндегі электрондық каталогтармен жұмыс жүргізу. 3. Онлайн және офлайн режимдерінде өлкетану, әлеуметтік жобаларды және т. б. игеру. 4. IT-технологияларды, бағдарламалау тілін, робототехниканы меңгеру бойынша үйірмелер мен клубтарда сабақтар өткізу. 5. Тәрбиелік және басқа да іс-шаралардың аудио және бейнематериалдарын әзірлеуде сандық білім беру ресурстарын пайдалану.

8. Дене тәрбиесі, салауатты өмір салты.

Мақсаты: салауатты өмір салты дағдыларын табысты қалыптастыру, дене және психологиялық денсаулықты сақтау, денсаулыққа зиян келтіретін факторларды анықтай білу үшін кеңістік құру.

Аталған бағытқа сәйкес «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында «Саналы азамат» базалық бағытын қарастыру қажет.

Қамтамасыз ету жолдары: білім беру ұйымдарының тәжірибелік-бағытталған тәрбие ортасын құру; белгілі бір артықшылықтар алу арқылы білімді түрлендірудің жеке тәжірибесін жинақтау; өмірлік дағдыларды қалыптастыру, өзін-өзі үздіксіз жетілдіруге, ойын және еңбек іс-әрекеті арқылы салауатты өмір салтына деген қызығушылығын тәрбиелеу.

Бағалау критерийлері: денсаулық жағдайының скринингін; әлеуметтік мақсаттар мен рухани қажеттіліктерін тілеу және соған дайын болу; теріс әсерлерге қарсы тұрудың тиімді тәсілдерін меңгеру; табиғи алғышарттарды

ұтымды пайдалану; денсаулықты сақтау мен нығайту, қауіпсіз және жауапкершілікті мінез-құлық; жаңа өмірлік жағдайларға сабырлы болу; қауіпсіздік пен тіршілік әрекетін қамтамасыз ету; денсаулық сақтау ортасын құру.

Іске асыру тетіктері:

1. Сабақтар, дене шынықтыру сабақтары, оқу пәндері, қосымша білім беру, спорт секциялары мен үйірмелерін өткізу, «Өзін-өзі тану» ҰДО бағдарламасы шеңберінде репродуктивті денсаулық, нашақорлықтың, алкогольизмнің, темекі шегудің алдын алу, адамның иммунитет тапшылығы вирусы және салауатты өмір салтының негіздері бойынша ақпараттық-ағарту курстарын, семинар-тренингтерін өткізу; Денсаулық фестивальдары, спартакиадалар, қауіпсіздік бағыттары; ақпараттық-насихаттау материалдарын әзірлеу және тарату; «сенім қызметтерін» ұйымдастыру.

2. Білім алушыларды спорттық іс-шараларға, спорт клубтарына, бұқаралық ойын және жастар арасында танымал спорт түрлерін спорт федерацияларымен өзара іс-әрекет арқылы тарту. Білім алушылар арасында салауатты өмір салтын насихаттау, оның ішінде тамақтану мәдениетін қалыптастыру. Көптеген спорт түрлері бойынша мектеп пен студент лигаларын дамыту.

Басты іс-шаралар: 1. Үйірмелер, секциялар, клубтар жұмысының оң тәжірибесін тарату, салауатты өмір салтын, сауықтыру жүйесін насихаттау үшін жобаларды енгізу. 2. Есірткі және басқа да зиянды заттарды пайдаланудың алдын алу, өрт қауіпсіздігі, ЖҚЕ, қауіпсіздік техникасы, суицидтің алдын алу бойынша бағдарламаларды іске асырудың түрлі форматтағы іс-шаралары[16]

2 ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫ: АНЫҚТАМАСЫ, БАҒЫТТАРЫ, ФОРМАЛАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ, САПА КӨРСЕТКІШТЕРІ

Педагогикада тәрбиенің көптеген анықтамалары бар: мысалы, П.В. Степанов «тәрбиені әлеуметтенудің педагогикалық компоненті ретінде қарастырады, ол адамның дамуындағы қажетті жағдайлар жасау үшін мақсатты әрекеттерді қамтиды» деген. [17].

И.П. Подласый өзінің педагогикалық оқулықтарының бірінде келесі анықтаманы береді: «тәрбие – бұл қоғамға қажетті және пайдалы тұлғаны қалыптастыру» [18].

Педагогикалық сөздікте «тәрбие жұмысы» – бұл ересектер мен балалардың өмірін ұйымдастыруға бағытталған, жеке тұлғаның толыққанды дамуы үшін жағдай жасауды мақсат ететін мақсатты әрекет» деп тәрбие жұмысы ұғымына анықтама берілген.

С. В. Сидоров өзінің оқу-әдістемелік құралында (В.С. Кукушин, В.А. Сластенин, Н.Е. Щуркова және басқа да зерттеушілердің еңбектері негізінде) тәрбие келесі функцияларды жүзеге асыратынын көрсетеді: [19]

- 1) мәдени-шығармашылық (адамзаттың мәдени мұрасын сақтау, жаңа ұрпаққа беру және жаңғырту);
- 2) гуманистік (баланың жеке басының әлеуетін дамыту);
- 3) әлеуметтендіру және әлеуметтік бейімдеу функциясы (білім алушыны даярлау және оны әлеуметтік ортаға енгізу).

«Тәрбие жүйесі – бұл тәрбиенің негізгі элементтерінің ынтымақтастығы нәтижесінде пайда болатын, біртұтас сипаттамалармен ерекшеленетін біртұтас әлеуметтік организм, мысалы: ұжымдық өмір салты» деп анықтама берсе [20], З.М. Умалатованың пікірінше, тәрбие жүйесін басқару – бұл басқарушы мен басқарылатындар арасындағы ынтымақтастық. Басқарушы қоғамның әлеуметтік тапсырысын орындауға бағытталған мақсатты көзқарасқа сәйкес тәрбие жұмысын ұйымдастырады. Басқарылатын тұлға басқарушыдан нұсқаулар алады және берілген қызметті орындайды [21].

Басқарудың бірінші кезеңі – оқу-тәрбие іс-әрекетіне қатысушылар мен іске асырушылардың тәрбиенің мақсаттары мен міндеттерін нақтылау және түсіну. Негізгі мақсат білім беру бағдарламаларында, әртүрлі деңгейдегі жоспарларда (мектеп басшылығы, сынып жетекшілері, пән мұғалімдері, педагог-психологтер, әлеуметтік педагогтер, әдіскерлер және т.б.) көрсетілуі керек [22].

Тәрбие мақсатының басты ерекшелігі – іске асыру, яғни мақсаттар мен міндеттерді қоғамның әлеуметтік тапсырысына, балалардың, ата-аналардың, педагогтердің ерекшеліктеріне, оқу-материалдық базасына, білім беру және тәрбие инфрақұрылымына сәйкес тұжырымдау қажет [23].

Тәрбие туралы ғұлама ойшыл Әбу Насыр әл Фараби: «Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие беру керек, тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы,

ол келешекте оның өміріне апат әкеледі» деп тәрбиеге аса қатты көңіл бөлу керектігін түсіндірді.

Тұлға бойында рухани адамгершілік қасиеттерді қалыптастырудың алғы шарты Абай Құнанбаев мұрасының өміршеңдігінде жатыр. Ұлы ақынның «Толық адамды» қалыптастыру идеясы бүгінгі тәрбие процесінде өзекті. «Үш-ақ нәрсе адамның қасиеті: ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек. Ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұста, сонда толық боласың елден бөлек» дей отырып, дүниенің басты құндылығы – адам, жәй ғана адам емес, рухани тұрғыда кемелденген толық адам екендігін дәлелдейді.

«Адамның адамшылдығы – ақыл, ғылым, жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады» деп, балаға отбасында, қоғамда, мектепте дұрыс, жан-жақты берілетін тәрбиенің маңыздылығын ескертеді.

«Әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиелі баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті» деп Мағжан Жұмабаев айтқандай бүгінгі жас ұрпақтың бойына ұлттық сананы қалыптастыру маңызды болып отыр.

Ұлттық тәрбие – құндылық бастауы. Ұлттық тәрбие – жеке тұлғаның ұлттық сана сезімі мен мінез-құлқының ана тілін, ата дәстүрі мен тарихын, төл мәдениетін және ұлттық салт-дәстүрлерді меңгеруі негізінде қалыптасуы.

Ұлттық құндылықтарға негізделген білім мен тәрбие берудің басым бағыттарының бірі тәрбие жұмыстарының әлеуетін күшейту екені белгілі.

Ұлт болашағы – ұрпақ тәрбиесіне, олардың біліміне аса мән бере отырып, мектептегі тәрбие процесіне басымдық беру басты міндетіміз.

Білімді ұрпақ қалыптастыру үшін ең бірінші баланың жан дүниесі мен танымдық дамуына, тәрбиесіне ерекше мән берілуі керек. Қазіргі таңда мектепте оқу-тәрбие процесінде Мағжан Жұмабаевтың педагогика оқулығы мұғалімдерге әдістемелік құрал ретінде құнды.

Мағжан Жұмабаев шығармаларындағы баланың жан дүниесі мен оның танымдық дамуы және оның ұлттық тәрбиені қалыптастыру мәселелері, ұстаздық-тәлімгерлік идеялары білім беру ұйымдарындағы педагогтер үшін әдістемелік көмек ретінде таптырмайтын, өте құнды дүние.

Баланың танымдық дамуы мәселелерінде педагог әдіскері Мағжан Жұмабаев ұсынған *ақыл-ой тәрбиесі, еңбек, дене тәрбиесі, жан тәрбиесі, сұлулық пен әдеп, құлық тәрбиесін* берудің әдіс-тәсілдері бүгінгі күнде де өзекті.

1. Осы ретте ағартушы педагог «Бірге оқысқан, бірге оқытысқан, жылдарымыз бір, жолымыз бір қазақ мұғалімдері!» деп мұғалімдерге үндеу тастайды.

Мағжан Жұмабаев педагогика оқулығында «Тәрбие төрт түрлі: *дене тәрбиесі, ақыл тәрбиесі, сұлулық тәрбиесі* һәм *құлық тәрбиесі*. Егерде адам баласына осы төрт тәрбие тегіс берілсе, оның тәрбиесі түгел болғаны... балам адам болсын деген ата-ана осы төрт тәрбиені дұрыс орындасын. Бала ауру не зағып болса, баладан емес, тәрбиешіден. Бала тар ойлы, ақымақ болса, бала

кінәлі емес, тәрбиеші кінәлі. Бала сұлулықтан ләззат ала білмейтін мақау жанды болса, бала айыпты емес, тәрбиеші жазалы. «Бала істеген жауыздықтың жазасын тәрбиеші көтерсін» деген иран елінің мәтелі – шын дұрыс мәтел» – деп тәрбиешілер мен мұғалімдерге әдістемелік кеңес береді.

Сонымен қатар педагогика еңбегінің алғы сөзінде «Тәрбие кең мағынасымен алғанда, қандайда болса бір жан иесіне тиісті азық беріп, сол жан иесінің дұрыс өсуіне көмек көрсету деген сөз. Ал енді адамзат туралы айтылғанда, адамның баласын, кәміл жасқа толып, өзіне-өзі қожа болғанша, тиісті азық беріп, өсіру деген мағынада жүргізіледі» деп тәрбие, тәрбие беру деген сөзге анықтама береді.

Педагог еңбегінде жан тәрбиесі баланың тұлғалық қалыптасуы туғаннан, нәрестелік кезеңнен бастау алады. Жан тәрбиесі терең зерттеледі. Баланың тұлғалық қалыптасуындағы жан көріністері – ақыл, ішкі сезім дүниесі, қайрат, жігерлілік пен ой тазалығына аса мән бере келе баладағы жан саулығы оның болашақ өмірінің кепілі екендігін шебер көрсетеді. Отбасында және мектепте балаға қалай тәрбие мен білім берудің тәсілдерін сипаттайды.

«Адамзат дене һәм жан аталған екі бөлімнен тұрғандықтан, бұл екі бөлімнің соңғысы, яғни жан, адамзат үшін аса қадірлі болғандықтан, дұрысын айтқанда адамға шын мағынасымен «адам» деген атты осы жан ғана беретіндіктен, адам баласын тәрбие қылу дегенде, әрине, адам баласының әсіресе, жанын тәрбие қылу керек деп ұғу керек» және «Жер жүзіндегі басқа жан иелерімен салыстырғанда, адам баласы туғанда өте әлсіз, осал болып туады. Ал адам баласы туғанда інгәлаған айғайы мол бір кесек ет. Ақылы, есі жоқ. Денесі тым әлсіз. Өсуі, ұлғаюы тым сараң, тым шабан. Мінеки адам баласы осылай өте әлсіз боп туып, аса сараң өсетіндігінен, оның денесіне, жанына азық беріп, өсуіне көмек көрсетпей, яғни оны тәрбие қылмай болмайды» – деп адамның жан дүниесіне тәрбиенің психологиялық сипатын бере отырып, тәрбиенің бесік тәрбиесінен бастау алатындығын көрсетеді[24].

Тәрбиенің негізгі әдістері

Тәрбие әдістерінің топтасуы: (Т.Е.Конникова, Г.И.Щукина, Ю.К.Бабанский, В.С.Сластенин бойынша) [25].

№	Тәрбие әдістері	
1	Жеке адамның қоғамдық санасын қалыптастыру	ұғым, пайымдау, пікірін айту, баға беру, сендіру; этикалық әңгіме; әңгімелесу; пікірталас; лекциялар; өнеге; көндіру
2	Іс-әрекеттерді ұйымдастыру, қарым – қатынас жасау және қоғамдық мінез – құлықты қалыптастыру	педагогикалық-психологиялық талап; жаттығу әдісі; ойын
3	Іс-әрекет пен мінез – құлықты	мадақтау, жазалау, жарыс

	ынталандыру	
4	Мінез-құлық пен іс-әрекетке бақылау жасау, өзін-өзі бақылау, ұйымдастыру және өзіне-өзі баға беруді, ұйымдастыруды жүзеге асыру	өзін-өзі байқау және бақылау; ауызша және жазбаша сауалнама, тестілер, тәрбиелік мақсат көзделген шығармалар, оқушыларды өзін-өзі сендіруге үйрету, оқушылардың барлық іс-әрекетіне талдау жасау қорытынды шығару

Тәрбие заңдылықтары мен принциптері

Тәрбие процесін табысты, нәтижелі ұйымдастыру тәрбиешілерге, алдымен тәрбие заңдылықтарын жете түсінуді қажет етеді.

Тәрбиенің заңдылықтарына:

- Баланың үнемі жетілуі, даму жағдайында болуы, бұл – табиғи заңдылық;
- Баланың өзінің түрлі әрекетінсіз және оның сыртқы орта мен табиғи қарым-қатынасынан тыс тәрбиенің болмау жағдайы;
- Тәрбие мен дамудың бірлігі және өзара байланыстылығы;
- Тәрбие мен өзін-өзі тәрбиелеудің бірлігі және өзара байланыстылығы;
- Тәрбиеде бірыңғай дайын рецептін болмауы және оны қолдану мүмкін еместігі;

Қоғамның үнемі өркендеп дамуы, онда өмір сүріп отырған әрбір жеке адамның күш-қуатымен өмірлік ұстанымына тәуелді екендігінде, сондықтан да тұлға тәрбиесі, бұл заңды құбылыс.

Тәрбие принциптері:

- Тәрбиенің идеялығы мен мақсаттылығы;
- Жас ұрпақты іс-әрекет пен қарым-қатынас арқылы тәрбиелеу.
- Тәрбиенің өмірмен, еңбекпен, қоғаммен байланыстылығы;
- Сана мен мінез-құлықтың бірлігі;
- Еңбек арқылы тәрбиелеу;
- Жас және дара ерекшеліктерді есепке алу;
- Ұжымшылдыққа тәрбиелеу;
- Білім алушылардың саналығын, белсенділігін, өзіндік әдеттерін дамыту;
- Педагогикалық ықпал ету, сабақтастық;
- Мектеп, отбасы, жұртшылық әрекетінің бірлігі;
- Тәрбие принциптерінің өзара байланыстылығы[26].

Тәрбие практикасы үшін білім беру процесінің тиімділігін оның білім сапасына әсер ететін компоненттерімен табиғи қатынастармен байланыстыру өте маңызды. *Тиімділік:*

1) қалыптасқан тәрбиелік қатынастар. Адамға әсер ету оның айналасындағылардың бәріне қатынасы арқылы жүзеге асырылады және тәрбие процесінде тәрбиеленушілердің көзқарастары мен ұстанымдары қалыптасады;

2) мақсатқа жету және осы мақсатқа жетуге көмектесетін әрекеттерді ұйымдастыру. Егер ұйым, яғни қарым-қатынастардың, жағдайлардың, әсерлердің және жұмыс әдістерінің жиынтығы мақсатқа сәйкес келмесе, онда тәрбие процесі сәттілікке жете алмайды;

3) әлеуметтік мінез-құлық ережесі мен практикасының сәйкестігі;

4) адамды тәрбиелейтін жағдайлар;

5) өзін-өзі тәрбиелеу қарқындылығы;

6) даму және оқыту тиімділігі;

7) тәрбиеленушілердің өздері арасындағы өзара қарым-қатынастардың қарқындылығы мен сапасы;

8) тәрбиеленушінің рухани саласына әсер ету қарқындылығы;

9) тәрбие әсерінің сапасына байланысты.

Тарихи және әлемдік тәжірибе көрсеткендей, тәрбиенің басты мақсаты өзін қазіргі қоғамда жүзеге асыра алатын және болашақта мәдени құндылықтарды арттыра алатын жан-жақты дамыған адамды қалыптастыру ретінде анықталады. Адамның үйлесімді дамуы мақсатында адамгершілік, ақыл-ой, еңбек, дене шынықтыру, азаматтық, экологиялық тәрбие жүзеге асырылады.

Мұғалім тәрбиелік міндеттерді шешеді, олардың тиімділігі көптеген факторлар мен жағдайларға, әдістер кешенін қолданудың реттілігі мен логикасына байланысты. Тәрбие принциптері әлеуметтік тәжірибені байыту үшін қажетті адамның мінез-құлық нормаларын білдіре алады; нақты міндет ретінде әрекет ету; оқушыларға өз іс-әрекеттерін бағалауға және түсінуге көмектесу.

Білім беру нысандары оқушының қызығушылығын, тәжірибесін анықтау үшін бұйрық, нұсқау, өтініш, кеңес түрінде болуы мүмкін. Тәрбиенің маңызды қағидаттарының ішінде адамның қабілеттерін ашу және дамыту үшін ең қолайлы жағдайлар жасауды, баланы педагогикалық процестің орталығына тәрбиелеуді, жеке тұлғаның өзін дамытуды талап ететін ізгілендіру принципін атаған жөн.

Қазіргі жағдайда мұғалімнің, білім алушының және ата-ананың бірлескен іс-әрекеті принципі маңызды рөл атқарады. Бұл жағдайда бірыңғай бағытталған білім беру ортасы құрылады. Педагогикада мектептің өмірмен байланысы, жеке және жас ерекшеліктерін ескеру принциптері де маңызды. Адамдағы позитивке сүйену принципінің рөлін ерекше атап өтуге болады. Мұны «девиантты» балалармен жұмыс кезінде байқау өте маңызды.

Тәрбие процесі бірқатар өзара байланысты принциптерге негізделген және тәрбиешіден шығармашылықтың тұрақты көрінісін талап етеді; тәрбиенің әлеуметтік бағытына негізделген; тәрбиенің өмірмен, еңбекпен байланысына негізделген. Тәрбие принциптері практикаға қатаң енгізілуі керек.

Тәрбиенің негізгі формалары. Тәрбие жұмыстары формаларын түрліше топтастыру мүмкіндіктері бар.

- уақыт ұзақтығы: қысқа мерзімді (бірнеше сағат, минут); ұзаққа

созылған (бірнеше күн, апта);

- оқу, еңбек, спорт, көркем өнер;
- педагогтің тікелей, жанама ықпал жасау тәсілі;
- ақпарат алмасу;
- жеке – дара топтық, жаппай көпшілік формалары.

Жеке – даралықты тәрбие формалары: әңгімелесу. Сыр бөлісу, кеңес беру, пікір алмасу, нақты жұмыс бойынша жеке көмек, проблема шешімін бірлікті іздестіру. Педагогтің міндеттері: оқушы мүмкіндіктерімен танысу, оның талантын ашу, бала мінезіндегі барша құндылықты бітістер мен дамуына кедергі қасиеттерді байқау.

Топтық тәрбие формалары: іс-шаралар кеңесі, шығармашылық топтар, өзіндік басқару кешендері, шағын үйірмелер.

Ұжымдық тәрбие формалары: конкурстар, сахналық қойылымдар, кештері, үгіт бригадалары, саяхат, спорт жарыстары.

Жиі қарастыратын тәрбие жұмысының бір формасы – жиналыс. Жиналыс білім алушының өзін-өзі басқарудың жоғарғы формасы түрінде қарастырады. Жиналыс мәселесі алдын-ала анықталады және талқыланатын сұрақтар саны 1-3 тен аспауы керек. Әрбір сұраққа қатысты баяндама жасалып, талқыланып, шешім қабылданады. Жиналысты таңдаулы мүше немесе білім алушының өзін-өзі басқару ортасының басшысы өткізеді.

Соңғы жылдары тәрбиелік жұмыстардың келесідей формалары кең тарап, мектеп тәжірибесіне енуде:

Көпшілік тыңдарман білім алушылармен арналған: 15-20 минут аралығында ұсынылатын қызықты да тосын мысал әңгімелер, деректерге бай жарқын ақпарат білім алушыларға баяндалып жатқан құбылыс не оқиғаға деген көзқарасын, қатынасын жаңа қырынан қалыптастыруға мүмкіндік береді.

«Сократтық сұхбат» – кезең-кезеңмен қосымша сұрақтар қоя отырып, оларға жауап тауып, қойылған проблеманың көптеген балама шешімдерін кеңінен қарастырумен біртіндеп шындыққа жету жолы.

Ашық микрофон формасы – қоғамдық өмір проблемаларын талқылау үшін қолданылады.

Фэлсафалық бас қосу – білім алушы өмірінің мән-мағынасын тереңдей түсінуге арналған ғұламалық сұхбат – кеңес.

Белгілі тақырып бойынша *пікір-сайыс* – екі топ кезегімен ой толғаныстарын ортаға салып, өз жобаларын қорғайды.

Зияткерлік – сауда түріндегі ойын формасы. Ұсынылған «тауарды» - кітап, сурет, күйтабак, қолөнер туындысы және т.б. «сатып алу» үшін, қатысушы қалаған затына байланысты өз білімдерін жария етуі тиіс.

Мамыражай әңгіме – сезім төрінде жатқан құпия көңіл сырларын бөлісу, тәлімдік мазмұнды өмір құндылықтары жөнінде сұхбат.

Даналар күні – арнайы күн, ұлы ғұламалар мерейтойларына орай өткізілетін танымдық, құндылықты бағыт беретіндей қызықты да мазмұнды шара.

Дөңгелек стол – алдын ала жинақталған пікір таласты материалдар негізінде заманның көкейкесті проблемалары жөніндегі білім алушылардың пікірін біліп, олар бойынша талдау, пікір алмасу.

Тәрбиелік іс-әрекет формаларының әрбіріндегі сынып жетекшісінің рөлі мен орны әрқилы. Олар білім алушылардың жас ерекшеліктеріне, тәрбие мақсаттарына байланысты[27].

Тәрбие диагностикасы

Тәрбиедегі жеке көзқарас – мұғалімнің тәрбиеленушіге жеке тұлға ретінде, өз дамуының жауапты субъектісі ретінде дәйекті қатынасы. Бұл мұғалімдердің негізгі құндылық бағдарын, жеке басын, баланың шығармашылық әлеуетін білдіреді, ол өзара әрекеттесу стратегиясын анықтайды. Жеке көзқарас баланың терең біліміне, оның туа біткен қасиеттері мен мүмкіндіктеріне, өзін-өзі дамыту қабілетіне негізделген. Тәрбие процесіне баланың жеке басына арналған, оған мектеп шеңберінде өзін-өзі жүзеге асыруға көмектесетін арнайы жағдайлар кіреді. Тәрбиедегі іс-әрекетке деген көзқарас жеке тұлғаның дамуына ықпал ететін қызмет түрлеріне басымдық береді. Бұл сана мен іс-әрекет идеясына негізделген жаңа білім беру жүйесінің дамуына әкелді.

Тәрбиеге жеке іс-әрекетке деген көзқарас мектеп адамның іс-әрекетін, жеке тұлғаның қалыптасуын қамтамасыз етуі керек дегенді білдіреді. Негізгі аспект тәрбиеші мен баланың тәрбие процесіндегі шығармашылығы болып табылатын шығармашылық тәсіл. Қарым-қатынас тәсілі іс-әрекетке деген көзқарас аясында да, жеке категория ретінде де қарастырылады. Бұл түзету идеяларымен, бірлескен іс-әрекетте және балалардың қарым-қатынасында туындайтын қатынастармен, оларды арнайы құрылған жағдайлар арқылы ізгілендірумен байланысты. Іс-шараға деген көзқарас сонымен қатар іс-әрекетке деген көзқарастың бір аспектісі ретінде қарастырылуы керек. Оның мәні – осы немесе басқа жоспарланған іс-шараны бүкіл ұжым үшін қызықты іске айналдыру, оның қатысушыларының жадында жарқын із қалдыру.

Тәрбие саласындағы сараланған тәсіл – бұл балалардың жеке мүдделерін, олардың «көшбасшылық» мүмкіндіктерін, ұжымдағы ұйымдастырушылық функцияларды жүзеге асыру қабілеттерін ескеру.

Г.В. Колупаеваның «Мектептегі тәрбие жұмысының тиімділігін бағалау» әдістемесі бойынша тәрбие процесін бағалау критерийлерін ұсынуға болады. (кесте 1) [28].

Мектептегі тәрбие жұмысын бағалау критерийлері

1-кесте

№	Критерийлері
1	2
1	Мектепте өзіндік тәрбие бағдарламасы, мектептің білім беру жүйесінде тәрбиені дамыту жоспары, тәрбие жұмысының негізгі бағыттарына сәйкес шағын бағдарламалары бар

2	Әр сынып жетекшісінде сыныппен жұмыс жоспары құрылды, оның тиімділігіне тұрақты мониторинг жүргізіледі
3	Мектептің дамыту бағдарламасында білім берудің әр сатысында «мектеп түлегі» моделі нақты анықталған
4	Директордың орынбасарында барлық қажетті жергілікті актілер бар тәрбие процесін нормативтік-құқықтық реттеуге арналған (ережелер, лауазымдық нұсқаулықтар)
5	Директордың орынбасары мен сынып жетекшілері балалармен жұмыс істеудің түрлі формалары мен әдістерін үздіксіз іздеуде
6	Сынып жетекшілерінің әдістемелік бірлестігінің жұмысы олардың кәсіби шеберлігін үнемі арттыруға бағытталған
7	Директордың тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары және сынып жетекшілері өздерінің педагогикалық тәжірибесін жинақтау және тарату бойынша жұмыс жүргізеді (әдістемелік көрмелерге қатысу, сайттарда жариялау)
8	Мектепте ата-аналарымен және жұртшылықпен тығыз байланыс орнатылған, жыл сайын сыныптық және жалпы мектептік іс-шараларды дайындауға және өткізуге белсенді қатысатын ата-аналардың саны өсуде
9	Оқушылардың тәрбиелік деңгейі көтерілуде
10	Жыл сайын қалалық, облыстық және республикалық байқауларға, фестивальдерге, акцияларға және т.б. қатысушылар саны артып келеді.
11	Оқушылардың портфолиосы құрылып, толықтырылуда
12	Мектепте балалардың өзін өзі басқару органдары белсенді жұмыс істейді
13	Мектепшілік есепте, кәмелетке толмағандар істері жөніндегі бөлімде (немесе кәмелетке толмағандар істері жөніндегі аумақтық комиссияда) есепте тұрған оқушылар саны кеміген
14	Барлық оқушылар өздерінің қызығушылықтары мен қажеттіліктеріне сәйкес сабақтан тыс жұмыстармен қамтылған
15	Оқушылар мен ата-аналардың тәрбие процесіне қанағаттануы жоғары

Тәрбие жұмысының тиімділігін арттыру, осы саладағы үздік тәжірибелерді анықтау және тарату, тәрбие жүйесінің сапасына мониторингті ұйымдастыру қажеттілігі тәрбие нәтижелерін дәлірек көрсету қажеттілігін анықтайды. Бұл нәтижелерді білім алушылар мен олардың ата-аналары, мектеп, қоғам, мемлекет түсініп, қабылдауы, қол жеткізуге және өлшеуге тиіс. Тәрбие мақсаттарының ашықтығы және күтілетін нәтижелерді нақты бекіту тәрбие жұмысын ұйымдастыруда формализмді болдырмауға, заманауи басқару тәсілдерін қолдануға мүмкіндік береді.

Тәрбиенің күтілетін нәтижелері білім алушыларды рухани-адамгершілік және мәдени-тарихи құндылықтар жүйесімен таныстырумен байланысты.

Құндылықтар адам қызметінің мотивациялық негізін, оның әлемге, қоғамға және өзіне деген қарым-қатынасын, қоғамдағы адамдардың өзара әрекеттесуін білдіреді.

Тәрбие саясаты, сондай-ақ тәрбиені құндылық бағдарларын қалыптастыру процесі ретінде қарастыратын заманауи ғылыми тәсілдерді талдау және жалпылау ең маңызды құндылық бағдарларын үш негізгі топқа бөлуге мүмкіндік береді (1-кесте):

- адамның өміріне, денсаулығына және қауіпсіздігіне байланысты құндылық бағдарлары;
- әлеуметтік өзара іс-қимыл саласындағы құндылық бағдарлары;
- жеке дамудың құндылық бағдарлары.

Тәрбие процесіне құндылыққа бағдарланған көзқарас және оның нәтижелерін бағалау нақты құндылықтар мен оқытудың мета-пәндік және пәндік нәтижелері арасындағы байланысты, білім алушылардың олардың қызметінің мотивациялық көзқарасы ретінде қабылдау деңгейін белгілеуге мүмкіндік береді.

Құндылықтар мен құндылық бағдарлары тәрбие процесінің негізі ретінде

2-кесте

Адамның өміріне, денсаулығына және қауіпсіздігіне байланысты құндылықтар мен құндылық бағдарлары	Әлеуметтік өзара әрекеттесудің құндылықтары мен құндылық бағдарлары	Тұлғалық дамудың құндылықтары мен құндылық бағдарлары
<p>адам өмірінің, адам құқықтары мен бостандықтарының құндылығы;</p> <p>адам мен қоршаған орта үшін қауіпсіз, адам, қоғам және мемлекет үшін қауіпті төмендететін салауатты және экологиялық тұрғыдан орынды өмір салтына бағдарлану;</p> <p>- заң мен құқықтық тәртіпті құрметтеу.</p>	<p>- отбасы мен отбасылық дәстүрлердің құндылығы, ұрпақтар сабақтастығы;</p> <p>- ұжымшылдық, өзара көмек, өзара сыйластық, жауаптылық, басқа адамдардың сезімдерін түсіну және оларға жанашырлық, мейірімділік таныту;</p> <p>– өз халқының және өз өлкесінің тарихын, мәдениеті мен рухани дәстүрлерін құрметтеу, этникалық және ұлттық ерекшелігін түсіну;</p> <p>- өзге ұлттың тарихи, мәдени және рухани-адамгершілік жетістіктері мен құндылықтарын құрметтеу, ұлтаралық қарым-қатынаста ұлтшылдық, ксенофобия, кемсітушілік идеологиясын</p>	<p>- білім мен жасампаз еңбектің, шығармашылық пен өзін-өзі жүзеге асырудың құндылығы; мамандықты саналы түрде таңдауға бағдарлану;</p> <p>- басқа адамдардың мінез-құлқындағы және өз іс-әрекеттерін бағалаудағы адамгершілік құндылықтарға бағдарлану; қадір - қасиет, әділдік, ұмтылыс, ізденімпаздық.</p> <p>- өзіне, отбасына және өз Отанына моральдық борышын орындауға</p> <p>-- эстетикалық құндылықтарға назар аудару.</p>

	<p>қабылдамау;</p> <p>- конфессиялық дәстүрлерді құрметтеу, негізгі әлемдік діндердің ортақ рухани-адамгершілік әлеуетіне бағдарлану;</p> <p>- еліміздің әл-ауқатына, өркендеуіне, бостандығы мен тәуелсіздігіне, өткен, қазіргі және болашақ ұрпақ алдындағы өз Отаны үшін жауапкершілікке, бейбіт өмір сүруге, Отанға қызмет етуге және Отанды қорғауға дайын болуға бағдарлану;</p> <p>- өзін әлемдік қоғамдастықтың бір бөлігі ретінде тану.</p>	
--	--	--

Білім беру ұйымдарының тәрбие мақсатына жетуі үшін келесі міндеттерді алдыға қоюға болады:

1. Білім алушылардың азаматтық, адамгершілік мәдениетін қалыптастыруды қамтамасыз ететін және қазіргі балалардың ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеретін тәрбие жүйелерін құру арқылы білім беру ұйымдарының тәрбие қызметінің тиімділігін арттыру;

2. Еліміздің болашақ жас азаматтарын Отанды бейбіт түрде құруға және қорғауға дайын адами қадір-қасиетке, ұлттық дәстүрлер мен жалпыадамзаттық жетістіктерге құрмет рухында тәрбиелеу үшін жағдай жасау;

3. Отбасылық тәрбиеге ықпал ету, ата-аналар арасында педагогикалық білімді тарату бойынша білім беру қызметін кеңейтуге ықпал ету;

4. Балалар мен ересектер қоғамын, шығармашылық, спорттық бағыттағы клубтарды құруға жәрдемдесу;

5. Білім алушылардың аудандық, өлкелік, республикалық және халықаралық олимпиадаларға, конкурстарға, фестивальдерге, конференцияларға, көрмелерге қатысуы үшін жағдай жасау;

6. Мүмкіндігі шектеулі балаларды қоса алғанда, қоғам мен мемлекеттің ерекше қамқорлығын талап ететін балалардың мәдени, спорттық, шығармашылық іс-шараларына тең қолжетімділікті қамтамасыз ету;

7. Тәрбие саласындағы педагогтің кәсіби стандартының жаңа талаптарына сәйкес әдістемелік көмекті қамтамасыз ету, тәжірибе алмасу, барлық педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру үшін жағдайлар жасау;

8. Тәрбие жұмысының тиімділік деңгейін анықтау;

9. Балалар мен жасөспірімдердің қоғамдық бірлестіктерін, ұйымдарын, қозғалыстарын, білім алушылардың өзін-өзі басқаруын жетілдіру және олардың қызметін жан-жақты қолдауға ықпал ету;

10. Кәмелетке толмағандар арасында девиантты, әлеуметтік қауіпті мінез-құлықтың, құқық бұзушылықтар, экстремизм және басқа да көріністерін пайдаланудың алдын алу бойынша білім беру ұйымдарының қызметін жандандыру.

11. Денсаулық сақтау ортасын дамытуға, білім алушылардың салауатты өмір салтын жүргізу қажеттілігін қалыптастыруға ықпал ету.

Өскелең жас ұрпаққа тәрбие беруде мектептің рөлі зор. Тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы...» деп әл-Фараби айтқандай мектептің тәрбиедегі рөлі оқу процесінен үнемі басымдық танытуы тиіс. Мектеп пен отбасының өзара әрекеті, білім алушылардың адамгершілік мәдениетінің деңгейі, олардың сенімдері, өмірлік жоспарлары мен мақсаттары, әлеуметтік қарым-қатынас тәжірибесінің қалыптасуында мектептегі тәрбие процесінің дұрыс ұйымдастырылуы ықпал етеді.

Тәрбие мәселелерін сәтті шешу отбасы, мектеп және қоғамның өзара әрекеттесуі жағдайында ғана мүмкін болады. Отбасы мен мектептің ынтымақтастығы барған сайын өзекті және сұранысқа ие бола түсуде. Екі тарап та өз талаптарын қояды. Бір жағынан, мұғалімдер ата-аналардың балаларының мектеп өміріне деген қызығушылығының жоқтығына, енжарлығына шағымданады. Екінші жағынан, ата-аналар мұғалімнің шамадан тыс жүктемелері мен немқұрайлылығына наразы. Алайда, осы салалардың ынтымақтастығы жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыру үшін қажет.

Қоғамның әсері баланың жеке басын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады, ол оны әлеуметтендіреді. Қоғамның ұстанымдары бүкіл ұрпақтың қалыптасуына әсер етеді. Мектеп баланың екінші үйі. Біріншіден, білім алушылар көп уақытын мектепте өткізеді, ал үйде олар оқу тапсырмаларын орындайды. Екіншіден, мектеп қажетті білім деңгейін береді. Үшіншіден, бұл қиын жағдайда балаға әрдайым көмектесетін белгілі бір педагогикалық дайындығы бар білікті мамандары бар орта. Олай болса, мектептегі тәрбие жұмысының дұрыс ұйымдастырылуы маңызды.

3. МЕКТЕП – ОҚУШЫЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУ СУБЪЕКТИСІ РЕТІНДЕ: ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ КЕЗЕҢДЕРІ

Мектептегі тәрбие жұмысының басты мақсаты – білім алушылардың белсенді өмір сүруі, азаматтық өзін-өзі анықтауы және өзін-өзі жүзеге асыруы, интеллектуалды, мәдени және адамгершілік дамуына қажеттіліктерді барынша қанағаттандыру үшін жағдай жасау.

Тәрбие жұмысының негізгі міндеттері:

- Тұлғаның жеке қадір-қасиеттері мен рухани адамгершілік, ұлттық құндылықтарын қалыптастыру үшін жағдай жасау.

- Бастауыш, негізгі және жоғары мектеп мектеп түлегінің моделіне сәйкес жеке қасиеттерін қалыптастыру.

- Мектептің тәрбие кеңістігін игеру.

- Мектеп ұжымындағы демократиялық процестерді одан әрі дамыту.

- Әр білім алушының өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жетілдіруге негіздеу.

- Адамгершілік-тәрбиелік және физикалық дамыған тұлғаның қалыптасуының шарты ретінде тәрбие кеңістігін құру.

Мектепте қойылған міндеттерге сәйкес мектептің тәрбие жұмысының жүйесін жіктеуге болады.

Тәрбие жүйесінің жіктелуі:

1. *Гуманистік тәрбие жүйесі.* Тұлғаны жоғары құндылық қатынасы, ішкі институционалдық бақылаудың дамуының орташа деңгейі (яғни мектепте қалыптасқан дәстүрлермен, әдеттегі мінез-құлық үлгілерімен), сыртқы санкциялардың шамалы рөлі негізінде сипатталады.

2. *Нормативтік-гуманистік тәрбие жүйесі.* Олар бірінші типтегі жүйелерден дамыған санкциялар жүйесімен және болашақта білім алушының жеке басының жоғары маңыздылығымен ерекшеленеді.

3. *Авторитарлық тәрбие жүйесі.* Олар оқушының жеке басына бейтарап көзқараспен сипатталады. Мұндағы басты мақсат – баланың жеке басы емес, функционалды мақсаты, болашақта атқаратын рөлі. Әдетте, бұл жүйеде сыртқы және ішкі, институционалдық бақылау айтарлықтай дамыған.

4. Тәрбие жүйелері – Олар жеке тұлға идеяларының әртүрлі құндылық бояуларымен болуы мүмкін. Олардың маңызды ерекшелігі – ішкі институционалдық бақылаудың өте дамыған жүйесі. Бұл жүйелер жеке тұлғаны қатаң, жан-жақты бағдарламалауға, жеке таңдау еркіндігінің болмауына бағытталған, дегенмен субъективті түрде тәрбиеленуші мұндай жағдайларды шынайы болуы мүмкін [29].

Мектеп тәрбие жүйесі ретінде.

Оқу-тәрбие процесін сәтті жүзеге асыру мұғалімдердің оқу пәндерін оқытумен қатар тәрбие жұмысының маңыздылығын түсінуімен тығыз байланысты. Тәрбие жұмысы – бұл өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жүзеге асыру мақсатында педагогикалық ұжым немесе жеке педагог жүзеге асыратын

ересектер мен балалардың бірлескен өмірін ұйымдастыруға бағытталған іс-әрекет. Оның мазмұны, әдістемесі мен технологиялары белгілі бір білім беру ұйымының тәрбие жұмысының жүйесімен анықталады.

Мектептегі немесе мектептен тыс тәрбие жұмысының жүйесі білім алушыларды тәрбие процесінде және мектептен тыс жұмыстарда тәрбиелеуді қамтиды, осы бағытта тәрбие барысындағы проблемалар шешіледі.

Тәрбие жұмысын ұйымдастыру гуманистік қатынастар мен қолайлы моральдық-психологиялық ахуал орнату мақсатында мектептің қоғаммен өзара іс-қимылын, отбасымен ынтымақтастықты білдіреді.

Тәрбие жұмысын ұйымдастырушылардың функциялары әртүрлі, олар атқаратын лауазымына және жүзеге асырылатын тәрбие процесіне байланысты өзгереді.

Әр түрлі білім беру жүйелерінің болуы, сондай-ақ мектептегі тәрбие жұмысының жүйесі әртүрлі әлеуметтік институттар арасында тәрбие функцияларын қайта қарауды және қайта бөлуді, мұғалімдердің қызметіндегі мақсаттар мен міндеттерді өзгертуді талап етеді.

Жетекші міндеттердің ішінде мыналарды атап өту керек:

- адамның жеке басын абсолютті құндылық ретінде тану;
- гуманистік тәрбие идеяларын білу және оларды практикада қолдану;
- тәрбиелеу ортасын анықтау;
- жеке тұлға мен ұжымның тәрбие деңгейін анықтау және т. б.

Тәрбие жүйесінің құрылымы мен қалыптасу кезеңдері.

Тәрбие жүйесінің негізгі компоненттері:

Мақсаттар мен идеялардың ішкі жүйесі. Дұрыс қойылған мақсаттар тәрбиенің негізгі факторлары. Ол жеке тұлғаны тануға бағытталуы және барлығына тартымды болуы керек. Тәрбие процесінің субъектісі оны компоненттерге бөлуді қарастыруы және прагматикалық болуы тиіс.

Тәрбие процесі субъектілерінің жиынтығы. Оқушылар, мұғалімдер, ата-аналар, қоғам. Әр субъектінің ұстанымын ескеру қажет.

Қызмет пен қарым-қатынастың ішкі жүйесі. Педагогикалық ұжым осы қызметті жүзеге асыру әдістемесін меңгеруі тиіс. Қызметті ұйымдастыру үшін ресурстардың болуы қажет.

Мектеп ұжымы игерген ішкі және сыртқы орта.

Егер оқушылар қоршаған ортамен таныс болса, қоғамда пайдалы бастамаларға педагогикалық қолдау болса, әлеуметтік маңызды қызметке қосылса, тәрбие жұмысының бір бөлігі болып табылады.

Білім беру жүйесін басқару жүйесі. Мектеп, педагогикалық ұжым, иерархия кеңесі. Материалдық база.

Мектептің тәрбие жүйесін дамыту кезеңдері:

Бірінші кезең – жүйенің қалыптасуы. Бұл кезеңнің маңызды құрамдас бөлігі ретінде болжамды кезеңді бөліп көрсету керек. Болашақ тәрбие жүйесінің теориялық тұжырымдамасын жасау.

Екінші кезең – жүйені пысықтау. Бұл кезеңде мектеп ұжымы, өзін-өзі басқару органдары дамиды, жетекші қызмет түрлері, жүйенің жұмыс істеуінің басым бағыттары анықталады, ең тиімді педагогикалық технологиялар пысықталады.

Үшінші кезең – жүйенің соңғы дизайны. Бұл кезеңде мектеп ұжымы – бұл ортақ мақсатпен, ортақ іс-әрекетпен, ынтымақтастық қатынастарымен, шығармашылықпен бірлескен балалар мен ересектер достастығы.

Төртінші кезең – эволюциялық жолмен жүзеге асырылуы мүмкін тәрбие жүйесін қайта құру. Бұл жүйенің «дағдарысына» әкелетін ыдырайтын құбылыстардың күшеюіне байланысты.

Білім беру кеңістігі тәрбиенің факторы ретінде

Тәрбие кеңістігі – бұл балалар мен ересектердің педагогикалық оқиғасы ұйымдастырудың тетігі болып табылатын орта.

Тәрбие кеңістігі – бұл тек мектеп қана емес, сонымен қатар театр, кітапхана, қосымша тәрбие жүйесі, емдеу мекемесі, спорттық ұйымдар, басқа да білім беру ұйымдары сияқты басқа да әлеуметтік субъектілер ұйымдастыратын көптеген өзара байланысты педагогикалық жағдаяттар. Тәрбие кеңістігі алуан түрлі, сондықтан оларды пайдалану технологиясы мектептің тәрбие жүйесі қызметінің ауқымын, қажеттіліктерін ескере отырып, жеке жасалады.

Мектептің тәрбие жүйесін дамыту кезеңдері

Мектептің тәрбие жүйесінің қалыптасу кезеңдері.

1. *Тәрбие жүйесінің қалыптасуы.* Тәрбие идеясының жүзеге асырылуы.

Тапсырмалар:

1. *Жетекші педагогикалық идеяларды таңдау.*

2. *Пікірлестер ұжымын қалыптастыру.*

3. *Жүйені пысықтау.* Бұл кезеңде қызметтің мазмұны анықталады, жүйелік-қалыптастырушы қызмет бөлінеді, технология жүйелері пысықталады, бірыңғай тәрбие ұжымы құрылады.

4. *Жүйені қорытынды кезеңі.* Барлық назар жеке тұлғаға, оның даралығын дамытуға бағытталған.

5. *Тәрбие жүйесін жаңарту, қайта құру.* Мектептің тәрбие жүйесінің динамикалық механизмі құрылады.

Мектептің тәрбие жүйесінің нәтижелілік критерийлері:

Өлшем көрсеткіштері:

1. Мектеп өмірінің реттілігі;

2. Бірыңғай тәрбие ұжымының болуы;

3. Педагогикалық әсерді интеграциялау;

Сапа критерийі. Көрсеткіштер:

1. Жүйенің қойылған мақсаттарға жақындық дәрежесі;

2. Педагогикалық тұжырымдаманы іске асыру;

3. Мектептің жалпы психологиялық климаты – қарым-қатынас стилі, оқушының әл-ауқаты, оның әлеуметтік қауіпсіздігі, ішкі жайлылығы.

Мектептің тәрбие жүйесінің құрылымы:

1. *Теориялық тұжырымдама* (педагогикалық идеялардың жиынтығы), оны жүзеге асыру үшін тәрбие жүйесі құрылады;

2. *Жүйенің мазмұны* (ғылыми білім, ақпарат, құндылықтар, мәдени жетістіктер және т.б.), оның ішінде жүйенің мақсаты мен теориялық идеяларын жүзеге асыруға ықпал ететін оқу, еңбек, бос уақыт және т.б. саласындағы жүйелік, шығармашылық, ұжымдық және жеке маңызды қызмет;

3. Қызмет субъектілері оның қатысушылары мен ұйымдастырушылары ретінде;

4. Қарым-қатынастың дамыған формалары және гуманистік қатынастар;

5. Жүйенің ішкі және сыртқы ортасы, оның субъектілері;

6. Барлық компоненттердің интеграциялануын қамтамасыз ететін жүйені басқару, дамыту;

Мектептің тәрбие жүйесі авторитарлық немесе гуманистік болуы мүмкін.

Гуманистік тәрбие жүйесі – тәрбиеленушінің жеке басына, оның қабілеттерін дамытуға, өзін-өзі дамытуға жағдай жасауға, қауіпсіздік пен педагогикалық қолдау жағдайында өзін-өзі жүзеге асыруға бағытталған тәрбие жүйесі.

Зерттеушілер гуманистік тәрбие жүйесінің белгілерін анықтады:

- ересектер де, балалар да бөлісетін және қабылдайтын мектептің біртұтас бейнесі, оның өткені, бүгіні мен болашағы, қоршаған әлемдегі орны, өзіндік ерекшеліктері туралы түсініктің болуы;

- балалар мен ересектердің тыныс-тіршілігін ұйымдастырудағы оқиға сипаты, оларды ұжымдық шығармашылық іске қосу арқылы тәрбиелік әсерді интеграциялау;

- тәртіп басым болатын оқу орнының салауатты өмір салтын қалыптастыру, құндылықтар, түрлі өмірлік фазалардың ауысу динамикасы (оқиғалар мен күнделікті өмір, мерекелер мен жұмыс күндері);

- оқу орнының ішкі ортасын педагогикалық тұрғыдан орынды ұйымдастыру – пәндік-эстетикалық, кеңістіктік, рухани, сыртқы (табиғи, әлеуметтік) ортаның тәрбиелік мүмкіндіктерін пайдалану және жайлы мектеп ортасын қалыптастыру ;

- әр оқушы мен мұғалімнің жеке басына қатысты мектептің қорғаныс функциясын жүзеге асыру, мектепті гуманистік құндылықтар негізінде құрылған өзіндік қоғамдастыққа айналдыру.

Мектептің тәрбие жүйесі педагогикалық процестің барлық қатысушыларының күшімен құрылады: мұғалімдер, оқушылар, ата-аналар, ғалымдар, өндіріс өкілдері, демеушілер және т.б.

Тәрбие жүйесінің қалыптасу кезеңдері, оның тиімділік критерийлері:

Нақты тәрбие жүйелерінің даму процесін талдау негізінде зерттеушілер (В.А. Караковский, А.М. Сидоркин) мектептің тәрбие жүйесі өзінің дамуы барысында өтетін төрт кезеңді анықтайды.

I кезең. Тәрбие жүйесінің қалыптасуы

Теориялық тұжырымдаманы әзірлеу жүзеге асырылады, тәрбие жүйесінің құрылымы модельденеді, компоненттер арасында байланыс орнатылады. Бірінші кезеңнің басты мақсаты – жаңа педагогикалық ойлау негізінде пікірлестер ұжымын қалыптастыру. Осы кезеңде ұйымдастырушылық аспектілер басым болады, педагогикалық ізденіс жүзеге асырылады (тәрбие жүйесінің мақсаты тұжырымдалады, технологиялар анықталады және т.б.), дәстүрлер, ұжымдық құндылықтар, өмір ережелері пайда болады, қарым-қатынас стильдері қалыптасады. Осы кезеңде тәрбие жүйесін қалыптастырудың негізгі әдістері – сендіру әдісі, талап қою, перспективалар қалыптасады. Қоршаған ортамен өзара әрекеттесу көбінесе табиғи жүзеге асады.

II кезең. Жүйені пысықтау

Ұжым, бірлесіп басқару және өзін-өзі басқару органдары дамиды, мектеп таңдаған жүйе құраушы қызмет түрлері бекітіледі, дәстүрлер нығайтылады, тәрбиенің ең тиімді формалары мен әдістері, педагогикалық технологиялар пысықталады. Тәрбие жүйесін дамытудың негізгі әдістері – жан-жақты қызметті, қоғамдық мінез-құлық тәжірибесін, белсенділік пен мінез-құлықты қалыптастыру және ынталандыру әдістері.

III кезең. Жүйенің қорытынды кезеңі

Мектеп ұжымы – біртұтас мақсатпен, ортақ қызметпен, ынтымақтастық қатынастарымен байланысқан балалар мен ересектер достастығы. Ұжымның әр адамға деген назары артады. Оқу-танымдық және сабақтан тыс тәрбие іс-әрекетінің қарқынды интеграциясы жүреді. Өзін-өзі тәрбиелеу және қайта тәрбиелеу, өзін-өзі басқару, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі бағалау әдістеріне назар аударылады, дәстүрлер жинақталады және оларды ұрпақтан-ұрпаққа береді. Қоршаған ортаны игеру және педагогикалық жайлы орта құрылады.

Мұғалімдер арасында шығармашылық құндылықтар, ғылымға деген қызығушылық көзқарастар бекітіледі.

IV кезең. Жүйені жаңарту, қайта құру

Бұл кезең жүйенің дамуындағы дағдарыс кезеңімен байланысты болуы мүмкін. Тәрбие жүйесінің дағдарысы, мысалы, ұжымдағы шаршау, қызметті жетілдірудің тоқтауы, жаңалықтың, шығармашылықтың жетіспеушілігі және т.б. Оны болдырмау үшін: мақсаттар мен міндеттердің күрделенуі, жетекші іс-әрекеттің өзгеруі, мектептің теориялық тұжырымдамасын сақтай отырып, әлеуметтік жағдайды ескере отырып, оның мазмұны мен әдістері қажет.

Тәрбие жүйесін жаңарту инновациялар, шығармашылықты дамыту, демократияландыру мен ізгілендіруді дамыту бағытында басқаруды ұйымдастыруды өзгерту негізінде жүзеге асырылады.

А.М. Сидоркиннің тұжырымдамасына сәйкес, тәрбие жүйесінің дамуында қалыптасу кезеңдері, тұрақты даму, дағдарыс кезеңі, жүйенің жаңаруы мүмкін немесе оның «жойылуымен» анықталады. Тәрбие жүйесінің даму кезеңдері тәрбие жүйесінің өзегі болып табылатын мектеп ұжымының даму кезеңдерімен байланысты.

Тәрбие жүйесі проблемасының маңызды аспектісі – біртұтас тәрбие кеңістігін құру. Біртұтас идеяны жүзеге асыру. Бұл мектепті «ашық» тәрбие жүйесіне айналдырады. Тәрбие жүйесі теориясындағы тәсіл – баланың жеке басының қалыптасуы мен даму процестерін басқару құралына айналдыратын ортамен теориялық ережелер мен әрекеттердің жиынтығы ретінде анықталады (М.Б. Чернова).

Әр тәрбие жүйесі адамға тәрбиелік әсер ету мүмкіндіктерін кеңейте отырып, әлеуметтік және қоршаған ортамен өзіне тән байланысты табады.

Тиімді тәрбие жүйесі мектеп пен қоғамдағы тәрбие орталығы бола алады.

Тәрбие жүйесінің қалыптасуы мен жұмыс істеу процесі оны дамыту үшін мақсатты басқару әрекеттерінің арқасында жүзеге асады.

В.А. Караковскийдің пікірінше, мектептің тәрбие жүйесі барлық мұғалімдер ұжымының арнайы және негізгі мақсаты болуы керек. Тәрбие жүйесін құра отырып, мектептің, отбасының, шағын ауданның тәрбиелік әлеуетін, тәрбиешілердің кәсіби деңгейін, оқушылар контингентінің ерекшеліктерін зерделеу қажет. Жүйені дамытудың әр кезеңінде ұжымның қажеттіліктері мен оларды жүзеге асыру мүмкіндіктерін ескере отырып, мақсатты белгілеу, сондай-ақ жүйені құрайтын қызметті дұрыс таңдау маңызды.

Тәрбие субъектілерінің белсенділігі мен іс-қимылдарының келісімділігі, жергілікті биліктің тәрбиемен айналысатын органдардың, демеушілердің мектепті қолдауы сияқты факторларды да ескеру қажет.

Сонымен қатар, мектептің тәрбие жүйесі өз заманының әлеуметтік жағдайын, қоғамдық өмірдің прогрессивті ерекшеліктерін, ғылыми білім мен тәжірибенің интеграциясын көрсетуі керек.

Басқару қызметі тәрбие жүйесінің тиімділігін зерттемей және бағаламай жүзеге асыру мүмкін емес. Тәрбие процесін жүйелі құру тұжырымдамасын жасаушылар (Л.И. Новикова, В.А. Караковский, Н.Л. Селиванова және т.б.) тәрбие жүйесінің тиімділік критерийлерін шартты түрде екі топқа бөлді: факт критерийлері және сапа критерийлері.

Факт критерийлері мектепте тәрбие жүйесі бар ма, жоқ па деген сұраққа жауап беруге көмектеседі;

Сапа критерийлері тәрбие жүйесінің даму деңгейі мен оның тиімділігі туралы түсінік қалыптастыруға мүмкіндік береді.

1. Критерийлер

Көрсеткіштері:

- мектеп өмірінің реттілігі (оқу-тәрбие жұмысының мазмұнының, көлемінің, сипатының осы мектептің мүмкіндіктері мен жағдайларына сәйкестігі;

- барлық мектептегі тәрбие іс-шараларының үйлестірілуі, олардың педагогикалық орындылығы, қажеттілігі мен жеткіліктілігі;

- мектепте жұмыс істейтін барлық ұжымдардың, ұйымдар мен бірлестіктердің жоспарлары мен іс-қимылдарының келісімділігі;
- оқушылар мен мұғалімдердің оқу және оқудан тыс іс-әрекеттерінің байланысы;
- ақылды мектеп өмірін ұйымдастыру және т.б.);
- қалыптасқан бірыңғай мектеп ұжымының болуы, тұрақты жасаралық байланыстар мен қарым-қатынас;
- ұжым дәстүрлерінің, өмір сүру ережелерінің болуы;
- тәрбие әсерлерінің кешендерге, ірі ұйымдық нысандарға (орталықтар, клубтар, негізгі істер және т.б.) интеграциялануы.

2. Сана критерийлері

Көрсеткіштер:

- жүйенің қойылған мақсаттарға жақындық дәрежесі, тәрбие жүйесінің негізінде жатқан педагогикалық тұжырымдаманы іске асыру.
- мектептің жалпы психологиялық климаты, ондағы қарым-қатынас пен қарым-қатынас стилі, бала мен мұғалімнің әл-ауқаты, олардың әлеуметтік қауіпсіздігі мен жайлылығы мұғалімнің кәсібилігі мен педагогикалық мәдениеті.
- оқушылардың, ең алдымен, түлектердің тәрбиелік деңгейі мен құндылық бағдарлары.

Тәрбиенің негізгі мақсаты ретінде, тәрбие ұғымының анықтамасына және барлық қатынастардың негізгі жүйе құраушысына сүйене отырып, біз адамның ұстанымы мен мінез-құлқындағы адамгершілікті таңдаймыз. Тәрбие мағынасында баланың санасы мен өзін-өзі тануын қалыптастыру мен дамытудың мақсатты процесін түсінеміз. Және бұл сана ең алдымен моральдық болуы керек.

Сондықтан айтылғандардың мәнінен туындайтын тәрбиенің негізгі мақсаты – адамгершілік сананы, адамгершілік өзін-өзі тануды және мінез-құлықтың адамгершілік мотивтерін дамыту.

Моральдық сана – бұл адамға (балаға) қоршаған ортамен қарым-қатынасын жасампаздықпен құруға көмектесетін, жақсылық, адалдық, әділеттілік, адамгершілік қасиеттері.

Күтілетін нәтиже ретінде біз екі көрсеткішті шығарамыз: моральдық ұстаным және моральдық мінез-құлық. Моральдық ұстаным – бұл адамның көзқарастарын, сенімдерін, дүниетанымын сыртқы белгілер жүйесі (сыртқы сөйлеу, мимика, ым-ишара, музыка, жазбаша сөйлеу және т.б.) арқылы білдіру, ол арқылы адамның адамгершілік принциптері мен нормаларын ұстануға дайындығы, ұмтылысы көрінеді. Моральдық мінез-құлық адамның моральдық принциптерге бағынатын мотивтер мен мақсаттарға сәйкес жағдайды өзгертуге бағытталған нақты іс-әрекетінің нәтижесі болып табылады. Моральдық мінез-құлық – бұл адамның айналасындағы әлеммен нақты қарым-қатынасындағы моральдық ұстанымның көрінісі.

4. МЕКТЕПТЕ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

I. Білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысы бойынша нормативтік-жоспарлау құжаттамасы

1. Тәрбие қызметінің негізгі бағыттарын айқындайтын нормативтік құжаттар.

2. Білім беру ұйымының Даму стратегиясы.

3. Тәрбие бағдарламалары қызметінің негізгі бағыттарын қамтитын оқу жылына арналған тәрбие жұмысының перспективалық жоспары:

- педагог-психологтің жұмыс жоспары;

- әлеуметтік педагогтің жұмыс жоспары;

- тәлімгердің (вожатый) жұмыс жоспары;

- дене шынықтыру-сауықтыру және спорттық-бұқаралық жұмыс жоспары;

- сынып жетекшілерінің әдістемелік бірлестігінің жұмыс жоспары;

- кітапхананың жұмыс жоспары;

- медицина кабинетінің, медицина қызметкерінің жұмыс жоспары;

- сынып жетекшілерінің оқу жылына арналған жұмыс жоспарлары;

- ПД-мен бірлескен жұмыс жоспары;

- әлеуметтік әріптестікті дамыту жөніндегі жұмыс жоспары;

- алдын алу Кеңесінің жұмыс жоспары;

- атаулы күндерге (апталарға, жылдарға) арналған іс-шараларды дайындау және өткізу жөніндегі жұмыс жоспары;

4. Тәрбие процесін ұйымдастыру циклограммасы (жартыжылдық, айлық);

5. Тәрбие іс-шараларының жоспары (ай, апта);

6. Оқушыларды тамақтандыруды ұйымдастыру;

7. Мектепішілік бақылау жоспары;

8. Үйірме жұмыстарының жоспары.

II. Есепті-талдамалық құжаттама

1. Өткен оқу жылындағы тәрбие жұмысын талдау;

2. Мектеп ішілік бақылау қорытындылары бойынша талдамалық материалдар;

3. Оқушылар контингентін әлеуметтік-педагогикалық және психологиялық зерттеудің аналитикалық материалдары;

4. Тәрбие іс-шараларын бақылау және талдау хаттамалары;

5. Сынып жетекшілерінің журналдары, күнделіктері;

6. Құқық бұзушылықтарды есепке алу журналы;

7. Алдын алу Кеңесінің хаттамалар кітабы;

8. Әдістемелік бірлестік отырыстарының хаттамалары;

9. Ата-аналармен жұмыс жөніндегі материалдар;

10. Жеке жұмысты есепке алу журналы

III. Тәрбие процесіне қатысушылардың лауазымдық міндеттері

Білім беру ұйымдарындағы тәрбие функцияларын барлық педагог қызметкерлер орындайды. Білім алушылар жеке басын оқыту, тәрбиелеу және дамыту мәселелерін ойдағыдай шешу үшін білім беру процесінің барлық қатысушыларының белсенді өзара іс-қимылы, бірыңғай білім беру кеңістігі мен әлеуметтік-мәдени ортадағы педагогикалық еңбекті саралау, интеграциялау және үйлестіру қажет.

Директордың тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасарының, педагог-психологтің, әлеуметтік педагогтің, тәлімгердің лауазымдық міндеттері «Педагог лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі №338 бұйрығында айқындалған.

Сынып жетекшісінің міндеттері, функциялары, құқықтары Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің «Орта білім беру ұйымдарында сынып жетекшілігі туралы» Ережені бекіту туралы 2016 жылғы 12 қаңтардағы № 18 бұйрығында айқындалған. Бұл ереже оқу-тәрбие процесі шеңберінде сынып оқушыларының қызметін үйлестіру бойынша сынып жетекшісіне жүктелген функцияларды айқындайды. Сондай-ақ білім беру ұйымдарының жарғысымен, сынып жетекшілерінің мектеп әдістемелік бірлестігінің шешімімен анықталады.

IV. Мектеп формасы

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің «Орта білім беру ұйымдары үшін міндетті мектеп формасына қойылатын талаптарды бекіту» туралы 2016 жылғы 14 қаңтардағы № 26 бұйрығының (30.12.2022 өзгерістерімен) талаптарына сәйкес ұйымдастырылады.

V. Педагогикалық этика ережелері

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің «Педагогикалық әдептің кейбір мәселелері туралы» 2020 жылғы 11 мамырдағы № 190 бұйрығы бұл білім беру ұйымдарының педагог қызметкерлері басшылыққа алатын педагогикалық этиканың жалпы қағидаттары мен нормаларының жиынтығы. Педагог қызметкерлердің ережелерді білуі және сақтауы – олардың кәсіби қызметі мен еңбек тәртібінің сапасын бағалау критерийлерінің бірі.

VI. Педагогикалық этиканың негізгі принциптері

Педагогикалық әдептің негізгі қағидаттары мыналар болып табылады:

1) адалдық:

педагогтің адалдығы олардың оқыту мен тәрбиелеу нәтижесіне, өз қызметіндегі түзетулерді жүзеге асыра білуіне, сынға және рефлексияға қабілетін дамытуға, білім алушылар мен тәрбиеленушілердің, олардың ата-аналарының (заңды өкілдерінің), әріптестерінің кез келген пікірі үшін ашықтығына жауапкершілігін білдіреді;

2) әділдік:

педагогтің әділдігі оның бағалау қызметінің ашықтығын, олардың құрған білім беру ортасының айқындылығын білдіреді. Әділдік педагогке білім алушылар мен тәрбиеленушілердің, олардың ата-аналарының (заңды өкілдерінің), әріптестерінің құқығын бұзуға тыйым салады;

3) жеке тұлғаның абыройын және қадір-қасиетін құрметтеу:

педагог өзінің кәсіби назарындағы объектілер болып табылатын білім алушылар мен тәрбиеленушілердің, олардың ата-аналарының (заңды өкілдерінің), адамдардың абыройы мен қадір-қасиетін құрметтейді, олармен қарым-қатынас жасауда әдепті болады. Ол баланың дамуын шынымен қалап, оған әрқашан көмектесуге дайын екендігін білдіріп, білім алушы мен тәрбиеленушінің жеке басының өсуіне ықпал ету мақсатында білім алушының жетістіктерін бағалауда сыпайылықты қамтамасыз етеді.

Білім беру процесінің қатысушыларына қатысты күш көрсету, моральдық және психикалық қысым жасау әдістерін қолдануға жол бермейді;

4) патриотизм:

педагог өз Отаны - Қазақстан Республикасына, тарихына, дәстүрлеріне және тіліне адал және сүйіспеншілікпен қарайды. Қазақстан Республикасының мәдени және тарихи дәстүрлерін сақтайды, бұл қарым-қатынасты білім алушыларға береді.

5) жалпы адами құндылықтарды құрметтеу және төзімділік:

педагог жалпы адами құндылықтардың басымдылығын мойындай отырып, әрбір ұлт мәдениетінің ерекшелігіне, құндылығына және қадір-қасиетіне құрметпен қарайды.

Педагог ұлтаралық қатынастар мәдениетін тәрбиелейді, білім алушыларды жасына, жынысына, тіліне, ұлтына, діни көзқарасына, азаматтығына, шығу тегіне, әлеуметтік, лауазымдық және мүліктік жағдайына немесе өзге де кез келген жағдайларға қарамастан барлық ұлттар мен барлық адамдардың құқығы мен қадір-қасиетін құрметтеуге үйретеді;

Педагогтің толеранттылығы білім алушылар мен тәрбиеленушілерге, олардың ата-аналарына (заңды өкілдеріне) төзімділікті, олардың әлеуметтік, лауазымдық және мүліктік жағдайына, жынысына, нәсіліне, ұлтына, тіліне, дінге көзқарасына, мәдениетке, наным-сеніміне, туған жері иен тұрғылықты жеріне төзімділікті, сондай-ақ жұмыста білім алушылар мен тәрбиеленушілердің жетілмегенін түсіне және ескере білуді көздейді.

Педагог мектеп ұжымында сенім білдіру және құрметтеу ахуалын жасауға ықпал етеді;

б) кәсіби ынтымақтастық:

педагог кәсіптің беделі туралы ойлайды, әріптестерінің абыройы мен қадір-қасиетін құрметтейді, мұғалімнің беделіне нұқсан келтіретін іс-әрекеттерге жол бермейді.

Қандай да бір нысанда өз әріптестерінің сенімін теріс пайдалануға, олардың кәсіби міндеттерін атқаруына кедергі жасауға, оларға қандай да бір шығын келтіруге жол бермейді. Педагог өз әріптестерінің теориялық және

әдістемелік шеберлік деңгейін арттыруға, шығармашылық қабілетін дамытуға жәрдем көрсетеді, қиын жағдайға тап болған әріптестеріне көмекке келеді. Кәсіби ынтымақтастық жалғандық пен әділетсіздікті ақтауға қызмет етпейді;

7) үздіксіз кәсіби даму:

педагог өзінің кәсіби шеберлігін, зияткерлік, шығармашылық және жалпы ғылыми деңгейін жетілдіреді.

VII. Білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысын зерделеу жөніндегі жадынама

1. *Білім беру ұйымының статистикалық деректері:* оқушылар мен мұғалімдер, сынып жетекшілері саны; балаларды қамтитын үйірмелер, өмірлік қиын жағдайларға тап болған отбасы мен балалар, деструктивті мінез-құлықты жасөспірімдер саны.

2. *Тәрбие жұмысын ұйымдастырудың шарттары:* әлеуметтік орта, оқушы мен педагогикалық ұжымның әлеуметтік-психологиялық портреті:

3. *Тәрбие қызметін құжаттамалық қамтамасыз ету;*

- Білім беру ұйымында тәрбие қызметін реттейтін жергілікті актілердің болуы;
- Тәрбие жұмысының жоспары;
- Тәрбиелік функцияларды іске асыратын педагог қызметкерлердің лауазымдық нұсқаулықтары;
- Тәрбие процесін сүйемелдейтін құрылымдық бөлімшелер туралы ережелер (әлеуметтік-психологиялық қызмет және т.б.);
- Жалпы мектепішілік ата-аналар жиналыстары мен конференцияларының хаттамаларының болуы;
- Тәрбиенің өзекті мәселелері бойынша педагогикалық кеңестердің хаттамаларының болуы;
- Қамқоршылық кеңестердің жұмысы, әлеуметтік әріптестермен ынтымақтастық туралы шарттардың болуы.

IX. Тәрбие қызметін әдістемелік қамтамасыз ету

1. Білім беру ұйымының оқу-тәрбие жоспарында тәрбие процесін сүйемелдейтін әдістемелік жұмыс жүйесінің болуы (сынып жетекшілерінің әдістемелік бірлестігі);

2. Сыныптан тыс және мектептен тыс тәрбие іс шараларының авторлық әзірлемелері бар әдістемелік папкалардың болуы;

3. Педагогтердің және жалпы білім беру ұйымының тәрбие практикасын жалпылайтын мақалалар, жинақтардың болуы;

4. Білім беру ұйымында үш жыл ішінде тәрбие жұмысын ұйымдастыру бойынша талдамалық материалдардың болуы;

5. Мектеп сайтының болуы, сайтты үнемі жаңартып отыру; мектеп газетінің, мектеп блогының болуы.

X. Тәрбие мазмұнын іске асыру

1. Құқық бұзушылықтардың, психоактивті заттардың, діни экстремизмнің, терроризмнің алдын алу жөніндегі жоспарлар мен есептер.

2. Өмірлік қиын жағдайға тап болған балалармен жеке жұмыс жүйесі;
3. Тәрбие процесінің тиімділігін мониторингтеу;
4. Тәрбиенің өзекті мәселелері бойынша ата-аналармен бірлескен жұмысты ұйымдастыру;
5. Оқушының өзін-өзі басқаруы.

XI. Білім беру ұйымдарындағы тәрбие қызметінің нәтижелілігін бағалау

1. *Балалардың денсаулық жағдайының динамикасы:* денсаулық мониторингі; дене шынықтыру-спорттық бағыттағы сабақтарға балаларды қамту.

2. *Әлеуметтік-шығармашылық белсенділіктің динамикасы:* оқушылардың әлеуметтік маңызды іс-әрекетінің болуы; Сабақтан тыс уақытта оқушылардың белсенділігі; қосымша білім беру бірлестіктерінде оқушылардың шығармашылық жұмыспен қамтылуы.

XI. Тәрбие жұмысы бойынша істер номенклатурасы

1. Нормативтік құқықтық құжаттар.
2. Қазақстан Республикасы Президентінің Жолдауларын зерделеу және іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары.
3. Тәрбие жұмысының жылдық жоспары. Тәрбие жұмысының жылдық есебі (талдау).
4. Ата-аналар жиналыстарының, ата-аналар комитеттерінің отырыстарының хаттамалары.
5. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік рәміздерін насихаттау бағдарламасын орындау жөніндегі құжаттар.
6. Оқушыларға патриоттық тәрбие беру жөніндегі құжаттар.
7. Оқушылардың рухани-адамгершілік тәрбиесі жөніндегі құжаттар.
8. Сыныптан тыс және мектептен тыс жұмыстар бойынша құжаттар (жоспарлар, есептер, анықтамалар, хат-хабарлар).
9. СӨС бағдарламасын орындау бойынша құжаттар.
10. Оқушылар, ата-аналар, педагогикалық ұжым арасында жалпыға бірдей құқықтық оқыту жөніндегі бағдарламалар, құжаттар.
11. Жол-көлік жарақаттануының алдын алу жөніндегі құжаттар (актілер, анықтамалар және т.б. құжаттар)
12. Каникул уақытында жұмысты ұйымдастыру жөніндегі құжаттар
13. Құқық бұзушылықтың алдын алу жөніндегі құжаттар
14. Сценарийлер, оқушылармен сыныптан тыс және мектептен тыс жұмыстардың іс-шараларын әзірлеу
15. Жазғы демалыс бойынша жұмысты ұйымдастыру туралы есептер, мәліметтер
16. Нашақорлықтың, ЖҚТБ-ның, темекі шегудің, суицидтің алдын алу жөніндегі жұмысты ұйымдастыру жөніндегі есептер, анықтамалар, мәліметтер.
17. Діни экстремизмнің, терроризмнің алдын алу жөніндегі іс-шаралар жоспарлары.

(Бұл істер номенклатурасы белгіленген үлгідегі құжат болып табылмайды, бұл білім беру ұйымы бөлімдерді өз бетінше құруға, оларды басқаша атауға болады)

Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары қызметінің циклограммасы

Күнделікті:

1. Мектеп бойынша кезекшілікті және өзіне-өзі қызмет көрсетуді ұйымдастыру.

2. Сынып жетекшілерімен жұмыс.

3. Оқушылардың өзін-өзі басқаруына кіретін оқушылармен жұмыс.

4. Оқушылармен күнделікті жұмыс.

5. Өзін-өзі тәрбиелеу және әдістемелік материалдарды жинақтау бойынша жұмыс.

Апта сайын:

1. Сабақтың тәрбиелік қызметін зерттеу мақсатында сабақтарға қатысу.

2. Ұйымдастырушылық деңгейін, шығармашылық белсенділігін, тәрбиелік әлеуетін зерделеу мақсатында сыныптарда немесе қосымша білім беру бірлестіктерінде сабақтан тыс іс-шараға қатысу.

3. Тәрбие жұмысы мәселелері бойынша сынып жетекшілерімен кеңесу.

4. Тәлімгермен, әлеуметтік педагогпен, оқушылармен жұмыс бойынша психологпен кеңесу.

5. Ата-аналар белсенділерімен кездесу.

6. Оқушылардың өзін-өзі басқару органдарының жұмысына қатысу (олардың жұмыс күндері).

7. Ата-аналар мен мектеп әкімшілігінің келісімімен экскурсиялар мен мәдени жорықтарды ұйымдастыру.

Ай сайын:

1. Мектепте аттестаттау комиссиясының жұмысына қатысу.

2. Директорлардың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарларына арналған семинарларға қатысу.

3. Қоғамдағы тәрбие қызметімен айналысатын кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі инспекция, прокуратура қызметкерлерімен кездесу.

4. Сынып жетекшілерімен кездесу.

5. Бір айға жұмысты жоспарлау бойынша әкімшілік мүшелерімен кеңес.

6. Ата-аналар комитетінің отырыстарына қатысу.

7. Сынып бөлмелерін жалпы жинауды ұйымдастыру.

Тоқсанына бір рет:

1. Сынып жетекшілерінің семинары.

2. Ақпарат блогындағы материалдарды өзгерту.

3. Тоқсан ішінде оқу, өзіне-өзі қызмет көрсету және сыныптан тыс жұмыстардың қорытындысы бойынша сынып жиналыстарын өткізу, оларға

қатысу. Сыныптар бойынша қорытынды шығару. «Сынып рейтингі» қабырғасын безендіру

4. Жұмысты талдау, түзету, жұмыс жоспарына өзгерістер енгізу.

5. Каникул уақытына арналған жұмыс жоспарын жасау және оның орындалуын тексеру.

6. Каникул күндері экскурсиялар мен сапарларды ұйымдастыру.

7. Алдыңғы тоқсандағы жұмыс қорытындысы бойынша және жаңа тоқсандағы жұмысты жоспарлау бойынша сынып жетекшілерімен әңгімелесу.

Жылына бір рет:

1. Мектептің әлеуметтік төлқұжатын жасау.

2. Мектеп оқушыларының тәрбиелік деңгейінің картасын жасау.

3. Тәрбие жұмысы мәселелері бойынша педагогикалық кеңесті әзірлеу және өткізу.

4. Тәрбие процесінің ең белсенді және шығармашылық қатысушыларын марапаттау.

5. «Сынып жетекшілері институты» онкүндігін ұйымдастыру.

6. Сабақтан тыс жұмыстың қорытындысы бойынша оқушыларға сауалнама жүргізу.

7. Өткен оқу жылындағы жұмыс қорытындысы бойынша сынып жетекшілерімен әңгімелесу.

8. Өткен оқу жылындағы жұмысты талдау.

9. Келесі оқу жылына тәрбие міндеттерін қою.

10. Келесі оқу жылына жұмысты жоспарлау.

11. Педагогикалық кеңеске тәрбие жұмысының қорытындысы бойынша көрмені дайындау.

12. Қорытынды педагогикалық кеңеске материалдар әзірлеу (жұмысты талдау, баяндама, сөз сөйлеу). Педагогикалық кеңесті өткізуге белсенді қатысу.

Тәрбие жұмысын жоспарлау әдістемесі мен техникасы

Тәрбие ісінің жетістігі көбінесе жоспарлауға байланысты. Әрине, жоспар оқушылардың күнделікті өмірі мен іс-әрекетін, сынып жетекшісі мен мұғалімдердің барлық әрекеттерін алдын-ала анықтап, оқу процесінің барлық қайшылықтары мен жағдайларын ескере алмайды. Сонымен қатар, ол белгілі бір дәрежеде бұл процесті оның сипаты мен бағытын, негізгі жолдары мен құралдарын, сынып жетекшісі мен мұғалімнің позициясын ескере отырып болжайды.

Жоспар – тәрбие жұмысының сапасын арттыру құралы. Ол мағынасы терең, мазмұны қысқа және нақты болуы шарт.

Жоспарлау ережелері

Тәрбие жұмысын жоспарлауда директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары келесі ережелерді басшылыққа алуға міндетті:

Бірінші ереже. Жоспарланған іс-шаралар оқушылардың жас ерекшелігі ескерілуі керек.

Екінші ереже. Әрбір жоспарланған іс-шара белгілі бір нәтижеге бағытталуы керек және белгілі бір міндеттерді шешуі тиіс.

Үшінші ереже. Сыныптан тыс іс-шараларды жоспарлау стихиялылықты емес, белгілі бір жүйелілікті қамтуы керек.

Төртінші ереже. Жоспарлау мектептің тәрбие жүйесінің мақсаттары мен міндеттерін, оқушылар мен олардың ата-аналарының пікірлерін ескеруі керек.

Бесінші ереже. Жоспарлауда мектептің дәстүрлі іс-шараларына басымдық берілуі керек, тек мектептің барлық оқушыларының осы істерге қатысу дәрежесін күрделендірмей, қызығушылықпен қатысуын қамтамасыз ету.

Алтыншы ереже. Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары өткен жылғы тәрбие жұмысын талдау кезінде мектептің келесі жылы шешілуі қажет проблемаларын анықтауға міндетті.

Жетінші ереже. Директордың тәрбие ісі жөніндегі жөніндегі орынбасары іс-шаралар формасы мен мазмұны жағынан әр түрлі, қызықты және дамытушы болуы керек екенін есте ұстауы керек.

Сегізінші ереже. Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары мектептің орналасқан елді мекеннің, қаланың тарихына байланысты күндерді ескеруі керек. Адамзат тарихымен, адамдардың тағдырымен байланысты оқиғаларды ескеруі тиіс.

Тоғызыншы ереже. Тәрбие жұмысының жоспарын құруға балалар да, ата-аналар да қатыса алады және қатысуы тиіс. Бұл ересектер мен балалардың өзіне және басқаларға, мектеп өміріндегі талаптар деңгейін нақты түсіну үшін қажет.

Мектептегі тәрбие жұмысы жоспарының түрлері

Мектептің тәжірибесінде әртүрлі жоспарлар жасалады, оларды келесідей жіктеуге болады:

Мазмұнын қамту бойынша:

Тәрбие жұмысының кешенді жоспары Мектептің тәрбие жұмысының мазмұнын оның барлық бағыттары бойынша жоспарлауды қамтиды;

Тақырыптық жоспар тәрбие жұмысының жеке бағытын жоспарлауды қамтиды, мысалы, балалар жастар ұйымдарымен жұмыс жоспары және т.б.;

Арнайы жоспар қандай да бір нақты істі жоспарлауға, мысалы, «Наурыз мейрамы» жалпымектептік іс-шарасын өткізу жоспарына сәйкес келеді.

Жоспарланған кезеңнің ұзақтығы бойынша:

- Ұзақ мерзімді (перспективалы): ұзақ уақыт кезеңіне (бір жыл немесе одан да көп);

- Кезеңдік (мерзімді): тоқсан, жартыжылдық;

- Қысқа мерзімді: қысқа мерзімге жұмыс жоспарланған (кезеңнің бөлігі, кезең);

- Жедел: нақты алдағы іс-шаралар жоспарлануда (күн жоспары).

Жоспарлау ауқымы бойынша:

- Әр сынып оқушыларының, мұғалімдердің, ата-аналардың жоспарланған жұмысына қатысуды көздейтін жалпы мектеп жоспарлары (мектептің тәрбие жұмысының жоспары);

- Бастауыш ұжымдардың жоспарлары (сынып ұжымының, клуб ұжымының жұмыс жоспары).

Тәрбие жұмысының жоспары нақты, тиімді және тиімді болуы үшін тәрбие жұмысының жоспарын жазуға дайындық кезеңдерін сақтау қажет:

- болашақ жоспарлау үшін ақпарат жинау;

- жиналған ақпаратты талдау;

- жылдық жоспар үшін қажетті материалды іріктеу бойынша шығармашылық топ құру;

- жоспарды әзірлеу;

- шығармашылық топтың алынған нәтижелерді талқылауы;

- педагогикалық ұжым мүшелерін жылдық жоспармен таныстыру.

Мектептегі тәрбие жұмысының жоспары мыналарды қамтиды:

1) өткен оқу жылындағы тәрбие жұмысының нәтижелерін талдау;

2) болашаққа арналған мақсат, стратегиялық және тактикалық міндеттер;

3) педагогикалық ұжымның зерттеу жұмысының ғылыми-әдістемелік тақырыбы;

4) педагогтермен нұсқаулық және ғылыми-әдістемелік жұмыс;

5) жалпы мектептік істер;

6) оқушылар бірлестіктерімен, шығармашылық одақтармен, істер кеңестерімен, оқушылардың өзін-өзі басқару көшбасшыларымен және т.б. жұмыстар;

7) мәдениет, ғылым, білім беру, денсаулық сақтау ұйымдарымен, құқық қорғау органдарымен, қоғамдық ұйымдармен және т.б. бірлескен қызмет;

8) дәстүрлі және инновациялық бағыттар бойынша жұмыс;

9) педагогикалық кеңестерге, директор жанындағы кеңестерге, әкімшілік және педагогикалық консилиумдарға, ата-аналар мен оқушылар жиналыстарына және т.б. шығарылатын мәселелер;

10) қабылданған тәрбие бағдарламалары мен жобалар шеңберіндегі қызмет.

Директордың тәрбие работе жөніндегі орынбасарының қызметін жоспарлау алгоритмі

1. Өткен оқу жылындағы тәрбие қызметін талдау.

2. Жаңа оқу жылына мақсат қою.

3. Мақсатты іске асыру бойынша міндеттерді анықтау.

4. Тәрбие қызметінің негізгі бағыттарын анықтау
5. Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының қызметін жоспарлау:
6. Басқару қызметі (бақылау, басшылық);
7. Диагностикалық-аналитикалық қызмет;
8. Әдістемелік қызмет;
9. Ұйымдастыру қызметі (ұйымдастыру мәселелерін шешу).
10. Оқушылармен, педагогикалық ұжыммен, ата-аналармен, қоғаммен тәрбие іс-шараларын өткізудің күнтізбелік жоспары.
11. Есептік құжаттаманы ресімдеу.

Тәрбие жұмысының жылдық жоспары

Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері білім беру процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыруға, оқыту мен тәрбиелеуді интеграциялауға, тәрбие әдіснамасын, мазмұны мен құрылымын жаңартуға, отбасылық тәрбие құндылықтарына, сондай-ақ оқу және тәрбие процестерінің интеграциялануына бағытталады.

Тұжырымдама тәрбие жүйесінің даму перспективасын, басым бағыттарын, мақсаттарын, міндеттерін, бағалау критерийлері мен тәрбие тетіктерін айқындайды.

Тәрбие жұмысының басым бағыттары

<i>Тәрбие жұмысының бағыттары</i>	<i>Мақсаты</i>
Қазақстандық патриотизм және азаматтық тәрбие, құқықтық тәрбие	Жаңа демократиялық қоғамда өмір сүруге қабілетті азаматты және патриотты; тұлғаның саяси, құқықтық және сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетін; балалар мен жастардың құқықтық санасын, оларда балалар мен жастар ортасындағы қатыгездік пен зорлық-зомбылыққа қарсы тұру даярлығын қалыптастыру.
Рухани-адамгершілік тәрбие	Тұлғаның қазақстандық қоғам өмірінің жалпыадамзаттық құндылықтарымен, нормаларымен және дәстүрлерімен келісілген рухани- адамгершілік және этикалық ұстанымдарын, моральдық қасиеттерін және көзқарастарын қалыптастыру.
Ұлттық тәрбие	Тұлғаны ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға, ана тілін және мемлекеттік тілді, қазақ халқының, Қазақстан Республикасындағы этностар мен этникалық топтардың мәдениетін құрметтеуге бағдарлау.
Отбасы тәрбиесі	Ата-аналарды оқыту, бала тәрбиесінде олардың психологиялық- педагогикалық құзыреттіліктерін және жауапкершіліктерін арттыру

Еңбек, экономикалық және экологиялық тәрбие	Тұлғаның өзін кәсіби анықтауына саналы қарым-қатынасын қалыптастыру, экономикалық ойлауын және экологиялық мәдениетін дамыту.
Көпмәдениетті және көркем-эстетикалық тәрбие	Көпмәдениетті және көркем-эстетикалық тәрбие Мақсаты: тұлғаның жалпымәдени мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру, тұлғаның өнердегі және болмыстағы эстетикалық нысандарды қабылдау, меңгеру және бағалау әзірлігін дамыту, білім беру ұйымдарында көпмәдениетті орта құру.
Зияткерлік тәрбие, ақпараттық мәдениет тәрбиесі	Әрбір тұлғаның зияткерлік мүмкіндігін, көшбасшылық қасиеттерін және дарындылығын, сондай-ақ ақпараттық мәдениетін дамытуды қамтамасыз ететін уәждемелік кеңістік қалыптастыру.
Дене тәрбиесі, салауатты өмір салты.	Салауатты өмір салты, дене дамуы және психологиялық денсаулық сақтау дағдыларын, денсаулыққа зиян келтіретін факторларды анықтау біліктілігін ойдағыдай қалыптастыру үшін кеңістік орнату.

Тәрбие жұмысының жылдық жоспары

№	Іс-шараның атауы	Өткізу формасы	Қатысушылар	Өткізу күні	Өтілу орны	Жауаптылар

*Астана қаласы әкімдігінің «№53 мектеп-лицейі директоры Киянова
Замзагул Ертайқызының тәжірибесінен*

Мектеп бағдарламасында ұлттық дәстүрді оқыту қажет пе?

Қазақ қоғамында өскелең ұрпаққа ұлттық сананы қалыптастыру мәселесін өз салт-дәстүрін оқыту арқылы жүзеге асыру көтерілгенмен оқыту үрдісінде жүзеге асуы аздық етеді. Себебі, білім стандартында Кеңес үкіметі кезіндегі жазылған оқулықтар аударма арқылы қолданылып келді. Тәуелсіздік алғанмен, 20-25 жыл сол үрдістен шыға алмадық. Бірақ қазіргі кезде жаңартылған білім мазмұнына сай стандарт өзгертілгенмен қазақстандық контент айқын көрініс таппай отыр. Кембридж бағдарламасы бойынша жасалынған стандарт тағы да дәстүрлі оқытуды қажет емес деп тапты.

Білім беру ордасының басшысы ретінде осы тақырыпты жан-жақты зерттей келе, дамыған елдердің білім саласында ұлттық құндылықтары қалай оқытылады деген ой болды. Сол мақсатта Швейцария, Финляндия, Жапония, Англия мемлекеттерінің білім жүйесін зерделеп, Швейцария мен Финляндияға іс-сапармен барып, іс-тәжірибе алмасуға мүмкіндік болды.

Зерттеу барысында көкейімдегі сұрақтарға жауап алдым:

- ✓ Әр ұлтты ерекшелейтін салт - дәстүрі бар, басқа елдер өз дәстүрлерін оқытуды қалай қолдануда?
- ✓ Қандай формада оқытылуы қажет?
- ✓ Олар мектеп бағдарламасымен қалай ұштасқан?
- ✓ Қай жастан бастап ұлттық дәстүрді бала бойына сіңіру керек?
- ✓ Арнайы оқулық пен жұмыс дәптері, оқу бағдарламасы қажет пе?
- ✓ Қазақ ұлтының көне дәстүрлерін қазіргі жаңарту бағдарламасына сай қалай сұрыптап енгізуге болады?

Осы сұрақтардың толық жауабын іс-тәжірибе алмасуда басшылыққа ала отырып, бағытым мен ойымның дұрыстығына көзім жетті. Дарынды балаларға арналған «ZEREK» мектебінің бағдарламасы осы ойдан туындап, бағдарлама жазылды, кәсіби мамандар, үздік ұстаздар таңдалды. Нұр-Сұлтан қаласы Білім басқармасының 2019 жылғы 27 тамыздағы сараптама кеңесінің №2 хаттамасы негізінде білімдік бастамаларды тиімді пайдалану және білім мазмұнын жаңарту мақсатында 03.09.2019 жылғы №518 бұйрығымен №53 мектеп-лицейінде «ZEREK» дарынды балалар мектебі эксперименттік алаңы ашылды. Бағдарламаның мақсаты: Қазақстанның өзіндік білім беру моделін қалыптастырып, әлемдік білім жүйесіне бәсекелесуге түсе алатын білімді, дарынды, іскер, өздік ойлау жүйесі дамыған, адамгершілігі жоғары, қабілетті тұлға қалыптастыру.

Осы эксперименттік оқыту алаңына арнап «Ұлттық тағылым» атты оқыту кешені (оқулық, арнайы жұмыс дәптерімен бірге) жазылды. Оны жазуға мектебіміздің тәжірибелі бастауыш сынып ұстаздарынан шығармашылық топ құрылып, бағдарламасы жасалды. Ғылыми көмекке Еуразия Ұлттық Университеті профессор, ғалым ұстаздары тартылды. Бағдарламасы бүгінгі

күні қалалық, республикалық ғылыми-әдістемелік сараптама кеңесінде мақұлданып, бекітілген. Нәтижесінде бала жасы ескерілген, жеңіл құрылған тамаша оқулық пен жұмыс дәптері әзірленді. Авторлық бағдарлама ретінде қалалық та, Алматы қаласында өткен республикалық та «Үздік авторлық бағдарлама» конкурсынан жүлделі I орынға ие болды.

Қазіргі таңда «ZEREK» мектебі эксперименттік алаңының оқушылары 3-сыныпты аяқтап отыр. Үш жыл ішінде бұқаралық ақпарат құралдарында таралып, түрлі байқауларда шәкірттері жүлделі орындарға ие болды. Олардың барлығы бірдей домбыра тартады, ұлттық салт-дәстүрге қанық, озық ойлы. Ең маңыздысы, дәстүрін білетін, үлкенді сыйлайтын нағыз ұлтжанды оқушылардың өсіп келе жатқанын көргенде тағы да дұрыс бағытта екендігімізге сенім арта түсті.

Мақсатымыз – алдымен, мектеп ішінде өзіміз тәжірибеден өткізіп, үш жылғы тәжірибені қорытындылай отырып, тәжірибені қала мектептеріне тарату.

Болашақта республика көлемінде қазақстандық өзіндік білім беру жүйесі қалыптасатынына, ұлттық құндылыққа толы білім мектебінің саны артатынына үмітім мол.

2 - сынып

**ҰЛТТЫҚ
ТАҒЫЛЫМ**
Жұмыс дәптері

2019 ж

ҰЛТТЫҚ ТАҒЫЛЫМ КІТАБЫ

ҚЫМБАТТЫ
БАЛАЛАП

«Отбасы құндылығы», «Мәдени мұра», «Салт-дәстүр», «Ұлттық ойындар», «Ырым-тыйым сөздер», «Сандардың сыры», «Қазақ ертегілері», «Күй құдыреті» жайлы не білесіңдер?

Бұл оқулық сендерге мектеп табалдырығын аттағанға дейін отбасында бойыңа сіңірген мейірімділік, сүйіспеншілік, бауырмалдық секілді қасиеттеріңді одан әрі шыңдап, соның негізінде патриоттық сезімді аша білуіңе, туған жерді қорғауға, ұрпақтан – ұрпаққа жалғасқан ата – баба салт – дәстүріне (қазақ халқының жаңа туған нәрестені бесікке салып, шілдехана тойынан бастау алып, тұсау кесу сан – қилы ырымдар мен кәделеріне) құрметпен қарауға тәрбиелейді.

Отанды сүй, патриотизм, ел мен жер қадірін түсінуге, ұлттық ойындардың түрлерін, тыйым сөздер мағынасын, қасиетті сандар сырын білуге мүмкіндік береді. Табиғатты қорғауға, сырларын ұғынуға және қазақ ертегілері сендерді – мейірімділікке, адалдыққа, әділеттілікке үйретіп, күйдің құдыретін ұғынуға жол ашады - деген ойдамыз.

Жақсы оқып, үлгілі бала болуыңа тілектеспіз! Ақ жол!

№53 мектеп-лицей директоры
Киянова Замзагул Ертаевна

2

ОТБАСЫЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚ ІЗГІ СӨЗДЕР

«Жақсы сөз – жарым ырыс»
Мақал

Бүгін сенің жақсы сөздер, ізеттілік, ізгілік туралы түсінігің қалыптасады.

Жаңа сөздер

Тыңдалым

Ізгі сөздер
Бақшамызға барғанда,
Жолыққан бар жандарға
Ертемен ақ пейілмен:
«Қайырлы таң!» - деймін мен.
Күндіз де елді елеймін:
«Қайырлы күн!» - тілеймін.
Үйге кешке келемін,
Не дерімді білемін:
«Кеш жарық!» - деп кіремін.

Оқылым

Берілген ізгі сөздерді оқып, есіңе сақта.

Сәлеметсіз бе!
Қайырлы күн!
Рақмет!
Рұқсат па?
Кешіріңіз.

Айтылым

Сыныптастарыңа тілек айт.

Жазылым

1-тапсырма. Жұмыс дәптеріңе мақалды көшіріп жаз.
Көшірім – ізгіліктің белгісі.

2-тапсырма. Шығармашылық жұмыс.
Бос торкөздерге санның тұсындағы әріпті орналастыру арқылы жасырынған сөзді тауып оқы.

1	2	3	4	5	6
Т	Қ	Р	М	Е	А

3	6	2	4	5	1
---	---	---	---	---	---

Есіңе сақта!

Үлкенді сыйлап, алдынан қия өтпей сәлем беру керек!
Сұрағыңа жауап немесе сыйға ұсынылған затты алып тұрып, «рақмет» деген ізгі сөзді айтуды ұмытпа!
Байқамай біреуді қағып кетсең немесе ренжітіп алсаң, сол жерде көшірім сұра!

Отбасы құндылығы

1 Оқушыға тілек.....3
 2 Отан отбасынан басталады.....4-5
 3 Даланың алғашқы заңдары.....6-8
 4 Рухани жаңғыру-ұлттың ұлы мұраты!.....9-11
 5 Ұрпақ тарбиесі-ұлт болашағының кепілі.....12-13

Мәдени мұра

6 Қоғамдық орындағы әдеп.....14-15
 7 Театр мәдениеті.....16-17
 8 Музей мәдениеті.....18-19
 9 Дастарқан мәдениеті.....20-21

Салт-дәстүр

10 Даналық сөздер.....22-23
 11 Қонақ күту тәрбиесі.....24-25
 12 Сұрау салты.....26-27
 13 Беру салты.....28-29

Ұлттық ойындар

14 Қозғалыс ойындары.....30-31
 15 Ой сергіту ойындары.....32-33
 16 Есеп ойындары.....34-35
 17 Асық ойындары.....36-37

Ырым-тыйым сөздер

18 Тыйым сөздердің өмірде қолданылуы.....38-39
 19 Тұрмыс-тіршілігіндегі ырым-тыйымдары.....40-41
 20 Тағамға байланысты ырым-тыйымдар.....42-43
 21 Қоршаған ортаға байланысты ырымдар.....44-45

Сандардың сыры

22 Үш санына байламдар.....46-47
 23 Төрт санына байламдар.....48-49
 24 Бес санына байламдар.....50-51
 25 Жеті санына байламдар.....52-53

Қазақ ертегілері

26 Ертегілер әлемі.....54-56
 27 Тұрмыс-салт ертегісі.....57-58
 28 Киім-ғажайып ертегілер.....59-60
 29 Жан- жануарлар туралы ертегі.....61-63

Күй құбыреті

30 Күй – қазақтың жансерігі, мұңдасы, сырласы.....64-65
 31 Күй атасы – қорқыт.....66-68
 32 Ұлы күйші – Құрманғазы.....69-71
 33 Аты аңызға айналған – Дина Нұрпейісова.....72-74

«Адам болу – қасиет,
азамат болу – міндет,
патриот болу – парыз»
(Бауыржан Момышұлы)

Қазақстан – сенің Отаның. «Отан отбасынан басталады», «Даланың алғашқы заңдары», «Рухани жаңғыру-ұлттың ұлы мұраты!», «Ұрпақ тарбиесі-ұлт болашағының кепілі» атты тақырыптарды 2-сыныптың «Ұлттық тағылым» оқулығына енгізуді жөн көрдік. Себебі Отанның тыныштығы, елдің амандығы, ынтымақ-бірлігі, жас ұрпақты отансүйгіштікке, адами қасиеттерге, жаңашылдыққа, еңбекқорлыққа үйрету, мүмкіндігінше «қарлығаштың қанатымен су сеппендей» оқушылардың рухани өсуіне тамшыдай болса да үлес қосу-біздің басты мақсатымыз. Ұлттың, еліміздің болашағы үшін бәріміз жауаптымыз.

Бұл оқулық сендерге ұлттық салт-дәстүрді сақтап, мемлекеттік рәміздерді құрметтеуді дәріптейді, ел мен жерді қадірлеуді үйретіп, ата заң негіздерімен таныстырады. Сонымен қатар, патриотизм сезімін қалыптастырып, ұлттық ойын түрлерін, тыйым сөздер мағынасын, қасиетті сандар сырын білуге мүмкіндік береді. Қазақ ертегілері бойларыңдағы мейірімділік, адалдық, әділеттілік секілді ізгі қасиеттерді арттыра түседі деген ойдамыз. Бұл оқулықпен жұмыс жасағанда түрлі сұрақтардың жауабын іздеп тауып, достарыңмен бірлесіп талқылау арқылы ортақ тұжырымға келуге, шығармашылық оқу тапсырмаларын орындау барысында жеке тұлғалық қабілеттерді жетілдіруге мүмкіндік аласың.

Сәт сапар, жас дос! Ақ жол тілейміз!

**ОТБАСЫЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚ
ОТАН - ОТБАСЫНАН БАСТАЛАДЫ**

«Отансыз адам - Ормансыз бұлбұл»
Мақал

Бүгін сенің Отан туралы түсінігің қалыптасады.

Жаңа сөздер

Тыңдалым

Отан - сенің, ата-анаң,
Отан - досың, бауырың,
Отан - өлкең, астанаң,
Отан - аудан, ауылың.

Отан - тарих, Отан - тіл,
Жасаған елің, ер халқың,
Отан - өлең, Отан - жыр,
Көтерген көкке ел даңқын...

Отан осы, достарым,
Көңілге мұны түйе біл.
«Отан» деп өс, жас қауым,
Оны ардақтап, сүйе біл.

Оқылым

Атамекен – тұрағым,
Сөнбейтұғын шырағым.
Көк байрағым – айбыным,
Қасиетті тұмарым.

Сая болған баршаға,
Байтақ жерім қаншама –
Атыраудан Алтайға,
Жетісудан Арқаға!

Айтылым

Алтын ұяң — Отан қымбат,
Құт-берекең — атаң қымбат,
Аймалайтын — анаң қымбат,
Асқар тауың — әкең қымбат
(Қазыбек би)

Жазылым

1-тапсырма. Жұмыс дәптеріңе мақалды көшіріп жаз.
Отансыз адам - ормансыз бұлбұл.
Отан оттан да ыстық.

2-тапсырма. Шығармашылық жұмыс. Суретті боя.

Есіңе сақта!

**«ZEREK» дарынды балалар мектебінің
Бағдарламасы**

Біздің қоғамымыздағы жаһандық әлеуметтік-экономикалық қайта құрулар алдына қойылған міндеттерді тапқырлықпен шешуге қабілетті, бірегей ойлайтын және жағдайды сыни талдау негізінде жаңа перспективті міндеттерді қалыптастыруға қабілетті, белсенді, шығармашыл адамдарға деген қажеттілікті анықтады.

Зерек балаларды ерте анықтау және оқыту мәселесі - білім беру саласындағы ең маңызды мәселе.

Зерек бала – бұл ашық, айқын, кейде белгілі бір қызмет түрінде жетістіктерімен ерекшеленетін (немесе осындай жетістіктерге жету үшін ішкі қабілеті бар) бала.

«ZEREK» дарынды балалар мектебінің бағдарламасы балалардың бойынан қазақ халқының ұлттық құндылығына баулу мақсатында зерек балалармен жұмыс жасаудың тұжырымдамалық бөлігін, кезендері мен стратегиясын біріктіреді.

Қазіргі күні қазақстандық және әлемдік үздік дәстүрлер мен озық білім жүйелерін қамтитын, халықаралық нарықта бәсекеге түсе алатын, белсенді азаматтық ұстанымы бар, жоғары білімді тұлғаны тәрбиелеуге бағытталған инновациялық білім беру өзекті мәселеге айналды. Қойылған мақсаттарды жүзеге асыруда еліміздің білім беру саясатының басым бағыттарының бірі – мектеп оқушыларының қабілеттерін жан-жақты дамытып, олардың әлеуеттік қабілеттерін барынша ашуға бағытталған «ZEREK» дарынды балалар мектебі бағдарламасын құру болып табылады.

<i>Атауы:</i>	«ZEREK» дарынды балалар мектебінің бағдарламасы
<u>Оқу бағдарламасы нормативтік-құқықтық құжаттарға сілтемелер пайдаланылды:</u>	<ul style="list-style-type: none"> - 2017 жылдың 3 шілдесіндегі жағдай бойынша өзгертулер мен толықтырулар енгізілген 2016 жылғы 9 сәуірдегі №501-V 2017 Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы; - ҚР Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы №205 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы; - ҚР Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі № 327 қаулысымен бекітілген Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты; - ҚР Үкіметінің 2016 жылғы 13 мамырдағы № 292 қаулысымен бекітілген Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты; - ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламалары;

	- 2006 жылғы наурыздың 6-ғы № 22-197 Нұр-Сұлтан қаласы әкімдігінің «№53 мектеп-лицей» КММ мектеп-лицей Жарғысы.
<u>Бағдарлама әзірлеушісі:</u>	1. Мектеп-лицей директоры – З.Е.Киянова 2. Директордың ғылыми-әдістемелік жұмыстар жөніндегі орынбасары 3. Оқу ісі меңгерушілері
<u>Бағдарламаны басқару:</u>	1. Мектеп-лицей директоры – З.Е.Киянова 2. Директордың ғылыми-әдістемелік жұмыстар жөніндегі орынбасары 3. Оқу ісі меңгерушілері 4. Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарлары
<u>Мектеп миссиясы:</u>	- Біз инновациялық біліммен кәсіби бағдар бере отырып, қарқынды даму үстіндегі қоғамға рухани құндылықтары жоғары парасатты тұлға дайындаймыз.
<u>Бағдарлама мақсаты:</u>	- Мектептегі және қосымша білім берудің оңтайландырылған құрылымы арқылы қазақстандық білім беру моделін құрып, оқушыларға қазақ халқының ұлттық құндылықтарын бойына дарыту негізінде оқыту.
<u>Бағдарлама міндеттері:</u>	1. Зерек балалардың зердесін, зерттеушілік дағдыларын, шығармашылық қабілеттері мен тұлғалық өсуін дамытуға қолайлы жағдай жасау. 2. Өз бетінше ойлау, бастамашылдық және шығармашылықты дамытуға ықпал ететін жаңа білім беру технологияларын енгізу; 3. Дарынды оқушылармен жұмыста әдістемелік ізденіс пен шығармашылықтың шарты ретінде мектеп педагогтарының біліктілігін арттыру кеңістігін кеңейту.
<u>Бағдарламаны іске асырудан күтілетін нәтижелер</u>	Бағдарламаны іске асыру мыналарға ықпал етеді: • оқушылардың интеллектуалдық және шығармашылық әлеуетін сақтау және көбейту үшін жағдай жасау; • зерек балалармен жұмыс істеу үшін педагогтарды, әлеуметтік педагогты және басқа да мамандарды даярлау, қайта даярлау және біліктілігін арттыру жүйесін құру; • оқушыларға білім беру және қазақ халқының салт-дәстүрлерін дәріптей отырып тәрбиелеу сапасын арттыру; қабілетті және дарынды балаларды ерте диагностикалауға арналған технологиялар мен бағдарламалар банкін қалыптастыру.
<u>Бағдарламаның негізгі іс-шаралары</u>	• зерек балаларға арналған мұғалімдердің оқу-әдістемелік кешендері мен бағдарламаларын әзірлеу және енгізу; • дарынды балалармен жұмысты дамытатын мектепте оқушылардың зерттеу және шығармашылық қызметі үшін жабдықтар мен материалдармен қамтамасыз ету; • дарынды балалардың шығармашылық және зерттеу

	<p>қызметіне қажетті ғылыми және оқу-әдістемелік әдебиеттермен жабдықтау;</p> <ul style="list-style-type: none"> • оқушылардың зерттеу және шығармашылық жұмыстарының жетекшілерін іріктеу және қолдау.
--	--

II. Бағдарламаны әзірлеудің өзектілігі

Қазіргі таңда балалардың бойындағы өз еліне, жеріне, мәдениетіне, тіліне деген құрмет сезімдері төмендеу мәселелері көпшілікті толғандырады. Сонымен қатар, ұлттық білім беру жүйесін модернизациялау жағдайында шетелдік озық тәжірибелерді пайдалану мүмкіндіктерін бағалау, ұлттық дәстүр мен ерекшеліктерді ескеру, білім мазмұнын жаңарту, білім беру жүйесін басқару мен ұйымдастырудың тиімділігін арттырудың жаңа жолдарын іздестіру секілді өзекті жайттар ерекше маңызға ие болып отыр. Мектеп әкімшілігінен осы орайда, білім саласында өзгерістер енгізу мен басқаруда нағыз көшбасшы болу талап етіледі. Заманауи дәуірде, интеллектуалдық және шығармашылық адами әлеуеттің маңызы айтарлықтай артып келе жатқан бәсекеге қабілетті қоғамның қалыптасу дәуірінде, жан-жақт, аса ынталы балалармен жұмыс істеу өте қажет. Сондықтан қазақстандық білім беру моделіне ұлттық құндылықтарды енгізу арқылы оқыту мектепте басым бағыттардың бірі болып қалады.

Бағдарламаны іске асыру зерек балалармен жұмыста жаңа дүниелердің пайда болуына әкеледі. Бағдарлама жалпы білім беретін мекеме жағдайында ұлттық негізде балаларды тәрбиелеу мен оқытудың басты аспектілерін қамтиды, перспективаларын белгілейді, зерек балалармен жұмыстың даму басымдықтарын айқындайды, қойылған мақсаттарға қол жеткізу бойынша нақты іс-шараларды қамтиды.

Бағдарламада қазақстандық білім берудің жаңа диагностикасын, оқыту мен тәрбиелеудің жаңа технологияларын әзірлеу мен енгізуде инновациялық өзгерістерді жүзеге асыру, зерек балалармен жұмыс жүйесін дамыту, сонымен қатар, дарынды балалармен жұмыс кезінде педагог кадрлардың біліктілігін арттыру мен қайта даярлауды қамтиды.

Сонымен қатар, жалпы білім беретін мектептің еліміздің зияткерлік әлеуетін жаңғырту мен дамытудың "жеке" сипатын қамтамасыз ететін сапасын сақтау және дамыту қажет. Оқушылардың жас ерекшеліктерін, ұрпақ сабақтастығын, пәнаралық байланысты, барлық жас деңгейінде мемлекеттік және әлемдік білім беру стандартындағы жетістіктерді ескере отырып, ұлттық негіздегі мектептің бірлігін сақтау. Бағдарлама ұлттық білім мен мәдениет тұтастығын ұштастыра алатын, саналы, тағылымды, зерек балалардың дамуына жағдай жасайтын және жаңартылған білім беру процесін жетілдіруге бағытталған.

III. Бағдарламаның мақсаты:

Қазақ халқының ұлттық құндылықтарымен тәрбиелей отырып, дарынды, жан жақты білімді, іскер, өздік ойлау жүйесі дамыған, адамгершілігі жоғары, қабілетті тұлға қалыптастыру.

IV. Жалпы ережелер:

Осы Білім беру бағдарламасы жаратылыстану-математикалық бағыттағы білім беру құндылықтарын, мақсаттарын, білім беру мазмұны мен білім беру үдерісін ұйымдастырудағы жалпы тәсілдемелерді анықтайтын тұжырымдамалық сипаттағы нормативтік құжат болып табылады.

Осы Білім беру бағдарламасы төмендегілерді жүзеге асыруға бағытталған:

- қазақ халқының ұлттық құндылықтар негізінде оқытуға бағытталған әзірлемелер жасау;

- білім беру үдерісін қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде ұйымдастыру арқылы үш тілді білім беруді жүзеге асыру;

- күтілетін оқу нәтижелері түрінде ұсынылған мақсаттар жүйесін анықтау арқылы оқу сапасын арттыру;

- жаратылыстану-математикалық білімді академиялық және практикалық тұрғыдан бағдарлауды, әсіресе, оқушылардың ғылыми-зерттеу және танымдық тәсілдер туралы білім негіздерінің жоғары мектепте меңгерілуін қамтамасыз ету;

- оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, оқу пәндері мазмұнының тереңдігі мен күрделілігіне сәйкес пән бойынша игерілетін білім мен дағдыларды кезең-кезеңмен меңгерту;

- тұлғаны дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасап, жайлы орта құру арқылы білім беру үдерісінде тәрбиелік компоненттің ролін арттыру;

- мектепке дейінгі білім, бастауыш, негізгі, жоғары мектеп және жоғары білім бағдарламаларының сабақтастығын қамтамасыз ету;

- Қазақстандағы білім сапасын арттыру арқылы еліміздің экономикалық және әлеуметтік дамуына атсалысу.

V. Білім беру бағдарламасы төмендегілерді әзірлеуге негіз болады:

- бастауыш, негізгі және жоғары мектеп пәндері бойынша оқу бағдарламалары;

- пәндер бойынша оқу жоспарлары (ұзақ мерзімді, орта мерзімді);

- пәндер бойынша оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендер;

- оқушылардың пәндер бойынша көрсеткен оқу жетістіктерін бағалауға арналған өлшемдер;

- Педагогтардың біліктілігін арттыру жоспары;

- Ұлттық құндылықтарға негізделген оқу-әдістемелік кешендер мен авторлық бағдарламалар.

VI. Негізгі ұғымдар:

Осы Білім беру бағдарламасында «Білім туралы» заңдарына сәйкес терминдер мен анықтамалар пайдаланылды. Төмендегі терминдер қолданылды:

Сабақтан тыс жұмыс – білім алушылардың жан-жақты дамуына және жеке қабілеттерін дамытуға бағытталған Университеттің, Зияткерлік мектептердің оқу үдерісіне қатысушылардың қызметі. Бұл қызмет тиісті қамқоршылық кеңесінің шешімімен бекітілетін іс-шаралар түрінде өткізіледі.

Факультативті курстар – оқушылардың қызығушылықтары бойынша білім беру бағдарламаларын жүзеге асыруды ұйымдастыру формасы, білім алушылардың білім деңгейін арттыруға бағытталған оқу жоспарының вариативті үйренушілік компонентінің құрамдас бөлігі.

Ұзақ мерзімді және орта мерзімді жоспарлар – белгілі бір пән бойынша сәйкесінше бір оқу жылы және бір тоқсан аясында білім беру үдерісін ұйымдастыруға арналған оқу жоспарлары. Онда оқу мақсаттары, күтілетін нәтижелер; тараулар мен бағдарлама тақырыптарының мазмұны; білім беру үдерісін ұйымдастыруға қажетті оқу-әдістемелік ресурстар тізімі көрсетілген.

Пәннің қысқа мерзімді жоспары – оқыту мақсаттары (мұғалімнің іс-әрекеттеріне қатысты нұсқаулық) мен оқу мақсаттары (оқушылардың іс-әрекеттеріне қатысты нұсқаулық), ресурстар мен оқу үдерісінің кезеңдері қамтылатын сабақ жоспары.

Бейінді оқыту – оқушылардың қызығушылығы, бейімділігі мен қабілеттері ескерілген білім беру жұмысын ұйымдастыру, саралау және даралау арқылы оқыту үдерісі.

Білім беру қызметі – тұлғаны оқыту, дамыту және тәрбиелеу мәселелері шешілетін білім беру субъектілерінің мақсатты, педагогикалық тұрғыдан негізделген, сабақтаса құрылатын өзара қарым-қатынас жасау үдерісі.

Күтілетін оқу нәтижелері – оқушылардың даму көрсеткіштері болып табылатын және тұлғаның, қоғам мен мемлекеттің алдағы уақыттан күтетін жетістіктерін көрсететін білім берудің (білім беру мен тәрбиелеудің) ұзақ мерзімді және орта мерзімді мақсаттарының көп деңгейлі жүйесі. Олар оқушылардың білім берудің ортақ мақсаттарына қол жеткізу барысындағы жетістіктерін бақылауға мүмкіндік береді.

Критериалды бағалау – айқындалған критерийлер негізінде оқушылардың нақты қол жеткізген оқу нәтижелерін күтілетін оқу нәтижелеріне сәйкестендіру үдерісі.

Қалыптастырушы бағалау – оқу үдерісі барысында жүргізілетін, мұғалім мен оқушылар арасында кері байланысты қамтамасыз ететін және оқуды уақытылы түзетуге мүмкіндік беретін бағалаудың бір түрі.

Жиынтық бағалау – оқу бағдарламаларының тарауларын/пәнаралық тақырыптарын, белгілі бір оқу кезеңін оқып болған соң (тоқсан, білім деңгейі) жүргізілетін бағалаудың бір түрі.

VII. Қолдану аясы

«ZEREK» мектебінің мақсаты – қазақ халқының ұлттық құндылықтарымен тәрбиелей отырып, дарынды, жан жақты білімді, іскер, өздік ойлау жүйесі дамыған, адамгершілігі жоғары, қабілетті тұлға қалыптастыру. Бағдарламасы – құндылықтар мен ұзақ мерзімді оқу мақсаттарын, оқу үдерісінен күтілетін нәтижелерді, білім деңгейі бойынша орта білім мазмұнының құрылымы мен құрамын, оқу жетістіктерін бағалау моделін, оқу үдерісін ұйымдастыруға қойылатын талаптарды анықтайды.

Білім беру бағдарламасының мазмұны Мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарға сай пәндердің мазмұнын қамтиды.

Білім беру бағдарламасы төмендегілерге қатысты қарастырылады:

- жаратылыстану-математика бағытындағы пәндерді тереңдетіп оқытатын, қазақстандық бастауыш, орта және жоғары мектептің оқу бағдарламаларын жүзеге асырады;

- оқу бағдарламаларын, ұзақ мерзімді жоспарларды, жекелеген пәндер бойынша оқулық пен оқу-әдістемелік кешендерді әзірлейтін Білім беру бағдарламалары орталығы.

<i>Бағдарламаның жүзеге асу кезеңдері:</i>			
Жыл	Мақсаты	Жұмыс түрлері	Нәтижесі
2018-2019 Оқу жылы – жобалық	Мектепте зерек оқушылармен жұмыс жүйесін қалыптастыру үшін жағдай жасау.	<ul style="list-style-type: none"> • Нормативтік базаны, заңға тәуелді актілерді зерделеу. • Зерек оқушылармен жұмыс бағдарламасын әзірлеу. • Бағдарламаны басқару құрылымын, лауазымдық нұсқаулықтарды әзірлеу, міндеттерді бөлу. • Бағдарламаны іске асырудың материалдық-техникалық, педагогикалық жағдайларын талдау. <p style="text-align: center;">Шығармашылық топ құру.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Заңнамалар;</i> ➤ <i>Ереже;</i> ➤ <i>Бағдарламалар;</i> ➤ <i>Жоспарлар;</i> <p style="text-align: center;"><i>Шығармашылық топ.</i></p>
2018-2019, 2019-2020 Оқу жылдары – тәжірибелік	«ZEREK» мектебінің оқушыларымен жұмыс жүйесін сынақтан өткізу	<ul style="list-style-type: none"> • Оқушылардың бейімділіктерін диагностикалау. (баламен әңгімелесу, ата-аналардан сауалнамалар алу) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ <i>Әңгімелесу;</i> ➤ <i>Тапсырмалар;</i> ➤ <i>Сауалнамалар;</i>

		<ul style="list-style-type: none"> • Зерек оқушылармен жұмыс бойынша мектептің әдістемелік жинақ бөлімін қалыптастыру. • Арнайы курстардың, факультативтердің, үйірмелердің оқу бағдарламаларын бекіту. Педагогтердің біліктілігін арттыру. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ «Ұлттық тағылым» оқу кешені (қалалық ғылыми-әдістемелік кеңесте қаралып, бекітілді) «Баба мұра» домбыра үйірмесі (мектепшілік ғылыми-әдістемелік кеңесте қаралып, бекітілді)
2020-2021 жыл – жұмыс істеу режиміне көшу	Дарынды оқушылармен жұмыс жүйесінің жұмыс істеу режиміне ауысуы	<ul style="list-style-type: none"> • Бағдарл аمانы іске асыру қорытындыларын талдау • Мектеп те оқытудың барлық кезеңдерінде балаларды тәрбиелеу мен дамытуда сабақтастыққа қол жеткізу. • Бағдарл аمانы іске асыруда педагогтарға қиындық тудырған жағдайларды түзету. <p>Мектеп жұмысының нәтижелерін жалпылау.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Диагнос тика; ➤ Талдау; ➤ Анықта малар;

Күтілетін нәтиже: өз ұлтының салт-дәстүрін құрметтейтін, ұлттық құндылықты терең меңгерген, білімді, зерек, парасатты, дарынды тұлға қалыптасады.

Зерек оқушы моделі: терең ақыл мен кемел ойын, танымдық қабілет пен шешен тілін ұлттық білім мен әлемдік мәдениет тұтастығында ұштастыра алған, саналы, тағылымды тәрбие иесі.

Зерек оқушының бойында болуға қажетті құндылықтар: арман-мұрат, көрікті ойдың көркем сөз тудыратын ана тілде сөйлеу, ұлттық даралығы мен даналығын жазатын тарихын білу, ұлттық болмысын танытатын салт – дәстүрі, имандылық ишарасының ұйытқысы бола білу, кең жазира атамекені мен Ұлы Дала рухы болу қажет, ұлттық болмыс табиғатты сақтай білу.

2022-2023 оқу жылы бойынша білім беру ұйымдарындағы эксперименттік
алаң жұмысын жүзеге асыру тиімділігінің
БАҒАЛАУ /ӨЗІН ӨЗІ БАҒАЛАУ ПАРАҒЫ

Астана қаласы әкімдігінің «Бауыржан Момышұлы атындағы № 53
мектеп-лицей» ШЖҚ МКК (білім беру ұйымы)
Эксперименттік алаңның атауы (ЭА)
Дарынды балаларға арналған ZEREK мектебі

№	Индиктордың атауы	Индиктордың сипаттамасы	Ескертпе / материалдың болуы, ұсыныстар
1	ЭА мақсаты:	Дарынды, жан-жақты білімді, іскер, өздік ойлау жүйесі дамыған, ұлттық құндылықтарға бейім, адамгершілігі жоғары, қабілетті тұлға қалыптастыру, балалармен жүйелі жұмыс ұйымдастыру.	
2	ЭА міндеті:	1. Дарынды балалардың зердесін, зерттеушілік дағдыларын, шығармашылық қабілеттері мен тұлғалық өсуін дамытуға қолайлы жағдай жасау. 2. Өз бетінше ойлау, бастамашылдық және шығармашылықты дамытуға ықпал ететін жаңа білім беру технологияларын енгізу; 3. Қазақ халқының ұлттық құндылықтарымен байытылған білім беру ортасын құру.	
3	ЭА мерзімі:	Басталу мерзімі 2019 Аяқталу мерзімі 2022 Әлеуметтік серіктес (бар болса)	
4	ЭА іске асыруға тартылған педагогтердің сандық және сапалық құрамы	Педагог-зерттеуші 3 адам саны Педагог-модератор 1 адам саны	
5	ЭА тартылған білім алушылар мен тәрбиеленушілердің үлесі	Топ, сынып ____, оқушылар, тәрбиеленуші саны ____ Оқыту тілі: Мемлекеттік тілі, оқушылар саны (4 А)23 + (3 А) + 24 (1А) + 29 Орыс тілі, оқушылар саны ____ Ағылшын тілі, оқушылар саны ____ бар болған жағдайда басқа тіл, ондағы балалар саны ____	
6	Педагогтердің жетістігі	Курстар, 1. Сертификат, 17-23.03. 2022ж. Қалықбаева А.Қ. "Бастауыш сынып оқушыларына арналған олимпиадалық	

		<p>тапсырмаларды дайындау әдістемесі мен практикасы" 40 акад сағат бағдарламасы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттырудың республикалық курстары шеңберінде оқудан өткенін куәландырады. "AKBULAK GROUP" біліктілікті арттыру курстары. № 2745</p> <p>2. Сертификат, 15.06.2022ж, Қалықбаева А.Қ. ТОО учебный центр Орлеу- РК Білім беру саласында буллингдтың алдын алу туралы 8 сағаттық курсты өту туралы сертификат. № 21841 Сертификаттар ЭА дайындық бойынша курстардан өткен педагогтердің саны.</p> <p>3. Диплом II орын, 2022 жыл, Республикалық "Кітап оқу" жарысында II орын алған үшін Қалықбаева Ақерке Қошқарбайқызы дипломмен марапатталды. "Martebeli" ұстаздар журналы. № KZ11VPY00046003</p> <p>4. Диплом II орын, 2022 жыл, "Астана дарыны" дарындылықты дамыту және психологиялық сүйемелдеу орталығы. 2-7 сынып оқушыларының зерттеу жұмыстарының шығармашылық жобаларының ұлттық "Зерде" конкурсы қалалық кезеңінің «Тарих, өлкетану, этномәдениеттану» секциясы бойынша жүлдегері 53 мектеп-лицейінің 3 сынып оқушысы Кокебаев Нұрали және мұғалімі Қалықбаева Ақерке Қошқарбайқызы марапатталды.</p> <p>1. Аубатырова А.Н. Сертификат, 17-23.03. 2022ж. "Бастауыш сынып оқушыларына арналған олимпиадалық тапсырмаларды дайындау әдістемесі мен практикасы" 40 акад сағат бағдарламасы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттырудың республикалық курстары шеңберінде оқудан өткенін куәландырады. "AKBULAK GROUP" біліктілікті арттыру курстары. № 2733</p> <p>Сертификат, 21.10. 2022ж. «Оқыту, тәрбиелеу, жақсы көру: ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БАЛАЛАР ЖЫЛЫ» ХІІІ халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясына қатысқаны үшін берілді</p> <p>Сертификат, 16.06.2022 жыл «Бастауыш мектепте олимпиадалық және логикалық есептерді шешу тәсілдер» тақырыбындағы курсқа қатысқаны үшін берілді (72 сағат) № 202101802</p> <p>1. Сейфуллина И.Б. Сертификат, 15.08-26.08.2022ж «Бастауыш сынып (1-4 сыныптар)</p>	
--	--	--	--

		<p>мұғалімдерінің «Математика», «Қазақ тілі» және «Әдебиеттік оқу» пәндері бойынша пәндік құзыреттіліктерін дамыту» 80с.</p> <p>«Өрлеу» біліктілікте арттыру ұлттық орталығы» акционерлік қоғамы №0531923 Сертификат, N:1,2022 ж «KREATUV» халықаралық ғылыми-әдістемелік орталығының журналына «Бастауыш сынып математикасында шытырман есептер арқылы оқушылардың логикалық ойлауын дамыту» атты тақырыпта мақалам басылымға шықты.</p> <p>Daryn.online білім беру платформасы ұстаздарға арнап ұйымдастырған III Республикалық Бастауыш сынып мұғалімдері олимпиадасының жүлдегері. II орын Дәрежелі диплом. 01. 11.2022 ж. Тіркеу нөмірі № 22-392363</p> <p>Daryn.online білім беру платформасы ұстаздарға арнап ұйымдастырған III Республикалық Бастауыш сынып мұғалімдері олимпиадасының жүлдегері. III орын Дәрежелі диплом 31.10.2022ж.Тіркеу нөмірі № 22-392337 Алғыс хат. 29.11.2022</p> <p>Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігінің 2011 жылғы 7 желтоқсандағы №514 бұйрығына сүйене отырып, “Mahataev.kz” – Мұқағали әлемі білім порталы ұйымдастырған қараша айындағы Республикалық "Мақатаев оқулары" конкурсына жеңімпаз тәрбиелеп, белсенділік танытқаны үшін марапатталады.</p>	
7	Оқушылардың, тәрбиеленушілердің жетістігі	<p>Курстар, Сертификаттар</p> <p>1. Сертификат. 03-04.02.2022ж "Астана дарыны" дарындылықты дамыту және психологиялық сүйемелдеу орталығы. 2-7 сынып оқушыларының зерттеу жұмыстарының шығармашылық жобаларының ұлттық "Зерде" конкурсы қалалық кезеңіне Саятов Жангирге берілді.</p> <p>2. Республикалық балалар оқулары байқауының аудандық кезеңіне қатысқаны үшін 4-сынып оқушысы Тұрғыналы Қайсарға сертификат берілді.</p> <p>3. 25 қазан – Республика күні мерекесіне орай ұйымдастырылған «Шахмат әлемі» құрамалық турниріне қатысып, белсенділік танытқаны үшін Еркін Алиханға сертификат берілді.</p> <p>4. 25 қазан – Республика күні мерекесіне орай ұйымдастырылған «Шахмат әлемі» құрамалық турниріне қатысып, белсенділік танытқаны үшін</p>	

Көкебаев Нұралиға сертификат берілді.

Олимпиадалар, Байқаулар

1. Диплом ІІ орын, 2022 жыл, "Астана дарыны" дарындылықты дамыту және психологиялық сүйемелдеу орталығы. 2-7 сынып оқушыларының зерттеу жұмыстарының шығармашылық жобаларының ұлттық "Зерде" конкурсы қалалық кезеңінің «Тарих, өлкетану, этномәдениеттану» секциясы бойынша жүлдегері 53 мектеп-лицейінің 3 сынып оқушысы Көкебаев Нұрали және мұғалімі Қалықбаева Ақерке Қошқарбайқызы марапатталды.

2. Қалалық ХІІІ – ші «Асыл мұра» байқауынан Мейрамбек Нұрайлым І-орынды иеленіп, дипломмен марапатталды.

3. «Ход конем» шахмат қалалық іріктеу турнирінде Көкебаев Нұрали І-інші орын алып, грамотамен марапатталды.

4. «Ход конем» шахмат қалалық іріктеу турниріне белсенді қатысқаны үшін Тұрғыналы Қайсар грамотамен марапатталды.

5. «Ход конем» шахмат қалалық іріктеу турниріне белсенді қатысқаны үшін Көкебаев Нұрали грамотамен марапатталды.

6. «Ход конем» шахмат қалалық іріктеу турниріне белсенді қатысқаны үшін Әбді Дияр грамотамен марапатталды.

7. «Ход конем» шахмат қалалық іріктеу турниріне белсенді қатысқаны үшін Еркін Алихан грамотамен марапатталды.

8. Ғарифолла Құрманғалиев атындағы ІІІ қалалық «Әнші дауысы» дәстүрлі әншілер байқауында Мейрамбек Нұрайлым 2-нші орынға ие болып, дипломмен марапатталды.

9. Дарындылығы мен көшбасшылық қабілеті үшін Саятов Жангир «Education» баспа үйінен (2022 ж) «Бастауыш сыныптың үздік оқушысы» атты төсбелгісімен марапатталды және куәлік берілді. Сертификат на медаль «ХХІ ғасыр көшбасшысы».

10. «Алтынай» ұлттық би ансамблі мүшелері Абу Алуа, Рамазан Алуа «Арт-Созвездие» балалар мен жас-өспірімдер арасындағы халықаралық фестивалында Гран-при жеңіп алғаны үшін дипломмен марапатталады. Ақтау қаласы. 2022 жыл

11. «Алтынай» ұлттық би ансамблі мүшелері Абу Алуа, Рамазан Алуа «Магия искусства» VІІІ халықаралық көпжанрлық фестивалында І-орын жеңіп алғаны үшін дипломмен марапатталады. Астана қаласы. 2022 жыл

		<p>12. «UNISTAR » XII халықаралық көпжанрлық конкурсында скрипка аспабында ойнап, 1-орын жеңіп алғаны үшін Болат Алуа дипломмен марапатталады. Астана қаласы. 2022 жыл</p> <p>13. «UNISTAR » XII халықаралық көпжанрлық конкурсында скрипка аспабында ойнап, 1-орын жеңіп алғаны үшін Болат Алуа дипломмен марапатталады. Астана қаласы. 2022 жыл</p> <p>14. Дәстүрлі Окинава Годзю-Рю Каратэ дан өткен Қалалық Турнирінде Ирикуми Дзю бағдарламасынан 2-орын алғаны үшін Әлібек Назерке дипломмен марапатталды Астана қаласы, 2022 жыл</p> <p>15. Петропавл қаласының 270 жылдығына арналған балалар арасындағы үлкен теннистен қалалық турнирде Сарсекей Айзере I орын иеленіп, дипломмен марапатталды.</p> <p>16. «Дарын» республикалық ғылыми-практикалық орталығы «Кенгуру - математика барлығы үшін» интеллектуалдық ойын-конкурсының 1-сынып жеңімпаздары: III дәрежелі дипломмен марапатталды. KENG-D-2022-080408. 07-11.10.2022</p> <p>1. Аблақат А.2. Адамбек Аида.3. Адырбек Дамира.4. Алтай Амир .5. Амангелді Абзал.6. Әбілда Закария.7. Бақытбек Бекарыс.8. Бақытжан Еркежан.9. Байсбай Інжу.10. Бегалы Елнұр. 11. Берикова Адина.12. Данияр Темірлан.13. Жасұлан Айғаным.14. Керумкулова Алуа.15. Марат Еркежан.16. Марат Дастан.17. Мұратбек Раяна.18. Ошан Адия.19. Сатилда Арман.20. Сайлаубай Айша.21. Тынышбай Али.22. Шорабевек Іңкәр.</p> <p>17. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігінің 2011 жылғы 7 желтоқсандағы №514 бұйрығына сүйене отырып, “Mahataev.kz” – Мұқағали әлемі білім порталы ұйымдастырған қараша айындағы Республикалық "Мақатаев оқулары" конкурсына қатысып, 1-сынып I дәрежелі дипломмен марапатталды. Берілген күні: 29.11.2022 Тіркеу номері: ММ-008509.</p> <p>1. Бақытбек Бекарыс. 2. Сатилда Арман. 3. Берикова Адина. 4. Сайлаубай Айша. 5. Данияр Темирлан. 6. Керимкулова Алуа.</p> <p>18. КЮ KZ Қазақстандық интеллектуалды олимпиадалар сайтының ұйымдастыруымен</p>	
--	--	--	--

		<p>математикалық сайысқа қатысып 1 сынып. I дәрежелі диплом марапатталды. 1. Нұрсовет Ақберен II дәрежелі диплом марапатталды. 1. Шаймуратов Алижан 19. «Жасыл технологиялар баланың көзімен» атты республикалық байқауға белсене қатысқаны үшін Алғыс хат. Қазан 2022 ж.</p> <p>1-сынып 1. Байысбай І. 2. Сайлаубай А. 3. Жасұлан А. 4. Шаймуратов А. 5. Бегалы Е. 20. «UNISTAR» XII халықаралық көпжанрлық конкурсында скрипка аспабында ойнап, 2-орын жеңіп алғаны үшін дипломмен марапатталады. 1 - сынып 1. Данияр Темирлан Астана қаласы. 2022 жыл 21. «Балғын балалық бояулары» республикалық байқау. Сертификат. 1- сынып 1. Жасұлан Айғаным. 2022 ж</p>																
8	Өткізілген іс-шаралар	<p>Семинарлар Кеңестер Олимпиадалар Байқаулар</p> <p>Біліктілікті арттыру курстары Шебер-сыныптар</p> <p>Тренингтер</p> <p>Іс-шараға қатысушылар саны</p> <p>Іс-шараның деңгейі (қалалық, облыстық, республикалық, халықаралық) Іс-шара қорытындысы бойынша талдамалық анықтама</p>																
9	ЭА мониторингісі	<p>Ата-аналардың сауалнама мониторингі 31</p> <table border="1"> <tr> <td colspan="3">№4.</td> </tr> <tr> <td>1.</td> <td>Сапалы білім алып, білімді ұрпақ атану</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>2.</td> <td>Ана-тілін жетік меңгеру</td> <td></td> </tr> <tr> <td>3.</td> <td>Болашағы жарқын бір қадам алда болу</td> <td></td> </tr> <tr> <td>4.</td> <td>Білікті мамандардан сабақ алсын</td> <td></td> </tr> </table>	№4.			1.	Сапалы білім алып, білімді ұрпақ атану	3	2.	Ана-тілін жетік меңгеру		3.	Болашағы жарқын бір қадам алда болу		4.	Білікті мамандардан сабақ алсын		
№4.																		
1.	Сапалы білім алып, білімді ұрпақ атану	3																
2.	Ана-тілін жетік меңгеру																	
3.	Болашағы жарқын бір қадам алда болу																	
4.	Білікті мамандардан сабақ алсын																	

		5.	Қосымша сабақ	
		6.	Зерек сыныптарының көптеп ашылуын қалайды	
		№5.		
		1.	Баланың дамуына барлық жағынан қолдау көрсете аламын	8
		2.	Спорттық үйірмелерге беріп, сүйіспеншілігін ояту	
		№6.		
		1.	Зеректілік, зерделілік пен қатар адал оқушы болуын күтемін.	0
		2.	Үлкен жетістікке жету	
		3.	Ортаға бейімделген инабатты, ибалы, тәрбиелі оқушы болуын	
		4.	Отанын сүйетін намысшыл азамат болып өсуін қалайды	
		№7.		
		1.	Үйірменің көп болуы	
		2.	Білімді тәрбиелі ұрпақ	
		3.	Баланың қызығушылығын арттыру	
		4.	Өз ана-тілін үйрету	
		5.	Үй жұмысын мектепте орындау	
		6.	Бала саны 20 дан аспасын	
		7.	Сынып жеткіші ата-ана мен тығыз қарым-қатынаста болу	
10	ЭА қатысушылардың ғылыми қызметі ЭА қызметінің нәтижелерін тарату	Педагогтердің мақалалары мен жарияланымдары: Сертификат, N:1,2022 ж «KREATUV» халықаралық ғылыми-әдістемелік орталығының журналына «Бастауыш сынып математикасында шытырман есептер арқылы оқушылардың логикалық ойлауын дамыту» атты тақырыпта мақалам басылымға шықты. Оқушылардың мақалалары мен жарияланымдары Жарияланымдар деңгейі (қалалық, республикалық, халықаралық) ЭА бойынша әдістемелік басылымдардың саны		
11	ЭА енгізу сапасын анықтау бойынша бақылау-өлшеу	Мысалы, егер ЭА тілдік дайындыққа қатысты болса, онда эксперименттің басында қандай деңгей болғанын және ағымдағы сәтте немесе ЭА соңында		

	құралдары	қандай деңгей болғанын анықтау қажет. Нәтижеге қол жеткіздік пе? ЭА бағдарламасында көрсетілген мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізілді ме? Бастапқы деңгей А1 болса соңында В1 болды деген сияқты.	
12	ЭА бойынша SWOT-талдауы Мәселелерді шешу жолдары	<p>Әлсіз жақтары</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сынып құрамының ауысып отыруы; - Жас ерекшеліктеріне сай қатысатын іс-шаралардың аздығы; - Әлі де болса балалардың орыс тілінде өз ойларын жеткізуі; - Ұлттық құндылыққа деген ата-аналардың әлсіз көзқарастары <p>Күшті жақтары</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ұлттық құндылықтарды дәріптеу; - Ұлтжандылыққа тәрбиелеу; - Салт-дәстүрімізді күнделікті қолдану; - Көне сөздерді қолдана отырып, тіл байлықтарын дамыту; - Қазіргі заман технологияларын пайдалана отырып, балаларға меңгерту; - Ұлттық тағылымды оқушыға оқыта отырып, бала арқылы отбасылық құндылықты сақтауға ықтимал болу. <p>Қауіптер</p> <ul style="list-style-type: none"> - Жобаны орта буында жалғастыру мәселесі; - сынып оқушыларының орта буынға толық жетпеуі; <p>Мүмкіндіктер</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Ұлттық тағылым» бағдарламасын орта және жоғарғы буын оқушыларына тереңдетіп оқыту; - Ақпараттық компьютерлік технологияларды енгізу (3 D, QR); <ul style="list-style-type: none"> • 3. Орыс тілді оқытылатын сыныптарға оқулықтың баламасын шығару; <p>Мәселені шешу үшін не істеу керек?</p>	

Толтыру күні

Бағалау/өзін-өзі бағалау парағын толтырған адамның лауазымы
директордың оқу ісі орынбасары Сембетова Гүлнұр Сырлыбайқызы

* Ескерту:

1. Өзін-өзі бағалау парағын білім беру ұйымында эксперименттік алаңды жүзеге асыруға жауапты лауазымды тұлға толтырады және осы білім беру ұйымының мөрімен расталады. Өзін-өзі бағалау парағы жылына екі рет (қаңтар, мамыр) «Білім беруді жаңғырту орталығы» МКҚК-ға жолданады.

2. Ақпарат PDF және WORD форматында жіберіледі.

Астана қаласы әкімдігінің «№53 мектеп-лицейі дарынды балаларға арналған «ZEREK» мектебінің бастауыш сынып мұғалімі Қалықбаева Ақерке Қошқарбайқызы тәжірибесінен

Қысқа мерзімді жоспар

Жаратылыстану

Бөлім:	Зағтар және олардың қасиеттері. Табиғат ресурстары	
Мұғалімнің аты-жөні	Қалықбаева А.Қ.	
Күні:	09.03.2023	
Сынып: 4 «А»	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы	Кенсіз пайдалы қазба деген не?	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	4.3.4.3 пайдалы қазбаларды сақтау және үнемді қолданудың жолдарын ұсыну 4.3.4.1 кейбір пайдалы қазбалардың (бор, тұз, әктас, саз, мұнай, гранит, көмір, табиғи газ) қолданылу саласын анықтау; 4.3.4.2 Қазақстанның негізгі пайдалы қазбалары өндірілетін кен орындарын картадан көрсету;	
Сабақтың мақсаты	<ul style="list-style-type: none"> • пайдалы қазбаларды сақтау және үнемді қолданудың жолдарын ұсынады; • кейбір пайдалы қазбалардың қолданылу саласын анықтайды; • Қазақстанның негізгі пайдалы қазбалары өндірілетін кен орындарын картадан көрсетеді. 	

Сабақтың барысы

Сабақтың кезені/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
<p>Ұйымдастыру, өзін – өзі тексеру</p> <p>Өткен білімді еске түсіру</p> <p>5 мин</p>	<p>Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру ширату жаттығуларымен өтеді.</p> <p>Өткен тақырыпқа шолу:</p> <p>Ұяшықты таңдау арқылы сұрақ-жауап. «Серпілген сауалдар» әдісі арқылы жүреді:</p> <p>- Магмалық тау жыныстары туралы не білесің?</p> <p>- Шөгінді тау жыныстары қалай пайда болады?</p> <p>- Кенді пайдалы қазба деген не?</p> <p>- Кенді байыту деген не?</p> <p>- Түсті металдардың түрлерін ата.</p> <p>- Қазақтың тұңғыш геологы кім?</p> <p>- Шөгінді тау жыныстары: бор, әктас, тұз қалай пайда болады?</p> <p>- Ал әктас, күм, саз, тұз дегендер қандай пайдалы қазбаға жатады деп ойлайсыңдар?</p> <p>- Бүгінгі сабақ барысында кенсіз пайдалы қазбалар туралы оқып білетін боласыңдар.</p>	<p>Ширату жаттығуларын орындайды.</p> <p>Өткен тақырыпқа, жаңа сабаққа қатысты сұрақтарға жауап береді.</p>	<p>ҚБ: Мадақтау сөзімен ынталандыру.</p> <p>Дескрипторлар:</p> <p>- Өткен тақырыпқа байланысты сұрақтарға жауап береді;</p> <p>- Жаңа сабақтың тақырыбын болжайды;</p> <p>- Жаңа сабаққа мақсат қояды.</p> <p>ҚБ: «Қол сигналы» арқылы өзін-өзі бағалау.</p> <p><small>ҚОЛЫҢМЕН КІРСЕТ</small></p> 	Интербел сенді тақта
<p>Жаңа білім</p> <p>15 мин</p> <p>1 минут</p>	<p>1-тапсырма. Мәтінмен жұмыс. Жеке, жұптық, топтық жұмыс. «Джигсо» әдісі арқылы оқушыларды бағыттау.</p> <p>Сергіту сәті «Қақпан» ойыны</p>	<p>Мәтінді жеке оқиды, жұпта талдайды, топта бір-біріне түсіндіреді.</p> <p>Кенсіз пайдалы</p>	<p>Дескрипторлар:</p> <p>- Мәтінді жеке түсініп оқиды;</p> <p>- Мәтінді жұпта талдайды;</p> <p>- Топта кенсіз</p>	«Жаратылыстану» оқулығы

<p>Бекіту 15 минут</p>	<p>2-тапсырма. Сарамандық жұмыс а) Зерттеу. -Кенсіз пайдалы қазбалардың қандай қасиеттері болады? Кестені толтырыңдар. 1 топ- бордың қасиетін зерттейді. 2 топ –эктастың қасиетін зерттейді 3 топ- құмның қасиетін зерттейді 4 топ – тұздың қасиетін зерттейді. ә) Ойлан. -Қазақстанның пайдалы қазбалар картасынан олардың таралу аумағын анықтап, айтыңдар. - Пайдалы қазбаларды сақтау және үнемді қолданудың жолдарын ұсын.</p>	<p>қазба аталса, шапалақтап ұстап алады, ал егер кенді пайдалы қазба аталса, аяқтарымен тарсылдатады.</p> <p>Зерттеу жүргізеді. Сұрақтарға жауап іздеп, жауап береді.</p>	<p>пайдалы қазбалардың қалай пайда болатынын әңгімелейді. ҚБ: Топтардағы өзара бағалау.</p> <p>Дескрипторлар: - Кенсіз пайдалы қазбалардың қасиеттерін анықтап, кестені толтырады. - Қазақстанның пайдалы қазбалар картасынан олардың таралу аумағын анықтап, картадан көрсетеді. - Пайдалы қазбаларды сақтау және үнемді қолданудың жолдарын ұсынады. ҚБ: От шашу арқылы топтар бір-бірін бағалайды.</p>	<p>Зерттеуге қажетті бор, әктас, құм, тұз. Кесте, Қазақстанның картасы.</p>
<p>Кері байланыс 4 мин</p>	<p>Кері байланыс: «Білім шыны сауыты» әдісі.</p> <p>Үй тапсырмасы: Тұздың пайдасы мен зияны туралы ақпарат жинау, зерттеу.</p>	<p>Түсінгені туралы ой қорытады. Тақырыпты түсінген түсінбегеніне байланысты әрқайсысы шыны сауытқа (колба) су құяды. 1-шыны сауыты: өте жақсы түсіндім, мен үшін қызықты болды. 2-шыны сауыты: толық түсінбедім, әлі де ізденуім керек. 3-шыны сауыты: мүлдем түсінбедім.</p>	<p>ҚБ қойылады.</p>	<p>Кері байланыс парағы, шыны сауыты, көк, сары, қызыл бояу.</p>

*«Құндылыққа негізделген білім беру ортасын қалыптастыру»
Астана қаласы әкімдігінің «№8 мектеп-лицейі директоры Айтимова
Гүлнұр Ерсайнқызының тәжірибесінен*

Жаңа заман талабына сай мұғалімдерге қойылатын талаптар да күшейіп барады. Себебі, қазір алдымызда отырған «Z» ұрпағының өкілдері. Олардың қызығушылықтары мен мүмкіндіктері мүлдем басқа. Мұғалімнің әрбір сөзі мен ісі оқушы іс-әрекетіне айна болады. Оларға үлгі бола отырып, үйренуге құлшынысын арттыру, талабын шындау мұғалімнің ұстаздық шеберлігінің нәтижесінде іске асырылады.

Кім таңда күлімсіреп оянады,
Ол балаларға құшағын жая алады.
Кім үнемі күлімсіреп жүргенді ұнатады,
Ол күн сияқты бәрін жылытады,
Кім қиындықты күлімсіреп жеңеді,
Ол үлкен құпияны біледі!

Күлімсіреудің мәні – Жаратушының жаны – деп Марианна Озалина айтпақшы жүректен шыққан күлімсіреу жүрекке жетеді, жанды рахатқа бөлейді, тазалыққа үндейді. Білімді тәрбиемен ұштастыра үйрету баланың көңілінен жол таба білуден басталады. Құндылыққа негізделген білім ата-ана – мектеп – оқушы үштігінің тығыз қарым-қатынаста болуын көздейді. Бала тәрбиесінің отбасы құндылығы мен мектеп атмосферасы үйлесімділігінің негізінде қалануына ықпал етеді.

Құндылыққа негізделген білім беру ортасын қалыптастырудағы *мақсатымыз* мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты жақсарту, мектеп миссиясына қол жеткізу. Мектеп миссиясы: Ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, өзгеріске бейім, саналы, IT-құзыретті, адал ұрпақ тәрбиелеу. Олай болса бүгінгі күнде өз халқымыздың тілі мен мәдениеті ұмытылып келе жатқанда, ұрпағымыздың бойына мектеп қабырғасынан тек тәрбие процесінде ғана емес, оқу процесіне құндылықты енгізсек, ол оқушы бойында мәңгі сақталары сөзсіз.

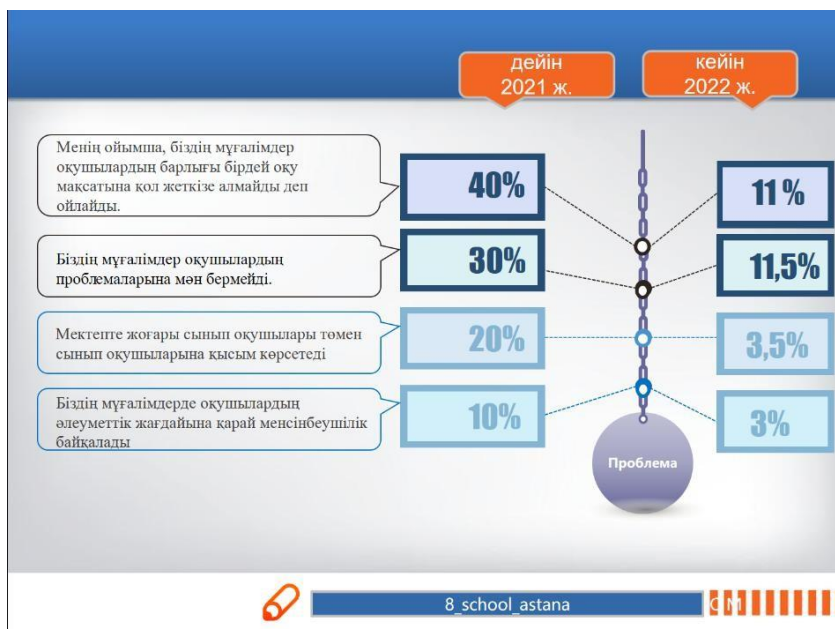
Міндеттер:

- Мектепті құндылыққа сай безендіру;
- Мектептің ішкі проблемасына сай құндылықтарды анықтау;
- Құндылыққа негізделген мектептің оқу-тәрбие процесін жоспарлау;
- Әр ай сайын белгіленген құндылықты жүзеге асыру;
- Нәтижелі атқарылған жұмыстарды қала, республика көлеміне тарату.

Құндылыққа қалай келдік?

- Сіз мектеп басшысы ретінде өз мектебіңіздің даму жоспарын үнемі қарап отырсыз ба?
- Мониторинг, бақылау, саралау жүргізесіз бе?

Менің ұстазым, бұрын басшым қазір әріптесім Құралай Аманкелдіқызы үнемі басшы стратег болуы керек, алдын-ала көре білуі керек деуші еді. Менде өз мектебімнің дамуын талдай отырып, оқушы сауалнамасынан мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынастың орташа екендігін, ата-ана сауалнамасынан мұғалімдер тарапынан түсініспеушілік көп кездесетіні, өзін-өзі басқару ұйымы жинаған дерек бойынша мұғалімдер оқушыларды түсінгісі келмейтіні, санаспайтыны, олардың әлеуметтік жағдайына қарай бағалайтыны анықталды.

Сауалнама қорытындысы, 1-сурет

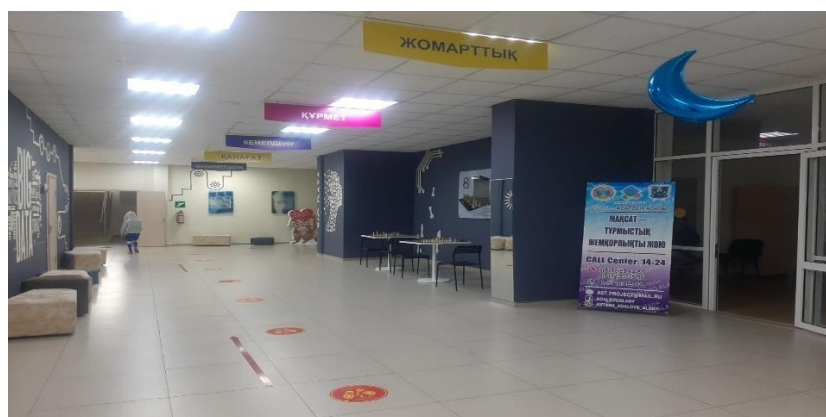
Мұны қалай жоюға болады, мұғалімдердің эмоционалдық интеллектісін дамыту керек пе? деген ой туындап сол бойынша тренерлер іздестіре бастадым, бірақ ол курстардың барлығы қымбат екендігі, екіншіден тек орыс тілінде жүргізілетіндігі туралы хабардар болдым. Содан интернеттен іздестіре бастадым, интернеттен құндылық сайтынан мектеп мұғалімдеріне арналған «Құндылықтарға негізделген білім беру» курсына көріп қалдым, ойланып отырсам маған қажетті мектептегі жағымды атмосфера, жаңа ғасыр ұрпағы, жоспар құру. Дерек, сол жерде көрсетілген байланыс телефонына хабарластым, ол жерден Жігер мырзаның телефонын беріп, сол кісімен хабарласуым сұралды. Келесі күні Жігер мырзамен хабарластым, әңгімелесе келе, Түйсік, Ерік-жігер, Адамгершіліктің 6 дәрежесі, Жеке даму, Z ұрпағы, альфа ұрпағы, Эмоционалды интеллект, Буллинг, Қиын балалармен жұмыс тақырыптары оқытылатыны мені алдыңғы, қазіргі алаңдатқан барлық тақырыптарым қарастырылатыны қуантты. Керемет, бірден қараша айында каникулда өткізейік деп келістім. Мектеп әкімшілігін шақырып, сауалнама одан шыққан проблема, курс туралы енді оған 20 мұғалімді таңдау қажеттігін айттым. Әңгімелесе келе бұл 20 мұғалім таңдауда декретке кетіп қалмайтын, тұрмысқа шықпайтын мұғалімдер болсын деп қоямын. Себебі, бұл таңдаған 20 мұғалім вирус сияқты әрекет етуі шарт, өздері алған білім мен дағдыны жанындағы әріптесіне тез дарытатын болуы керек. Сонда ғана мектеп

проблемасы шешілетіні көз алдыма елестеді. Келесі күні іріктелген 20 мұғалімді кабинетіме шақырдым, сіздер 100 мұғалімнің ішінен таңдалын алынған ерекше мұғалім екендігі, үлкен үміт арта отырып каникулда курс оқитындығы айтылды. Әрине, шаршаған мұғалім курс оқысың дегенде ешқайсысы қуанбады, әркім өз жағдайын айтып бас тартқысы келгені байқалды, бірақ үнсіз келіскендігі байқалды. Сонымен каникулда мұғалімдер 5 күн курс оқыды, әр күн сырттай бақыладым. Мұғалімдерім көңілді, шаршаған ешқайсысын көрмедім, белсенді іс-әрекетте жұмыс жасап жатқандығы байқалды. Топ басшысы, осы жобаның жетекшісі етіп бекіткен тәрбие орынбасарымнан жағдайдың қалай болып жатқандығын сұрадым, ол кісі әріптестерімнің маған, оқытқан тренерлерге жазған алғысын оқығанда шынымен қатты қуандым. 6 қараша тәрбие орынбасарына хабарластым, каникулдан келетін оқушыларды қалай қарсы аламыз? Немен қуантамыз? - деп. Ол кісі чаттарында талқылау жүріп жатқандығын айтты. Дүйсенбі таңертен мектепке келгенімде мұғалімдерім музыкамен оқушыларды құшақтап, ерекше мейіріммен, тілек жазылған тәттілер ұсынғанының куәсі болдым. 13 қараша «Нұр-Орда» мектебіне тәжірибе алмасуға келдік, ол жерде мұғалімдерім әр нәрсеге қызыға не үшін жасалғандығын сұрап, керемет әсерде жүргендіктерінің куәсі болдым. Сол әсермен шыққан мұғалімдерім жексенбі күні мектепке келіп, мектеп дәлізін, әр кабинет есігін қараша-мейірімділік айына байланысты әрлендіріп тастаған. Әр кабинеттің есігенен күнделікті оқушының мұғалімім қуанып, күліп қарсы алады деп жазған жазбасын көзім шалғанда шынымен өзімді керемет үлкен жетістікке жеткендей сезіндім.

ҚҰНДЫЛЫҚҚА НЕГІЗДЕЛГЕН БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ

Әрбір ұлттың баласы өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті. Мектеп ерекшелігіне сәйкес құндылықтар таңдалып алынды, ол құндылықтар қажеттілігіне қарай айларға бөлінді. Мектептің бірінші қабатына сол құндылықтар жазылып, безендірілді. Ай құндылығында мұғалім барлық күш жігерін жұмсап, оқушыны неғұрлым жақсылыққа әдеттендіруіміз қажет. «Бала нашарлыққа бір әдеттеніп қалса, оны қайта түзеу оңай нәрсе емес, есте болу керек. Ауру қалса да, әдет қалмақ емес. Әдет тым бойға сіңсе, құмарлыққа айналады», - дейді М.Жұмабаев.

Әр ай құндылығына сай сынып жетекшілер өз кабинеттерін мақал-мәтел, өнеге сөздермен безендірді.

Әр тоқсан сайын оқушылар каникулдан келгенде ерекше бір идеямен қарсы алу жүзеге асырылып келеді. Ол жердегі мақсат оқушының мұғалімге, мұғалімнің оқушыға деген мейірімі, мектепке келуге мотивация, құшағын жайып қарсы алуы байқалады. Мұғалімнің күлімсіреуінсіз мектеп жаналғышқа айналады. Онсыз оқушылар сусыз және күнсіз қалған гүл секілді.

Тоқсан басында сабаққа келген оқушыларын сынып жетекшілер ерекше қуанышпен, мейіріммен, әр түрлі мотивациялық сөздер жазылған тәттілермен қарсы алды. Ондай сезім мен мейірімді күтпеген оқушылар таңырқап, құшақ жайған ұстазына таңқалыспен қарап сыныптарына тарасты. Оқушы кері байланысы: Бастауыш сынып оқушысы: Бізді күнде таңертең кіргенде ұстаздар жылы жүзбен, күліп қарсы алады. Менің де көңілім көтеріліп қалады. Орта буын оқушысы: Мен мектепке күнделікті келген кезімде мұғалімім шоколадпен және жылы тілектерімен қарсы алды. Бұл мен үшін өте жағымды болды. Ж.М., Мен тоқсан басында мектепке деген құлшыныс болмай келгенімде, апайымның маған деген тілектері және сенімі маған жігер берді.

Ата-аналар жиналысы дегенде көптеген ата-ананың ойы бірден баланың сабақта алған бағасы, тәртібі айтылады деп ойлайды. Ата-аналармен жүргізілген сұхбат нәтижесінде мектептің 50-60% ата-анасы мектеп миссиясын білмейтіндігі және оны қажет деп санамайтындығы анықталды. Осы өзекті мәселені алға қоя отырып әр ата-ана жиналысы мектеп миссиясына негізделіп, ата-ана мектептен бірлескенде ғана оқушының бағытын, мектепке деген құлшынысын арттыра алатындығымыз талқыланды. Ата-ана да оқушылар сияқты мектепке үреймен емес, ерекше сезіммен келуі үшін ата-аналарды ерекше сый құрметпен қарсы алуды әдетке айналдырдық. Жүректен шыққан күлімсүреу жүрекке жетеді, жанды рахатқа бөлейді, тазалыққа үндейді.

Мектеп Мұғалімімен күлімсүрейді.

Мұғалім Жүрегімен күлімсүрейді. [2, 38-бет.]

Әр пән мұғалімі күнделікті сабақтарында сол ай құндылығына негізделген тапсырмалар беріп, оқушылардың іс-әрекеті (LS) бақылана бастады. Оқушылардың іс-әрекетін бақылау тек сабақ барысында ғана емес, қоңырауда, сабақтан тыс іс-шараларда да жүзеге асырылды. Ол жердегі мақсат оқушы әр айдың құндылығын бойына сіңіруде ме, ол іс-әрекетінен қалай бақылануда?, әлде әлі де болса оқушыға қандай құндылықты қалыптастыру керек? Деген сұрақтар топ мұғалімдерін толғандырып, сабақтағы мақсат әрекет арқылы бақылануда.

Әр бірлестік онкүндігі барысында ашық сабақтар 10%-ы тек құндылықты сіңдіруді көбірек қажет ететін сыныптарға жоспарланды, 50 %-ы оқушы-ата-ана-мұғалім үштігін қалыптастыруға, 40% -ы сыныптар арасындағы қарым-

қатынасты нығайтуға бағытталап жоспарлануда. Сондай жұмыстардың бірі бастауыш сыныптар апталығында өткізілген «Қолданбалы экология» жобасы аясында «Гүлдер фестивалі», «Икебана», «Абайдың отыз сегізінші қара сөзі» атты Ұлы Абай мен шәкірт Шәкәрімнің рөлдері, «Ата-анаммен әдебиет әлемінде», «Жұлдыздар нұрын шашқанда», «Әкем және мен –шыныққан жанұямыз» атты асық ату сайысы болса, қазақ тілі мен әдебиеті онкүндігі аясында өткізілген «Тіршілік тілі – әкелер», «Отбасы мен салт-дәстүр қоғамның алтын дінгегі» атты отбасылық сайыс, «Шәкіртіммен мақтанам» сайыстарының маңызы ерекше.

Сөзінді айт ұққанға,
Айтып айтпай не керек,

Құлағына мақта тыққанға, - демекші ата-ана мектеп өмірімен тығыз жұмыс жасауы керек.

Әдеттендіру арқасында ғана баланы дұрыс жолға салуға мүмкін. Шекспир: «Жақсы әдет – жақсылыққа бастайтын періште», - дейді. Орыстың тәрбие ғалымы Ушинский: «жақсы әдет – өсімге берген ақша, адам өмір бойы соның өсімін пайдаланады. Жаман әдет – борыш, адам өмір бойы сол борыштың бір өсімімен азап шегеді», - дейді.

Әдебиет. «Қара шаңырақ», 2 «Ғ» сынып

Анаммен әдебиет әлемінде

I кезең
«Тіршілік тілі – әкелер»

А.Байтұрсынұлының
мысалын жатқа оқу

Әкеммен әдебиет әлемінде

Баланың жаны кетік болмай, бүтін болсын десе, тәрбиеші баланы әннен, жырдан, музыкадан қашырмасын, - дейді М.Жұмабаев. Бала мектепте сабақтан тыс уақытта әр түрлі іс-шараларға дайындалып, қатысуы керек.

Жас бала – жас шыбық, жас күнде қай түрде иіп тастасаң, есейгенде сол иілген күйінде қатып қалмақ. Теріс иіліп қалған шыбықты артынан түзеймін десең, сындырып аласың, - демекші баланың тәрбиесі бастауыш сыныптан бастап құндылыққа негізделіп берілуі керек.

Бұл іс шаралардың барлығында ата-анасы мен баласы бірлесе отырып жұмыс жасауына, ата-ананың баласының мектептегі орны, өмірі, сабағына бірлесе дайындалуына, балаға ұзағырақ көңіл бөлуіне мүмкіндігін арттыру.

Мектепте өзін-өзі басқару ұйымының ұйымдастыруымен денсаулық, тазалық айлығында «Тазалық жанашырларына» осындай қабырға жасалынды, әр сынып оқушылары өз қабаттары мен кабинеттерін тазалайтын кіші қызметкерлерге құрметін көрсетіп, тазалық айлығын ұйымдастырды. Жылы сөздерімен, шынайы тілектерімен, сыйлықтармен марапаттады. Кіші қызметкерлерді толық аты-жөнімен танысты.

**«ҚҰНДЫЛЫҚҚА НЕГІЗДЕЛГЕН БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ БЕРУ» ЖОБАСЫНЫҢ
ЖОСПАРЫ**

ҚЫРКҮЙЕК АЙЫ - ЖАУАПКЕРШІЛІК АЙЫ					
№	Тәрбие жұмысының атауы	Аяқтау нысаны <i>/Өткізілу түрі/</i>	Жауаптылар	Орындау мерзімі	Қатысатын сыныптар
	Жауапкершілік неден басталады?	Көпбасты жұлдызқұрт Ойын	Мұхаметрахм Ж.М	қыркүйек	3-4 сыныптар
	Жауапкершілік постері	Постер қорғау	Қасыманқызы Б.	қыркүйек	5–сыныптар
	Жауапкершілік кітапшасы	Кітапша жасау	Яхияева Ж.Ж.	қыркүйек	7-8 сыныптар
	Жауапкершілік – баға жетпес құндылық	Видеоролик	Тоқтамысова А.Т.	қыркүйек	6-сыныптар
	Тәтті жауапкершілік	ойын	9-11 сынып жетекшілері	қыркүйек	9-11 сыныптар
ҚАЗАН АЙЫ- ҚҰРМЕТ АЙЫ					
	Құрмет айлығы	Алғыс білдіру	Асхатова А.А Оразханова М.А	Қазан	1-4 сыныптар
	Ең құрметті адам!	Шығармашылық әрекет	Нигматова А.А. Қасыманқызы Б.	қазан	5-6 сыныптар
	Сыйласаң – сыйлы боларсың	Концерттік бағдарлама	Сағынбай Ә.	қазан	7-8 сыныптар
ҚАРАША АЙЫ – МЕЙІРІМДІЛІК АЙЫ					
	Мейірімділік тізбегі	Челлендж	Сынып жетекшілер	қараша	1-8 сыныптар
ЖЕЛТОҚСАН АЙЫ – ПАТРИОТИЗМ АЙЫ					
	Елімнің еркіндігі тәуелсіздік	Патриоттық ән сайысы	Боханова К.М	желтоқсан	1-4 сыныптар
	Тәуелсіздікпен таң нұрлы	Тарихи-танымдық кеш	Әуелбеков М.	желтоқсан	8-сыныптар
	Қазақстаным – мақтанышым, сені құрмет тұтамын.	Авторлық өлең (мұшайра)	Дүйсенбаева К.Ә.	желтоқсан	9-11 сыныптар
ҚАҢТАР АЙЫ – ДЕНСАУЛЫҚ ПЕН ТАЗАЛЫҚ АЙЫ					
	Ең таза сынып	Жарыс	Багдал М	қаңтар	1, 5 сыныптар
	Денсаулықтың достары мен қастары	Жоба қорғау	Кузембаева К.	қаңтар	2,6-7 сыныптар
	Сүйікті ұстазым және мен	Спорттық сайыс	Қонысбаева Н.Ж.	қаңтар	3-4 сыныптар
АҚПАН АЙЫ – ЖОМАРТТЫҚ АЙЫ					
	Жақсы сөз сыйла	Ойын	1-2 сынып жетекшілері	ақпан	1-2 сыныптар
	Қайырымдылық	Шығармашылық	Мусаева А.И.	ақпан	3-4сыныптар

	жәрмеңкесі	-танымдық			
	Тосын сый	ойын	5-7 сынып жетекшілері	ақпан	5-7 сыныптар
	Жомарттық кластері («Жомарттықты қалай түсінесің?»)»	Постер қорғау	Құрақбаева Р.О.	ақпан	8-9 сыныптар
<i>НАУРЫЗ АЙЫ – ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ АЙЫ</i>					
	Құстарға ұя жасау (әке мен бала)	Жоба қорғау	4 сынып жетекшілері Қолданбалы экология жоба жетекшілері	наурыз	4 сыныптар
	Мен тұратын көше	Жоба қорғау	3 сынып жетекшілері Туған елге тағзым жоба жетекшілері	наурыз	3-6 сыныптар
	Қолөнер бұйымдары	Көрме	Жұмажанова Ж.С.	наурыз	7-8 сыныптар
<i>СӘУІР АЙЫ – ҚАМҚОРЛЫҚ АЙЫ</i>					
	Жақсылық жасап жарысайық	Мектепшілік «Жақсылық жасап жарысайық» Челленджі	Келгенова Аяулым	сәуір	1-11 сыныптар
<i>МАМЫР АЙЫ – ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ АЙЫ</i>					
	Біздің үйдің ынтымақтастығы	Сурет көрмесі	1-4 сыныптардың жетекшілері	мамыр	1-4 сыныптар
	Ертегілер әлемінде	Тетрланған қойылған	Белгібаева А.О Жұмажанова Ж.С	мамыр	5-7 сыныптар
	Бір шаңырақ астында	Концерттік бағдарлама	«Құндылық» тобының мұғалімдері	Мамыр	1-11 сыныптар

Қыркүйек айы – жауапкершілік айы

Жауапкершілік неден басталады?

Ойын ережесі:

- сыныптың барлық оқушысы қатысуы;
- саптың оң жағынан бастап аяқтарын скочпен байлау;
- финишке жеткенше ешбір дауыс шығармау;
- егер ойын шарты бұзылса, қайта бастау;

Бағалау парағы:

Сыныптар	Оқушылардың толық қатысуы	Финишке дыбыс шығармай бірден жетуі	Ойынның шартын бұзбау
3 «А»			

Нәтиже: бұл ойын арқылы оқушылар жауапты түрде ойынның шартын бұзбауды үйренді. Себебі бір адам шартты бұзса, барлық ойыншы ойынды қайтадан бастауға мәжбүр болатынын білгендіктен балалар ойынның шартын бұзбауға тырысты. Олвр ойын арқылы өздерінің ұжым екенін сезінді. Және сыныпаралық болғандықтан олар басқа сынып оқушыларымен достасты. Бұл ойын 3-4 сыныптар арасында өткізілді.

Қыркүйек айы – жауапкершілік айы

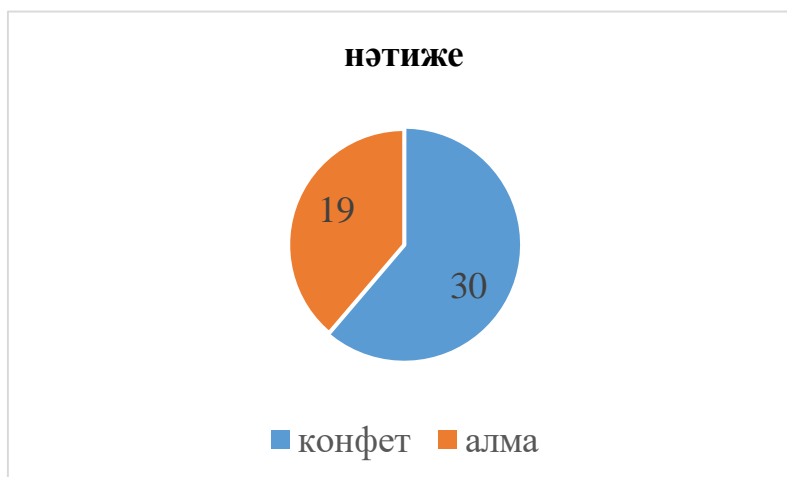
Тәтті жауапкершілік

Ойын ережесі:

- өзіне ұнағанын алу;
- шешімді ойланып қабылдау;
- ақылмен жауапты түрде таңдау жасау;
- бала өзіндегі жауапкершілікті сезіну;

Бағалау парағы:

Оқушылар	Конфетті таңдады	Алманы таңдады	Өзіндегі жауапкершілікті сезінді
11 «А»	7	12	Нәтижесінде алма мен кәмпиттің пайдасы туралы ақпарат беріліп, кәмпитті таңдаған оқушылар өз таңдауын өзгертіп пайдалы жеміске ұмтылды.
11 «Ә»	6	8	
11 «Б»	6	10	

Нәтиже: оқушылар өздерінде де белгілі бір жауапкершіліктің бар екенін түсінді. Оның маңыздылығын ұқты, ізденді. Жұмысын көпшіліктің алдында қорғайтындықтан, жауапкершілікпен ат салысты. Кез келген жағдайда шешім қабылдас бұрын ол іске өзінің жауапты екенін ұқты.

Қыркүйек айы – жауапкершілік айы

Жауапкершілік постері

Постер ережесі:

- сынып алдындағы жауапкершілік;
- дос алдындағы жауапкершілік;
- табиғат алдындағы жауапкершілікті көрсету;

Қыркүйек айында «Құндылыққа негізделген білім мен тәрбие беру» жобасы аясында бірнеше жұмыстар атқарылды. 5-сыныптар арасында «Жауапкершілік пен шынайылық – ең қымбат қасиет» тақырыбында оқушылар постер қорғады. Постер қорғау кезінде оқушылар өз тараптарынан жауапкершілік туралы ойлары мен пікірлерін, өздерінің міндеттерін айтты.

Сілтемесі: https://www.instagram.com/p/Ci_nTxVoqpl/?igshid=MDM4ZDc5

MmU=

Нәтиже: Оқушылар сынып, дос, табиғат, мұғалім, ата-ана арасындағы жауапкершілікті ұғынды.

Қыркүйек айы – жауапкершілік айы

Жауапкершілік кітапшасы

Кітапшаны жасау ережесі:

- өзі жасауы керек жұмыстарды жазу;
- жасауы керек жұмыстардың сурет салу;

Жауапкершілік айындағы 7-сынып оқушыларының «Жауапкершілік» кітапшасын жасады. Өздерінің қандай істерде жауапты екендіктерін ойланып, сол іс – әрекеттердің суретін салып, «Мен осы жұмысты жасауға жауаптымын.» деп жазып, жұмыстарын аяқтаған соң барлығын біріктіріп, кітапша дайындады. Сілтемесі:

<https://www.instagram.com/reel/CkkGx5AoYay/?igshid=OTRmMjhlYjM>

Нәтиже: оқушылар өздерінде белгілі бір жауапкершіліктің барын ұғынды. Болашақта сол істерге жауапкершілікпен қарауды түсінді.

Қазан айы – құрмет айы

Алғыс білдіру ережесі:

- сыйлаған затын өз қолымен жасау;
- 1-сыныптар шаруашылық қызметкерлеріне алғыс білдіру;
- 2-сыныптар аспазшыларға алғыс білдіру;

- 3 сыныптар ұстаздарына алғыс білдіру;
- 4 сыныптар мектеп әкімшілігіне алғыс білдіру;

Бағалау парағы:

Сыныптар	Сыйлайтын затты өз қолымен жасау

Қазан айы – құрмет айы

Ең құрметті адам!

Шығармашылық әрекет ережесі:

- сыйлаған затын өз қолымен жасау;
- 5-сыныптар шаруашылық қызметкерлеріне, аспазшыларға алғыс білдіру;
- 6-сыныптар күзетшілерге алғыс білдіру;

Құрмет айында 6-сынып оқушылары мектебіміздің кіші қызметкерлеріне, бала қауіпсіздігіне жауап беретін күзет қызметшісіне, аспазшыларға өздерінің қолдан жасалған бұйымдары мен тәтті сыйлықтарын ұсынып, елеулі еңбектеріне құрметтерін білдірді.

Сілтемесі:

<https://www.instagram.com/reel/CkkGx5AoYay/?igshid=MDM4ZDc5MmU=>

Нәтиже: оқушылар мансабына, мәртебесіне қарамастан әрбір адамның қызметі қоғам үшін пайдалы әрі маңызды екенін оқушыларға түсінді.

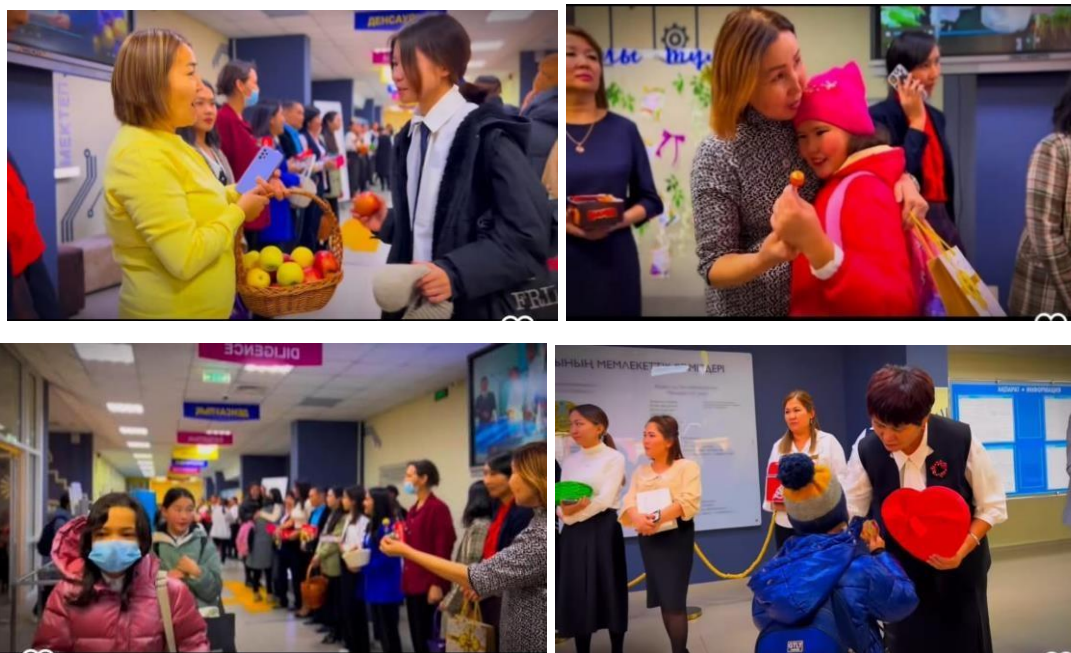

Қараша айы – мейірімділік айы

Мейірімділік – адамның өзге біреуге жылылығын, ізгі ниеті мен лебізін білдіру көрінісі. Мейірімділі – адамдар арасында сыйластық, кеңпейілділік, жанашырлық, ізгі ниет секілді қасиеттерге негізделеді.

Мектебімізде қараша айы – мейірімділік айы болғандықтан әр тоқсан сайын дәстүр бойынша әр демалыстан соң ұстаздар оқушыларын сағынып, ерекше мейіріммен, құшақ жая күтіп алды. Сілтемесі:

<https://www.instagram.com/reel/Ckvuw-DMlbX/?igshid=MDM4ZDc5MmU=>

Мейірімділік айында жоғары буын оқушылары орта және бастауыш буын оқушыларына «Мейірімділік тізбегі» атты челлендж ұйымдастырды. Челленджде оқушылар бір-біріне жылылық танытып, қолдан жасалған бұйымдарын, тәттілерін бере отырып, мейірімділік туралы өлең, мақал-мәтелдерін айтты. Жоғары сынып оқушылары төменгі сынып оқушыларына мейірімділік жайында көріністер қойып берді. Аталған іс-шаралардың бейнетаспасы мектебіміздің әлеуметтік желілерінен көруге болады.

Сілтемесі: <https://www.instagram.com/reel/CkvuwDMlbX/?igshid=YmMyMTA2M2Y=>

Желтоқсан айы –патриотизм айы

Патриотизм – адамның Отанына, туған жеріне, ана тіліне, халқының әдет-ғұрпы мен дәстүрлеріне деген сүйіспеншілік сезімі. Балалардың бойында Отанға деген махаббатты ояту үшін, ең бірінші Отанға деген көзқарастарын өзгерту керек секілді. Концерт залын патриоттық тақырыпта безендіру, сонымен қатар артқы фонға алдын-ала видеороликтер дайындады.

Мектебімізде желтоқсан айы - патриоттық ай болғандықтан, 1-4 сыныптар арасында патриоттық әндер сайысы өткізілді. Ән айтуға қабілеті бар балаларға мектебіміздің музыка пәнінің мұғалімдері көмектесіп, жеке, дуэт, хор түрінде сайысқа түсті.

Нәтиже: «Отаншылдық - ең ізгі сенім» демекші желтоқсан айында оқушыларымыз өздерінің елінің болашағына өздері жауапты екенін, отан алдындағы борышын, өз жасына сай патриот болу керек екенін ұғынды.

Желтоқсан айы –патриотизм айы

Мектебімізде 8 сыныптар арасында:

Тақырыбы: «Тәуелсіздікпен таң нұрлы» тарихи танымдық кеш өткізілді.

Іс-шараның мақсаты: Тарихи білім арқылы оқушылардың бойына ұлттық құндылықтарды сіңіру;

Танымдық кеш ережесі:

- «Отансүйгіштік сезімі қалай пайда болады?» тақырыпты ашу;
- Біз еліміз үшін не істей аламыз сұрағына жауап беру;
- Әр сыныптан 3 адамнан қатысу;

№	Менің сезімдерім	Боялу керек
1	Мен патриотизм жайлы көп мәлімет алдым.	☆ ☆ ☆ ☆ ☆
2	Мен патриот болуды үйрене бастадым.	☆ ☆ ☆ ☆ ☆
3	Патриотизмнің маңызын түсіндім.	☆ ☆ ☆ ☆ ☆
4	Менің сыныптастарым – патриот жандар.	☆ ☆ ☆ ☆ ☆
5	Мен барынша патриот болуға тырысамын.	☆ ☆ ☆ ☆ ☆

Нәтижесінде 8 сыныптың оқушылары:

- Отанға деген құрметтің маңызын түсінді;
- Патриотизм туралы көзқарасы қалыптасты;
- Ұлттық құндылықтарды қадірлеуге ұмтылды.

Қаңтар – денсаулық пен тазалық айы

Мектебімізде қаңтар айы денсаулық пен тазалық айы болғандықтан 1 және 5 сыныптар арасында «Ең таза сынып» жарысы ұйымдастырылды. Оқушының тазалықты сақтайтынын неден байқауға болады ? деген сұрақ қойылды. Оқушылар: жеке бас тазалығынан; сыныптың тазалығынан, киіміміздің тазалығынан т.с.с жауап берді.

Жарыстың атауы: Ең таза сынып

Мақсаты: оқушы бойында тазалық, жинақылық дағдысын қалыптастыру;

Жарыстың критерийі:

- Сыныптың таза үнемі болуы;

- Оқушылардың мектеп формасын сақтауы;
- Сынып шкафтарының ішінің жинақы болуы;
- Оқушылардың сөмкелерінің тиянақты тұруы;

Сынып	1 апта	2 апта	3 апта	4 апта
1 «А»	+	+	+	+
1 «Ә»	+	-	+	+
1 «Б»	-	+	+	+
1 «В»	+	+	+	+
1 «Г»	-	+	+	+
1 «Ғ»	+	-	+	+
1 «Д»	+	+	+	-
1 «Е»	-	+	+	+
1 «Ж»	+	-	+	

Орындалуы:

Критерийге сәйкес сыныптың тазалығы мен бірге жинақылығы да тексерілді. Сыныпты әділ қазы алқалары кез келген уақытта ескертусіз тексеріп қалып отырды. Сыныптар әрқашан дайын болып жатты. Жарыс соңында жеңімпаз сыныпты марапаттады.

Қорытынды: Оқушылардың бойында үнемі тазалыққа, жинақылыққа баулитын дағдылар қалыптасты.

Сілтемесі: <https://www.instagram.com/p/Cn1pPnWsPV8/?igshid=OTRmMjhlYjM>

Құндылықты оқу процесіне енгізу

Қосымша: Дүниетану сабағының қысқа мерзімді жоспары

Бөлімі:	Менің туған өлкем
Педагогтің аты-жөні:	Койшыбаева А.М
Күні:	26.11.21
Сыныбы: 2 Г	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Менің ауылым. Менің қалам
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	2.1.3.1 Өз зерттеулеріне сүйене отырып, аймағының көрнекі жерлерін сипаттау және бейнелеу
Сабақтың мақсаты:	Ауыл мен қаланың айырмашылығын білу. Өз жерінің көрікті орындарына саяхаттау.
Құндылықтарды дарыту	Мейірімділік Құрмет Сыйластық

Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/ Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурс тар
<p>Ұйымдастыру 3 мин</p> <p>Ой қозғау 5 мин</p>	<p>«Қызықты амандасу түрлері» Мұғалім мейірімділік танытады Ауыл мен қаланың суреттері ілінеді. Біз тұратын қала? Жазда қайда барамыз? Суреттерге қарап отырып қандай ат қоюға болады? Бүгінгі сабақтың тақырыбы не деп ойлайсындар? Енді сабағымызға мақсат қойып алайық</p>	<p>Балалар іліп қойған суретті алып мұғаліммен амандасып шығады. Тиімділігі: Оқушының мұғалімге сенімділігін арттырады, көңіл -күйін көтереді. Ауыл мен қаланың өмірі жайлы әңгімелейді. Айырмашылығын айтады. Сабақтың тақырыбы мен мақсатын анықтап айтады. Қаланың тарихын біледі.</p>	<p>Белсенділік танытқан оқушыларды «Мадақтау сөз» әдісі арқылы бағалайды: «Жарайсың! Жақсы! Өте жақсы! Талтын!»</p>	<p>Суреттер</p> <p>Суреттер Панель</p> <p>Слайд</p>
<p>Саяхаттау 25 мин</p>	<p>Ақмола қаласы белгіленді (1961 дейін) Ауылдың тарихымен таныстыру</p> <p>Целиноград болып өзгертілді. (1961-1998) Тың өлкесі</p> <p>Ақмола аты қайтарылды. (1992-1998) Ауылдағы еңбек түрлері. Ауыл -еңбек пен берекенің ошағы.</p> <p>Астана қаласы (1998-2019) «Астана-Өнім» акционерлік қоғамы қымыз, шұбат секілді сүт өнімдерін өндірумен айналысады. Сүт өнімдері -нің 23 түрі шығарылатынын айту</p> <p>Нұр – Сұлтан қаласы (2019 ж 20 наурыз)</p>	<p>Ұлы Отан соғысына аттанып оралмаған батырлар туралы мәлімет алады.</p> <p>Ауылдағы құрметті адамдар еңбегі туралы біледі.</p> <p>Зерттеу жұмыстары. Мал шарушылығы,құс шаруашылығымен танысады. Ауыл шаруашылығының өсіп дамуына қол ұштарын береді. Сиыр сауады. Қой қырқиды. Құс өсіреді,жұмыртқасын жинайды.</p> <p>Жеке кәсіпкерлермен танысады. Сүт өнімдерінен жасалған тағамдардың пайдасын айтады.</p>	<p>Белсенділік танытқан оқушыларды «Мадақтау сөз» әдісі арқылы бағалайды: «Жарайсың! Жақсы! Өте жақсы! Талтын!»</p>	<p>Ер есімі-ел есінде бейнетаспа Батырлар тізімі Панель Марапаттау қағаздары, медаль, орден Сиыр, қой,тауық макеті және шелек, қайшы, қорап, суреттер Сүт</p>

	ҚР Ұлттық мұражайына саяхат жасау.	ҚР Ұлттық мұражайын көреді. Орталық Азиядағы ең ірі мұражай ретінде танылғанын біледі. Қазақтың ежелгі қару – жарақтарымен танысады.		өнімінен жасалған тағамдар
5 мин	Жеке жұмыс 1. тапсырма Ауыл мен қала айырмашылықтарын сәйкес келетін суреттерді атауларымен сәйкестендіру. 2. тапсырма Қала атауының тарихта қалай өзгеріп отырғанын ретімен орналастырып белгілеу.	Оқушылар тапсырманы орындайды.	Дескриптор Ауыл мен қаланың айырмашылығын анықтайды. Қала атауы тарихта қалай өзгеріп отырғанын біледі.	Үлестірмелі картонка
Сабақты бекіту 5 мин	- Сабақ барысында көңіл күйіңіз қандай болды? Неліктен? - Бүгін не білдіңіз? - Сіз үшін не жаңалық болды? - Сабақта қандай қиындықтар туды?	Оқушылар өз ойларын айтады.		
Кері байланыс 2 мин	Білімді автобус	Өте жақсы түсіндім, мен үшін қызықты болды. Мен сабақты жақсы түсіндім. Тақырып бойынша әлі де ізденуім керек.		Автобус суреті, смайликтер

Пәні:	Қазақ тілі
Бөлім:	Уақыт
Педагогтің аты-жөні:	Мусаева А.И
Күні:	26.11.2021ж
Сынып:	3 Ә
Сабақтың тақырыбы:	Түбір мен қосымша
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	3.4.1.2 түбір сөздегі -ы-інің дауысты дыбыстан басталатын қосымша жалғанған кездегі өзгерісін сақтап жазу; 3.4.2.1 негізгі түбірде жұрнақтар жалғау арқылы туынды сөз жасау, түбірлес сөздердің мағынасын ажырату.
Сабақтың мақсаты:	Түбір сөзді табу; дауысты дыбыстан басталатын қосымша

	жалғанған кездегі өзгерісін сақтап жазу; түбірлес сөздердің мағынасын ажырату.			
Құндылықтарды дарыту	Сыйластық Мейірімділік Уақытты тиімді пайдалануға үйрету			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі/ уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурс- тар
Сабақтың басы 2 мин	(Ұ)Ұйымдастыру кезеңі: «Шаттық шеңберін» құру Көтеріліп шаңырақ Уықтары шаншылар Кергелер керіліп Өрімдей боп өрілер Бәріміз жүрсек айналып Киіз үй болып көрінер	Шаттық шеңберіне тұрып, қонақтарға қошемет білдіреді		Интер- белсенді тақта
3 мин 3 мин	«Кубизм» әдісі арқылы өткенді пысықтау (Ұ) Ой шақыру -Қазір бізде қандай ай? -Ал осы мейірім сөзінің түбірі қалай? -Мейір сөзіне тағы басқа жұрнақтар жалғап, жаңа туынды сөздер жасайық. - Осы 1 ай көлемінде қандай құрмет белгісін көрсеттіңіздер? - 1 сағатта қандай жақсылықтар жасауға болады? - 1 минуттың өзі жақсылық жасауға жете ме?	Оқушылар ұяшықтардағы сұрақтарға жауап береді Оқушылар сұрақтарға жауап бере отырып, уақыттың құндылығын түсінеді.	Дұрыс жауап берген оқушыны мадақтау Дескрип- тор: -- Уақыттың маңызды екенін біледі, -- Аз уақыт ішінде жетістікте рге жетуге болатынын түсінеді	Интер- белсенді тақта, слайд, сыйлық
Сабақтың ортасы 3 мин.	Сабақтың тақырыбы мен мақсатын айту Көркем жазу минуты	Күннің ретін дәптерге жазады. Секунд, минут, сағат сөздерін көркем жазады.	Дескрип- тор: - Уақыт өлшем бірлікте- рін	Слайд Тақта Слайд

10 мин.	(Т) Оқулықтағы мәтінмен жұмыс 33-жаттығу. Бір минут. Оқулықтағы «Бір минут» мәтінімен жұмыс ұйымдастырылады.	1-топ Мәтін мазмұны бойынша сұрақтар құрастырады 2-топ Талғат бір минуттың адам өміріндегі маңызын қалай түсінді? 3-топ Талғаттың қателігі неде? 4-топ Мәтіннің негізгі ойын анықта	естеріне түсіреді; - Сөздерді қатесіз, көркем жазады. Әр топ бір-бірін «Қол шапалақ» арқылы бағалайды	Слайд
3 мин.		Мәтіндегі қарамен жазылған сөздердің түбірін табу; жазудың қалай өзгергенін айту.	Дескриптор: -Түбір сөз бен қосымша жалғанған сөздерді жұптастырады. Түбірі мен қосымшасын ажыратады.	
2 мин.	Ережемен таныстыру.			
5 мин.	Сергіту сәті 1 минут ішінде пирамида құрастыру	Сөздерді 30 секундта есте сақтайды, 30секундта қатесіз жазады.		
3 мин.	(Ж) 34-жаттығу. Суреттегі сөздерді жұптастырып жазу.	Мақалды қатесіз түзеп жазады.	Бағалау парақшасына белгілейді Дескриптор: -Сөздерді 30 секундта есте сақтайды;	Стакан, резеңке, жіп
5 мин.	(ӨЖ) Есте сақтау диктанты - Кітап, уақыт, бесік, жұмыс, жұлдызша (ӨЖ) 35-жаттығу Мақалдың қатесін түзетіп жаз.		- 30секундта қатесіз жазады. Бағалау	Слайд А4 формат Жұлдызша

			парақша-сына белгілейді Дескриптор: -қате жазылған сөзді табады. -қатесін түзетіп жазады. -дұрыс жауабы арқылы тексереді. Бағалау парақша-сына белгілейді	Дәптер Слайд, дәптер
Сабақтың соңы 6 мин.	Рефлексия «5 минут» әдісі Үйге тапсырма: «Уақытыңды бағала» тақырыбында эссе жазу	Сабақтан түсінген мәліметтермен бөліседі.	Бағалау парақша-сынан қорытынды балл есептеледі.	Бағалау парақша-сы

Ұзақ мерзімді жоспардың тарауы: Python тілінде программалау				
Күні:		Педагогтің Т.А.Ә: Хуандаг Еркежан		
Сынып: 6		Қатысқандар:	Қатыспағандар:	
Сабақтың тақырыбы	Мәліметтерді енгізу мен шығаруды ұйымдастыру. Жобалық жұмыс			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	6.3.2.1 Python тіліндегі сызықтық алгоритмдерді жазу			
Сабақтың мақсаты	Сызықтық алгоритмді бағдарлама арқылы ынтымақтаса отырып өрнектеу			
Құндылық	Денсаулық, ынтымақтастық			
Сабақтың барысы:				
Сабақтың кезеңі/уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы	Ұйымдастыру:	Допты кезек-кезек	Мұғалімнің	

<p>4 мин</p> <p>4 мин</p>	<p>Сәлемдесу, түгендеу. Өткен сабақты қайталау.</p> <p>«Ыстық доп» ойыны. Оқушыларға доп беріледі. Допты кезек-кезек бір-бірлеріне жылдам беріп отырады, жүргізуші тоқта дегенде кімнің қолында доп қалса сол оқушыға сұрақ қойылады.</p> <p>Жағымды психологиялық ахуал қалыптастыру. «Биатлон» ойыны.</p>	<p>лақтыру. Сұраққа жауап беру</p>	<p>мадақтауы</p>											
<p>Сабақтың ортасы</p> <p>11 мин</p>	<p>Практикалық жұмыс. Жеке жұмыс. Оқушыларға 1-2 тапсырманы орындау ұсынылады.</p> <p>1-тапсырма. 5 және 6 сынып оқушылары саябаққа алма жинауға барды. 5-сынып оқушылары N кг алма жинады. Ал 6 сынып оқушылары олардың S кг алма кем жинады. Екі сыныптың жинаған алмасы қанша кг болады?</p> <p>Бағалау критерийлері: Алгоритмді бағдаралама арқылы өрнектеу Дескриптор:</p> <table border="1" data-bbox="400 1765 687 1995"> <tr> <td>5 сынып оқушыларының жинаған алма (N кг) енгізді</td> <td></td> </tr> <tr> <td>6 сынып оқушыларының жинаған алма (S кг) енгізді</td> <td></td> </tr> <tr> <td>S кг алма N кг алмадан кем</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Екі сыныптың жинаған алма кг есептеді</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Экранға нәтижесін шығарды</td> <td></td> </tr> </table>	5 сынып оқушыларының жинаған алма (N кг) енгізді		6 сынып оқушыларының жинаған алма (S кг) енгізді		S кг алма N кг алмадан кем		Екі сыныптың жинаған алма кг есептеді		Экранға нәтижесін шығарды		<p>Компьютерді пайдаланып тапсырма орындайды</p>	<p>Өзін-өзі бағалау.</p> <p>Қалыптастырушы бағалау: 1-тапсырма. (0-5 балл) 2-тапсырма. (0-5 балл)</p>	<p>Үлестірме парак</p>
5 сынып оқушыларының жинаған алма (N кг) енгізді														
6 сынып оқушыларының жинаған алма (S кг) енгізді														
S кг алма N кг алмадан кем														
Екі сыныптың жинаған алма кг есептеді														
Экранға нәтижесін шығарды														

10 мин	2-тапсырма. Информатика кабинетінің периметрі мен ауданын табыңдар. Кабинеттің ені a метр, ұзындығы b метр болсын. Бағалау критерийлері: Алгоритмді бағдарлама арқылы өрнектеу Дескриптор:	Жаттығу жасау									
3 мин	<table border="1"> <tr> <td>Ені a енгізді</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Ұзындығы b енгізді</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Тіктөрбұрыштың ауданын есептеді</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Тіктөрбұрыштың периметрін есептеді</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Экранға нәтижелерін шығарды</td> <td></td> </tr> </table> <p>Сергіту сәті. «Атом-молекула» арқылы топқа бірігеді. Әр топ спорттық жаттығу жасайды</p>				Ені a енгізді		Ұзындығы b енгізді		Тіктөрбұрыштың ауданын есептеді		Тіктөрбұрыштың периметрін есептеді
Ені a енгізді											
Ұзындығы b енгізді											
Тіктөрбұрыштың ауданын есептеді											
Тіктөрбұрыштың периметрін есептеді											
Экранға нәтижелерін шығарды											
Сабақтың соңы Қорытындылау 8 мин	Топтық жұмыс. “Quizlet live” арқылы тест жұмысын жүргізу.	Топқа бірігеді, сұрақтарға жауап береді	Мұғалімнің мадақтауы	https://www.quizlet.com							
Кері байланыс 5 мин	Оқушылар бағалау парағы арқылы оңай/қиындық тудырған тапсырмалары туралы талқылайды.	Бағалау парағы бойынша пікірін айтады	Оқушылардың қорытындысын, қалыптастырушы бағалауын есептеп шығару								

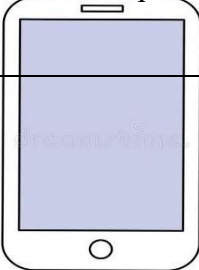
Бөлімі:	Ондық бөлшектер және оларға амалдар қолдану
Педагогтің аты-жөні:	Кузенбаева Камила Маханбетқызы
Күні:	22.02.2022ж.
Сыныбы:5 Г.	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Ондық бөлшектерді көбейту.
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	5.1.2.28 ондық бөлшекті натурал санға және ондық бөлшекке

	көбейтуді орындау
Сабақтың мақсаты:	Ынтымақтаса отырып ондық бөлшектерді көбейту алгоритмін қолданып есеп шығару

Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/ басы	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
5 минут	<p>Ұйымдастыру кезеңі. Сәлемдесу. Оқушыларды түгендеу. Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеріп, олардың назарын аудару.</p> 	Амандасады Сабаққа дайындалады Оқушылар сабақты жаңа көңіл-күймен бастайды.		Презентация интерактивті тақта
5 минут	<p>«Қайталау оқу айнасы» әдісі</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ондық бөлшек дегеніміз не? - Жай бөлшектерді ондық бөлшектер қалай айналдырамыз? - Ондық бөлшектерді жай бөлшекке қалай айналдырамыз? - Ынтымақ жайында мақал айтыңыз - Ондық бөлшектерді натурал санға қалай көбейтіледі? - Ондық бөлшектерді көбейту ережесі қалай? <p>сұраққа жауап бере отырып, сабақтың мақсатын құрамыз.</p>	Сұрақтарға жауап береді.		
Сабақтың ортасы 3 минут	<p>«Стикер - үтір» әдісі (жеке жұмыс) Тапсырма: 1) $63,9 * 21 = 1341,9$ 2) $63,9 * 2,1 = 134,19$ 3) $6,39 * 0,21 = 1,3419$</p> <p>Оқушыларға цифрлар жазылған үлестірмелер және «стикер-үтір» ұсыну.</p>	Оқушыларға цифрлар жазылған үлестірмелерге стикермен үтір қояды.		Үлестірмелі қағаз, стикер

<p>Оқулықпен жұмыс 10 минут</p>	<p>№848 -1,3,5,есеп</p> <p>1) $2\frac{5}{10} \cdot 1,1 = 2,53$</p> <p>2) $4\frac{1}{5} \cdot 2,5 = 4\frac{2}{10} \cdot 2,5 = 10,5$</p> <p>3) $6\frac{1}{4} \cdot 3,3 = 6\frac{25}{100} \cdot 3,3 = 20,625$</p> <table border="1" data-bbox="304 568 895 864"> <tr> <th>Бағалау критерийлері</th> <th>Дескриптор</th> <th>балл</th> </tr> <tr> <td rowspan="2">Ондық бөлшектерді көбейту</td> <td>Аралас сандарды ондық бөлшекке айналдыра алады.</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>ондық бөлшекті ондық бөлшекке көбейтеді.</td> <td>1</td> </tr> </table>	Бағалау критерийлері	Дескриптор	балл	Ондық бөлшектерді көбейту	Аралас сандарды ондық бөлшекке айналдыра алады.	1	ондық бөлшекті ондық бөлшекке көбейтеді.	1	<p>Тақтада шығарады.</p>		<p>Оқулық, дәптер</p>		
Бағалау критерийлері	Дескриптор	балл												
Ондық бөлшектерді көбейту	Аралас сандарды ондық бөлшекке айналдыра алады.	1												
	ондық бөлшекті ондық бөлшекке көбейтеді.	1												
<p>Жұппен жұмыс 7 минут</p>	<p>Әр партаға 3 түрлі зат беріледі сол заттардың ауданын есептеп шығуы керек</p> <p>1 парта 2 парта 3 парта</p> <table border="1" data-bbox="304 1160 895 1496"> <tr> <th>Бағалау критерийлері</th> <th>Дескриптор</th> <th>балл</th> </tr> <tr> <td rowspan="3">Ондық бөлшектерді көбейту</td> <td>Енімен ұзындығын табады:</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>Аудан табу формуласын табады:</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>жауабын жазады:</td> <td>1</td> </tr> </table>	Бағалау критерийлері	Дескриптор	балл	Ондық бөлшектерді көбейту	Енімен ұзындығын табады:	1	Аудан табу формуласын табады:	1	жауабын жазады:	1	<p>Оқушылар тапсырмаларды орындайды</p>		<p>Оқу құралдары</p>
Бағалау критерийлері	Дескриптор	балл												
Ондық бөлшектерді көбейту	Енімен ұзындығын табады:	1												
	Аудан табу формуласын табады:	1												
	жауабын жазады:	1												
<p>Сергіту сәті 5 минут</p>		<p>A3 парағында әлеуметтік желілердің суретін ынтымақтаса отырып салады.</p>												
<p>Сабақтың соңы 10 минут Кері</p>	<p>«Кім жылдам» КАНООТ программасы бойынша тест тапсырмалары беріледі. Сабақтан алған әсерлері туралы пікірлерін «SMS» әдісі арқылы білдіреді.</p> 	<p>Сілтемеге ұялы телефонымен тест жұмысын орындайды. Қағаздан</p>		<p>https://kahoot.it/</p>										

байланыс	Бүгін мен нені білдім _____	жасалған ұялы телефонға өз ойларын жазады.		
Бағалау	Қиындық тудырған тапсырма _____			
Үй жұмысы	Мен _____ үйрендім Менің қолымнан _____ келді			
Орындаған тапсырмалар бойынша қанша ұпай жинағаны анықталып, бағаланады №750				
Бөлім:	3-бөлім: Адамгершілік - асыл қасиет			
Күні:	22.02.22 ж			
Сыныбы:	5 «А»			
Сабақтың тақырыбы:	Бердібек Соқпақбаев «Менің атым Қожа» повесінен үзінді. Түбінде адам болатын бала			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	5.1.3.1. Көркем шығармадағы кейіпкерлер портреті мен іс-әрекеті арқылы образын ашу (Т/ЖЗ)			
Сабақтың мақсаты:	Көркем шығармадағы кейіпкерлер портреті мен іс-әрекеті арқылы образын аша алады, өз пікірін білдіреді, кейіпкерлер бойындағы құндылықтарды айта алады			
Құндылықтарға баулу:	Мейірімділік пен құрмет			

Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/ Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар						
Сабақтың басы Қызығушылықты ояту 3 мин. Құндылықтарға баулу: мейірімділік пен құрмет	I. Ұйымдастыру кезеңі: 1) Оқушылармен сәлемдесу. 2) Берілген суреттер бойынша мақал-мәтелдер айту. Сабақтың құндылығын анықтау	«Мейірім шуағы» сәлемдесу Жылы-жылы жүзбенен Маңдайыңнан сипайын Жылы-жылы жүзбенен Жүрегімді сыйлайын. Ыстық алақаныммен Қолыңды бер қысайын Амандасып өзіңмен Құшақтасып алайын		 						
Жаңа сабаққа кіріспе	«Қайталау- білімнің айнасы» 1) Сұрақ – жауап 2) Сабақтың тақырыбы,	«Таңдаулы сауал» әдісі <table border="1" data-bbox="817 1870 1050 1953"> <tr> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>5</td> <td>6</td> </tr> </table> 1.«Менің атым Қожа»	1	2	3	4	5	6	Дескриптор: - Сұрақтарға	Оқулық, слайд
1	2	3								
4	5	6								

5 мин	мақсатымен таныстыру 3) Әдебиет теориясы - портрет, образ	повесінің авторы және элементі қандай тілдеріне аударылды? 2. «Менің атым Қожа» туындысы қандай сыйлыққа ие болды? 3. Мектеп жанында Жантас Қожаға не деп айтты? 4. Қожаны не үшін жиналысқа салды? 5. Тәртіпсіздігінен кейін анасы Қожаға өз ренішін қалай білдірді? 6. «Қожа түбінде адам болатын бала»,- деп айтқан кім?	жауап береді - Мәтіннің мазмұнын талдайды	
Сабақтың ортасы Мағынаны ашу. 25 мин.	«Кейіпкерлер сыр шертеді» Көркем шығармадағы кейіпкерлер портреті мен іс-әрекеті арқылы образын ашу	I тапсырма «Галереяға саяхат» әдісі арқылы кейіпкерлер портретін табыңыз II тапсырма «Графикалық органайзер» әдісі арқылы берілген үзінділер бойынша шығарма кейіпкерлерін сәйкестендіріп, кейіпкерлердің образын ашыңыз.	<i>Дескрип- тор</i> - кейіпкерле рді табады - портретін жазады <i>Дескрип- тор</i> - шығарма кейіпкерле рін сәйкестенді реді - кейіпкерле рдің образын ашады.	Слайд
Сергіту сәті Құндылықт арға баулу: құрмет пен мейірімділі к	«Менің атым Қожа» фильмінен үзінді	«Сәйбек қарттың әкесі туралы естелігі» Үзіндіден алған эсерлеріне сүйене отырып, кейіпкер бойындағы құндылықты анықтау		https://youtu.be/oILqNt48tI4 «Менің атым Қожа» фильмін ен үзінді
Сабақтың соңы Ой	«Оқығаныңды емес, тоқығаныңды айт» «Кейіпкермен кездесу»	Қожамен кездесу. 1. Қожаға сұрақтар қою 2. Қожаның сұрақтарына жауап	<i>Дескрип- тор:</i> 1. Қожаға сұрақтар	

<p>ТОЛҒАНЫС.</p> <p>10 мин</p> <p>«ПОПС» формуласы.</p>	<p>беру</p> <p>- Қалай ойлайсыздар, менің әдепті жолға түсуіме не себепкер болды?</p> <p>- Майқанованың «Қадыров – түбінде адам болатын бала» деген сөзі менің нағыз азамат болуыма әсер етті ме?</p> <p>- Шығармадағы Қожа әрекеті сендерді қандай ойға жетелейді?</p> <p>Тапсырма. Әңгіме мазмұнына сүйене отырып, кейіпкерлердің портреті мен іс-әрекеті арқылы бір образды анықтаңыз. Екі тапсырманың бірін таңдаңыз.</p> <p>1. «ПОПС» формуласы. Бірінші сөйлем: «Менің ойымша, Қожа түбінде адам болатын бала. Екінші сөйлем: «Себебі, мен оны былай түсіндіремін... Үшінші сөйлем: «Оны <u>мына фактілермен</u>, мысалдармен дәлелдей аламын.. Соңғы сөйлем: «Осыған байланысты мен .... деген шешімге келдім..</p> <p>2. Шығармадағы Қожаның іс-әрекетіне қатысты өз көзқарасыңды жазыңыз.</p>	<p>қояды</p> <p>2. Қожаның сұрақтарын а жауап береді</p> <p><i>Дескриптор:</i></p> <p>- берілген пікірге қатысты өз пікірін жазады; - ойын дәлелдеу мақсатында шығармадан дәлелдер келтіреді, өз шешімін айтады;</p>	
<p>Рефлексия</p> <p>2 мин</p>	<p>«Google Forms» әдісі арқылы кері байланыс</p>	<p>Оқушылар бүгінгі сабақтың мақсаты, тақырыбы бойынша өз ойын жазу арқылы сабаққа қорытынды жасайды.</p> <p>Жеке жұмыс:</p> <p>- Бүгінгі сабақта мен ... білдім</p> <p>- Кейіпкерлер</p>	<p>Ұялы телефон</p>

		бойындағы ерекше ..... құндылықтарына көзімді жеткіздім. - Сабақтан соң маған .....ой келді		
Шығармашылық жұмыс	«Менің қиялымдағы Қожа» тақырыбында эссе жазып келіңіздер.		Дәптер	

.]

Оқушыларға арналған сауалнама	
Сіз оқитын сынып	1-4 5-9 10-11
Біздің сыныпта оқушылар бір-біріне көмектеседі	Көмектеседі Мұғалім айтқанда ғана көмектеседі Көмектеспейді
Біздің сынып кабинеті өте жайлы және жақсы	Келісемін Жартылай келісемін Келіспеймін
Біздің мектептегі факультатив сабақтар уақытылы өтеді	Уақытылы өтеді Анда-санда Мүлдем өтпейді
Мұғалімдер сабақты қызықты өткізеді	Келісемін Жартылай келісемін Келіспеймін
Мұғалімдер біздің сұрақтарымызға жауап беріп, жақсы оқуымызға көмектеседі	Келісемін Жартылай келісемін Келіспеймін
«Құндылыққа негізделген білім беру» жобасы туралы өз ойыңыз? Мектепте пән мұғалімдері сабақ барысында құндылық туралы айта ма? Тапсырмалар беріле ме?	
Мектеп миссиясы қандай?	
Оқушылар мектептегі іс-шараларға, жобаларға қатысады	
Келесі оқу жылында мектепте қандай өзгерістер болғанын қалар едің?	
Мектеп әкімшілігінің жұмысына қанағаттанасыз ба? Сіз мектеп басшысы болсаңыз ...	

Білім сапасы

2020-2021 оқу жылы		2021-2022 оқу жылы		2022-2023 оқу жылы	
<i>I тоқсан</i>	<i>II тоқсан</i>	<i>I тоқсан</i>	<i>II тоқсан</i>	<i>I тоқсан</i>	<i>II тоқсан</i>
31,45%	34,29%	25,56%	31,82%	40,12%	48,35%

Қорытынды: Білім сапасы былтырға оқу жылына қарағанда және әр тоқсанмен салыстырғанда көтерілу байқалады. Бұл жерде құндылыққа негізделген білім беруді қалыптастыру нәтижесінде мектепте қолайлы орта қалыптасып, мұғалім мен оқушы арасындағы сенім, жауапкершілік, құрмет дағдыларының қалыптасып келе жатқандығын байқауға болады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Тәрбие – бұл кешенді және көп қырлы процесс. Қазіргі балалар мен жасөспірімдер әлеуметтік, ақпараттық, коммуникативті белсенділіктің әртүрлі түрлеріне ұшырайды, олардың мазмұны да әртүрлі, қарама-қайшы құндылықтар мен дүниетанымдары да әртүрлі. Мектеп жасындағы балалардың, жасөспірімдердің, жастардың басым көпшілігі уақытының едәуір бөлігін мектепте өткізеді, білім беру іс-шараларының барлық түрлеріне қатысады.

Білім алушылардың жеке басының қалыптасуына, мектепте олармен болып жатқан барлық нәрселердің әсерін бағалау қиын. Бұл ретте мұндай ықпалдың едәуір бөлігі білім алушылардың педагогтермен және білім беру ұйымының қызметкерлерімен тұрақты қарым-қатынасы және өзара іс-қимылы, бір-бірімен, сыныптастарымен, аға және кіші білім алушылармен, педагогтердің ата-аналарымен өзара іс-қимылы арқылы жүзеге асырылады.

Білім алушыларда құндылық бағдарларының қалыптасуы көбінесе білім беру процесінің барлық қатысушыларының мәдениеті мен қарым-қатынас стилінде көрініс табатын мектеп құрылымына байланысты. Қарым-қатынас нормасын оның ересек қатысушылары – білім беру ұйымының барлық қызметкерлері сақтайды.

Осылайша, білім беру кеңістігі, басқарушылық шешімдер қабылдаудың қалыптасқан стилі, білім беру ұйымындағы жеке қатынастардың сапасы білім алушылардың негізгі құндылық бағдарларын қалыптастыруға тікелей әсер етеді. Ең алдымен, мектеп тәрбиесі білім алушылардың әл-ауқатының жоғары деңгейімен сипатталатын жайлы және қауіпсіз білім беру ортасын қалыптастырумен байланысты.

Сонымен қатар, қауіпсіздікті физикалық және психологиялық қауіпсіздік деп түсіну керек. Басқаша айтқанда, мектепте білім алушыларының қауіпсіз және еркін дамуына, әлеуметтік ынтымақтастыққа қатысуға және сонымен бірге даралықты көрсетуге, әлеуметтік маңызы бар іс-әрекеттер жасауға және көмек алуға, айналасындағыларға қамқорлық жасауға, өз пікірін қорғауға, тәуелсіздігін арттыруға, сыни ойлауды дамытуға, сонымен бірге жауапкершілікті, мінез-құлықты өзін-өзі реттеуді дамытуға, этикалық мұраттар мен идеяларды түсінуге мүмкіндік беретін орын болуы керек.

Мектептегі әл-ауқат деңгейін арттырудың және үйлесімді мектеп құрылымын қалыптастырудың маңызды құралдары ол мектептегі ұйымдастырылған тәрбие іс-шаралары.

Жайлы мектеп тәртібін қалыптастыруға бағытталған педагогикалық тәжірибелердің тән белгілері мұғалімнің білім алушыларға деген құрметі, олардың проблемаларына, білім беру қажеттіліктеріне назар аударуы, білім алушылардың кез келген жетістіктері мен шығармашылық дамуына қызығушылығы.

Мектептегі тәрбие жұмысының маңызды буыны сынып жетекшісі, ол күн сайын білім алушылармен қарым-қатынас жасайды, әр отбасымен таныс,

балалар ұжымында қалыптасқан жағдайды біледі. Сынып жетекшісі білім алушыға өзін көрсете алатын бағытты анықтауға, оны қолдауға, білім алушылар арасындағы қарым-қатынастағы жағымсыз көріністерді уақтылы байқауға, әр бала үшін сәттілік жағдайын қалыптастыруға көмектеседі.

Балалар мен жастарды тәрбиелеуді тек білім беру ұйымдарының күшімен ғана жүзеге асыруға болмайды. Бұл процеске отбасын, мәдениет, спорт, жастар саясаты, әлеуметтік қорғау, БАҚ, қоғамдық ұйымдар мен бірлестіктерді, дәстүрлі діни конфессияларды белсенді қосу қажет. Осыған байланысты тиімді ведомствоаралық өзара іс-қимыл құру қажет.

Бұл жағдайда тәрбие жұмысын жобалау педагогикалық ұжыммен жұмыс жасаудан басталуы керек, өйткені тәрбиенің тиімділігі көбінесе тәрбиешінің жеке басына, оның мінезіне, моральдық-адамгершілік қасиеттеріне, балалармен қарым-қатынас ерекшеліктеріне, өткізілетін тәрбиелік шараларға қарағанда анықталады. Білім беру ұйымы қызметінің негізгі бағыты білім алушылар мен педагогикалық ұжым мүшелері үшін жайлы және қауіпсіз білім беру ортасын құру болуға тиіс.

Тәрбиеде құндылыққа бағытталған тәсілді қолданудың маңыздылығын ескере отырып, әр мұғалім тәрбиенің мақсатын түсінуі керек екенін атап өткен жөн – бұл білім алушының қоғамға тән құндылықтар жүйесіне бағытталған саналы және тұрақты өзін-өзі дамытуға деген тұрақты ұмтылысын қалыптастыру. Тәрбие процесіне құндылыққа бағдарланған тәсілді қолдану және оның нәтижелерін бағалау нақты құндылықтардың немесе құндылықтар топтарының оқытудың мета-пәндік және пәндік нәтижелерімен қаншалықты байланысты екенін, білім алушыларға қабылданатынын және оның қызметінің мотивациялық көзқарасы ретінде әрекет ететінін белгілеуге мүмкіндік беретінін атап өту маңызды. Осы ретте мектептегі тәрбие жұмысын ұйымдастыруда директордың тәрбие жұмысының орынбасарлары сынып жетекшілерімен, пән мұғалімдерімен, педагог-психологтермен, әлеуметтік педагогтермен жұмысты дұрыс ұйымдастыра білуі маңызды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Концепция духовно-нравственного развития и воспитания личности гражданина России.
2. Концепция и модель оценки качества воспитания в системе общего образования. Научно-методическое пособие / Под ред. Н.Л. Селивановой, П.В. Степанова. – М.: НОУ Центр «Педагогический поиск», 2013. – 96 с.
3. Маленкова Л.И. Теория и методика воспитания. Учебник. – М.: Педагогическое общество России, 2004. – 480 с.
4. Степанов Е. Создание системы воспитания: формы, методы и приемы // Директор школы. – №2, 2000.
5. Степанов П.В. Диагностика и мониторинг процесса воспитания в школе / П.В. Степанов, Д.В. Григорьев, И.В. Кулешова. - М.: Академия: АПКИПРО, 2003. – 82 с.
6. Степанов П.В. Как создать воспитательную систему школы: возможный вариант.– М.: Педагогическое общество России, 2006.
7. Симушкина Н.Ю. КАТЕГОРИЯ «ВОСПИТАНИЕ» В СОВРЕМЕННЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ // Современные проблемы науки и образования. – 2016. – № 5. ;
8. Джурицкий А.Н. Японское чудо: мифы и реальность. Школьное образование и воспитание в Японии: ЖОО арналған оқулық. – М.: УРАО Баспасы, 1998. – 64 б.
9. Кочкина А.Е. Формирование нравственных качеств личности в традиционной системе воспитания (на примере Японии): автореф. дис. ... п.ғ.к. – Карачаевск, 2005. – 23 б.
10. Education statistics digest 2010. Singapore Ministry of education. URL: <http://www.moe.gov.sg/education/education-statisticsdigest/files/esd-2010.pdf>.
11. Singapore Ministry of Education Press Release. MOE Launches Third Masterplan for ICT in Education. URL: <http://www.moe.gov.sg/media/press/2008/08/moe-launches-third-masterplan.php>.
12. Васильева М. С., Калмыков С. В. Философско-религиозные основы истории педагогики Китая, Кореи, Японии. Улан-Удэ: Изд-во Бурят. гос. ун-та, 2012. С. 48–71, 52–53.
13. История Кореи (новые прочтения) / под ред. А. В. Торкунова. М.: РОССПЭН, 2003. С. 17, 43, 124.
14. Главева Д. Г. Традиционная японская культура: специфика мировосприятия. М.: Вост. лит-ра, 2003. С. 42.
15. Васильева М. С., Калмыков С. В. Философско-религиозные основы истории педагогики Китая, Кореи, Японии. Улан-Удэ: Изд-во Бурят. гос. ун-та, 2012. С. 48–71, 52–53
16. «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайындағы тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері.
17. Степанов, П. В. Понятие «Воспитание» в современных педа-

- гогических исследованиях / П. В. Степанов. // Сибирский педагогический журнал. 2017. № 2. С. 121–129.
18. Подласый, И. П. Педагогика: в 3 книгах / И. П. Подласый. Москва: ВЛАДОС, 2005. Кн. 2. 576 с.
19. Сидоров, С. В. Воспитательная работа в системе работы школы / С. В. Сидоров. // Сайт педагога-исследователя. URL: <http://si-sv.com/publ/4-1-0-13>.
20. Нечаев, М. П. К вопросу мониторинга воспитательной компоненты в общеобразовательной организации / М. П. Нечаев. // Воспитание школьников. 2015. № 1. С. 17–24.].
21. Умалатова, З. М. Управление деятельностью на муниципальном уровне / З. М. Умалатова. Текст: непосредственный // Известия Дагестанского государственного педагогического университета. Психолого-педагогические науки. 2013. № 3 (24). С. 114–119.
22. Умалатова, З. М. Управление деятельностью на муниципальном уровне / З. М. Умалатова. Текст: непосредственный // Известия Дагестанского государственного педагогического университета. Психолого-педагогические науки. 2013. № 3 (24). С. 114–119.].
23. Резер, Т. М. Основы права и правового обеспечения профессиональной деятельности преподавателя / Т. М. Резер. Москва: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2008. 136 с. URL: <http://www.biblioclub.ru/book/56587/>.
24. М. Жұмабаев Педагогика/ Қызылжар, 1922 ж
25. Подласый И.П. Педагогика: Новый курс: Учеб. для студ. ВУЗ: В 2 кн. – М.: Владос, 2003. – Кн.2: Процесс воспитания. – 256 с.
26. Әбенбаев С. «Тәрбие теориясы мен әдістемесі», Алматы – Дарын, 2004ж.
27. Бабаев С.Б., Оңалбек Ж.К. «Жалпы педагогика», Алматы – 2005ж
28. Модель эффективной школы: аспект построения воспитательной системы: методические рекомендации / сост. С. В. Смирнова. Сыктывкар: Изд-во Коми республ. ин-та развития образования, 2018. 33 с.
29. Педагогу о воспитательной системе школы и класса: учебно-методическое пособие. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 224 с.

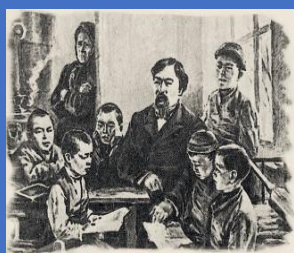
азақстандағы сыныпты
басқару институты:
жай-күйі және даму
болашағына қазіргі

**«Мұғалім қандай болса,
мектеп сондай болмақшы».**

Ахмет Байтұрсынұлы

ер заманда бала тәрбиесіндегі Ұстаз келбеті

амқорлық кеңесі

7 мың

Директордың тәрбие
жұмысы бойынша
орынбасарлары

11 мың

Тәлімгер

5 мың

Сынып
жетекшілері

180 мың

Табысты еңбекке пәнарсеге байланысты:

- ✓ мұғалімнің педагогикалық шеберлігіне;
- ✓ зәрушыларының жеке ерекшеліктерін білуі;
- ✓ ұжымның тәрбиелік міндеттері, т.б.

Сұраныс

- 1 • Бала туу к рсеткіші артып келеді, 2020 жылдан бастап 2022 жылдың бірінші жартыжылдығына дейін дүниеге келген балалар саны 1039775 баланы құрайды.
- 2 • 2026 жылға қарай оқушы орындарының болжамды тапшылығы 1,12 млн құрайды.

ӘЛЕМ ӨЗГЕРУДЕ...

XXI ғасырдың адамын қалай оқытып, тәрбиелейміз?

- 1 • АТА-АНАЛАРМЕН ЖҰМЫСТЫ ЖАНДАНДЫРУ
- 2 • РЕСУРСТАРДЫ ТИІМДІ ОЛДАНУ
- 3 • БЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІНІЦ ЖАҒЫМСЫЗ Ы ПАЛЫНЫЦ АЛДЫН АЛУ
- 4 • ПСИХОЛОГИЯЛЫ ЫЗМЕТ ЖҰМЫСТАРЫ

АТА-АНАЛАРМЕН ЖҰМЫСТЫ ЖАНДАНДЫРУ

Сынып сағаттарына және педагогикалық консилиумдар (ер тоқсан қорытындысы бойынша)

ербір ата-ана:

- баласына сабақ беретін әр пән мұғалімімен жеке кездесуге
- з баласы туралы толық ақпарат алуға
- пәндер бойынша баласының үлгерімі, оның сабақта қатынасы және жетістіктері туралы білуге мүмкіндік беру

«Ата-аналар мектебі»

- баланың ата-анаға бауыр басын аялау,
- **салауатты** мір салтын ұстану дағдыларын қалыптастыру
- үйдегі білім беру ортасын құру

Жалпы мектепшілік ата-аналар жиналыстарын өткізу

тақырып:

- **Білім алушылардың оқу ортасына бейімделуіне қолдау крсету;**
- **«Мектеп-отбасы» арасындағы ынтымақтастыққа негізделген қолдау**

РЕСУРСТАРДЫ ТИІМДІ ОЛДАНУ

ЖОБАЛАР:

- «Отбасы – орта Мектеп»
- «Д стҮр Мен ғ;рып»
- «Қ;қықтықсана – қауымға пана»
- «Есбек – елдіс М;раты»
- «ҮнеМ – қоғам қуаты»
- «Экологиялық М дениет»
- «Қоғамға қызмет»
- «Мектеп Мірінен бір күн»

6 727 дебат к убі

оқуға қ;штар мектеп
+2 млн шақа кітап

Мектепіші ікж не

ко едждегі зіндік басқару

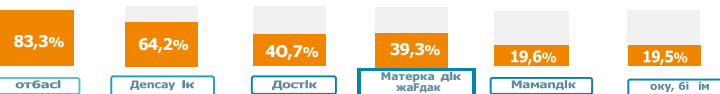
6 501 – Мектеп парлаМенті
660 – колледш парлаМенті

бскерк патрқоттікк к убтар

- ✓ «Нас қыран»
  - ✓ «Нас Улаң»
  - ✓ «Нас Сарбаз»
- } 3 484 139

ЖАСТАРДЫН ҚУНДЫЛЫҚ БАҒДАРЛАРЫ

- Ж** 19,7% шҮйелі тҮрдеспортпенш;ғылданайды
- А** 49,3% Негативті ақпараттардың Зиян екенін сезінбейді
- С** 72% бос уақытын ткізу үшін леуМеттік шелілердегі видеоконтентті тасдайды
- Т** 40,2% Қазақстаннанкетуді шоспарлайды
- А** 43,6% кітап оқымайды
- Р** 44,6% беделді пікірлерге назар аудармайды
- П** 20,7% Нас спірімдервейпті колданады неМесе колданып қ рген

Дерекк зресі төме:
<https://eliasary.kz/upload/iblock/462/tafvs8ato9x4a0isrg7fxufar60juqv.pdf>

ЕЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІНІЦ ЖАҒЫМСЫЗ Ы ПАЛЫНЫЦ АЛДЫН АЛУ

Білім алушылармен ақпараттың түсіндіру жұмыстарын жүргізу

Кездесулер:

- Ұқыц қорғау органдарының мамандарымен
- Жастар ұйымы к шбасшыларымен

Түсіндіру:

- заңнамалар
- Мемлекеттік бағдарламалар және ұлттық жобалар

Ақпарат ағымының жағымсыз ыцпалын т меңдету

«Жаһандық цғыреттіліктері» курсы

- Білім алушыларда ХХІ Ғасыр дағдыларын қалыптастыру

«Медиа сауаттылық» курсы

- Ақпаратпен жұмыс
- Материалдарды талдау және бағалау
- жалған ақпарат пен насихатты тану
- Киберқауіпсіздік модулі қосылған

Балаларды түскен ақпараттан зіне қажеттісін және пайдалысын іріктеп таңдауға үйрету

ЖАСТАРДЫН БОС УАҚЫТЫН БЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРДЕ ЖӘНЕ ІНТЕРНЕТТЕ ФІЛЬМДЕР КАРАУЫ БОЙЫНША ҚАРАСТЫРЫЛҒАН

Жауап нұсқалары	Барлығы	14–18 жас	19–23 жас	24–28 жас
TikTok желісіндегі видео	43,3	53,9	42,4	33,6
Netflix, HBO және т.б. шығарған фильмдер мен сериалдар	39,2	40,1	38,4	38,9
Қазақстанда шығарылған сериалдар, фильмдер мен бағдарламалар	29,2	24,1	29,8	33,7
Instagram желісіндегі Reels видео	28,9	32,1	26,5	27,9
Ресейде шығарылған сериалдар, фильмдер мен бағдарламалар	26,9	16,9	25,2	38,1
Түрік сериалдары	24,0	20,1	25,2	26,7
Marvel комикстері мен сериалдары	17,4	20,6	16,9	14,6
Оңтүстік Корея дорамалары	17,4	19,1	17,7	15,4
Жапондық аниме, манга және т.б.	14,2	22,8	11,1	8,4
Фильмдер мен сериалдар көргенді ұнатпаймын	8,2	7,4	9,4	7,9
Азия киносы	7,2	7,0	6,8	7,7
Жауап берге қиналамын	0,6	0,9	0,7	0,3

Дереккөз: «Жастар» ҒЗО, 2022 ж.

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТ ЖҰМЫСТАРЫ

Комитеттің ресми парақтарындағы ақпарат

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ.....	3
1 Білім беру ұйымы директорларының орынбасарлары үшін мектептегі тәрбие жұмысын ұйымдастырудың халықаралық және отандық тәжірибесі.....	4
2 Тәрбие жұмысы: анықтамасы, бағыттары, формалары мен әдістері, сапа көрсеткіштері	34
Мектеп оқушыларды тәрбиелеу субъектісі ретінде: тәрбие жұмысын ұйымдастыру кезеңдері	45
3	
4 Мектепте тәрбие жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар	52
Қорытынды.....	119
Пайдаланған әдебиеттер тізімі.....	121
Қосымша.....	123

**Білім беру ұйымы директорларының орынбасарлары үшін
мектептегі тәрбие жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік
ұсынымдар**

Басуға 30. 05.2023. ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 15.

Қазақстан Республикасы Оқу ағарту министрлігі
«Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Мәңгілік ел даңғылы, 8, «Алтын Орда»
БО, 15-қабат